

INTERAKTIONER I SOCIALT ARBEJDE

- Et speciale om socialpædagogers interaktioner med
udviklingshæmmede i et § 108 botilbud

**Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde
Aalborg Universitet
Marts 2008**

Udarbejdet af
Sanne Jespersen

Forord

Jeg vil gerne takke beboere og personale i det socialpædagogiske botilbud i Aalborg Kommune, hvor jeg i sommeren 2007 foretog deltagende observation af socialpædagogernes og beboernes interaktioner i hverdagen. Kun med Jeres medvirken og imødekommenhed har det været muligt at udarbejde dette speciale.

Specialet er udarbejdet med vejledning fra Karin Kildedal, AAU. Tak for god og konstruktiv vejledning. Samtidig vil jeg takke Hans Wadskjær for konstruktiv kritik på mit responsmøde d.29 januar 2008.

Sanne Jespersen

Botilbudet er anonymt.

Antal tegn inklusiv mellemrum: 224.331

Studienummer: 20051028

1	PRÆSENTATION	1
1.1	FREMGANGSMÅDE.....	1
2	BAGGRUND OG TENDENSER	3
3	MENNESKER MED MULTIPLE UDVIKLINGSHÆMNINGER	6
3.1	DEFINITION AF UDVIKLINGSHÆMNING	6
3.2	UDVIKLINGSHÆMMEDES BEHOV FOR STØTTE OG HJÆLP.....	6
3.3	DANSK FORSKNING OM MENNESKER MED UDVIKLINGSHÆMNINGER	7
4	SOCIALT ARBEJDE	10
4.2	ORGANISATION, ANSVAR OG FORANSTALTNINGER I SOCIALT ARBEJDE	13
4.3	UHENSIGTMÆSSIGE FORHOLD INDENFOR DET SOCIALE ARBEJDES FORANSTALTNINGER.....	14
5	PROBLEMFOMULERING	16
5.1	MOTIVATION FOR VALG AF UNDERSØGELSESFELT.....	16
5.2	FORMÅL MED SPECIALET	16
5.3	AFGRÆNSNINGER I FORHOLD TIL UNDERSØGELSEN	16
5.4	PROBLEMSTILLING	17
6	DEFINITION AF CENTRALE BEGREBER	20
6.1	SOCIALPÆDAGOGIK.....	20
6.2	DEFINITION AF RELATION OG INTERAKTION	23
7	PRÆSENTATION AF BOTILBUDET	27
8	VIDENSKABSTEORETISK POSITIONERING	33
8.1	SOCIALKONSTRUKTIVISME	33
8.2	ET KRITISK PERSPEKTIV- SOCIALKONSTRUKTIVISME-I	34
8.3	EN TEORI OM DET SOCIALE – SOCIALKONSTRUKTIVISME-II.....	35
8.4	EN ERKENDELSESTEORETISK POSITION - SOCIALKONSTRUKTIVISME-III	40
8.5	EN ONTOLOGISK POSITION - SOCIALKONSTRUKTIVISME-IV	43
8.6	SAMLET VIDENSKABSTEORETISK TILGANG.....	45
9	METODE	47
9.1	EN KVANTITATIV ELLER KVALITATIV FORSKNINGSPROCES?	47
9.2	OBSERVATION	47
9.3	OBSERVATIONSSTUDIETS TYPOLOGIER.....	48
9.4	KONSTRUKTIONER AF 2. ORDEN	50
9.5	RESPONDENTVALIDERING	50
9.6	DET ETNOGRAFISKE INTERVIEW	51
9.7	IDEALTYPOMETODEN.....	52

10	KONTAKTEN TIL FELTET	55
11	ANALYSEGRUNDLAG	57
11.1	OBSERVATIONERNES FORDELING PÅ PERSONALE OG BEBOERE.....	57
11.2	UDARBEJDELSE AF OBSERVATIONSSKEMA	58
11.3	AFHOLDELSE AF TEAMMØDER MED PERSONALET	60
11.4	ANALYSE OG BEARBEJDNING AF DATA I TRE DELE	63
12	ANALYSE – 1. DEL: HVILKE TYPER AF INTERAKTIONER FOREKOMMER DER?	64
12.2	DET KONDENSEREDE OBSERVATIONSSKEMA	64
12.3	RAMME FOR OVERORDNEDE SITUATIONSTRÆK	67
12.4	DANNEDE IDEALTYPER.....	70
12.5	DEN RESPONSIVE INTERAKTION.....	71
12.6	DEN REAKTIVE INTERAKTION	72
12.7	DEN KONSEKVENTE INTERAKTION.....	74
12.8	DEN MANGELFULDE INTERAKTION	74
12.9	DEN FRUSTRERENDE INTERAKTION	75
12.10	DEN VIDENSDELENDE INTERAKTION.....	76
12.11	DELKONKLUSION PÅ ANALYSENS 1. DEL	78
13	ANALYSE – 2. DEL: HVORDAN KAN DISSE INTERAKTIONSTYPER ANALYSERES OG TOLKES SOM FAGLIGE INSTITUTIONELLE BETYDNINGER?	79
13.2	SPROGET ANVENDT SOM SOCIALT VIDENSLAGER	80
13.3	DEN INSTITUTIONELLE ORDEN OG IDEALTYPER.....	81
13.4	DEN FRUSTRERENDE INTERAKTION SAMT DEN VIDENSDELENDE INTERAKTION	81
13.5	PERSONALET'S KOMMENTARER TIL INTERAKTION NR.38.....	82
13.6	ANALYSE OG FORTOLKNING AF EKSEMPEL 38 - BOTILBUDETS FAGUDØVELSE.....	83
13.7	LEDEREN OM PERSONALET OG NYE PÆDAGOGISKE FAGLIGE TILGANGE	85
13.8	SOCIAL KONTROL MED VIKARER	87
13.9	SOCIALT KONTROLSYSTEM.....	87
13.10	DEN KONSEKVENTE INTERAKTION OG DEN MANGELFULDE INTERAKTION	88
13.11	ANALYSE AF SOCIALPÆDAGOGERNES UDSAGN TIL EKSEMPEL 55.....	90
13.12	DET KOLLEKTIVE HENSYN	90
13.13	DEN RESPONSIVE OG DEN REAKTIVE INTERAKTION	92
13.14	VALIDERING AF DATA	94
13.15	PERSONALET'S KOMMENTARER TIL MINE SAMLEDE SITUATIONSTRÆK.....	94
13.16	PERSONALET'S AFSLUTTENDE KOMMENTARER TIL FORLØBET.....	95
13.17	DELKONKLUSION ANALYSEDEL 2.....	96

14	ANALYSE – 3. DEL: HVAD VISER DER SIG, NÅR BOTILBUDETS INTERAKTIONER BLIVER RELATERET TIL BOTILBUDETS MÅLSÆTNING OG HANDICAPFORVALTNINGENS VÆRDIGRUNDLAG?	98
14.1	INGEN GENERALISERING - MEN SOCIALKONSTRUKTIVISTISK STILLINGTAGEN	98
14.2	SAMMENHOLDNING AF IDEALTYPERNE MED MÅLSÆTNINGER OG VÆRDIGRUNDLAG	99
14.3	IDEALTYPERNES FORDELING PÅ DE 79 INTERAKTIONER	102
14.4	DELKONKLUSION PÅ 3. DEL AF ANALYSEN	103
15	SAMLET KONKLUSION	104
16	ENGLISH SUMMARY	107
17	LITTERATURFORTEGNELSE	109

1 Præsentation

Dette speciale er udarbejdet på Aalborg Universitet og hører under Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, 6. modul. Det er overordnet udarbejdet indenfor rammerne af socialt arbejde og handler om interaktioner i socialpædagogisk arbejde.

Jeg har valgt at afgrænse undersøgelsen af interaktioner til et konkret længerevarende botilbud for *voksne mennesker med multiple udviklingshæmninger*¹. Undersøgelsen er dermed foregået i en kontekst, der udgør udviklingshæmmedes hjem. Men samtidig udgør denne kontekst også en arbejdsplads, hvor *socialpædagoger*² udfører socialpædagogisk arbejde.

Specialets empiriske materiale er baseret på et observationsstudie, der er blevet gennemført i det udvalgte botilbud i juli måned 2007. I min analyse og tolkning af observationerne har jeg inddraget yderligere empiri bestående af socialpædagogernes respons på mine observationer. Jeg fik socialpædagogernes respons på 2 personalemøder, der blev afholdt efter mine observationer havde fundet sted.

Overordnet vil et socialkonstruktivistisk perspektiv blive anvendt i undersøgelsen. På den baggrund vil professorerne Peter Berger og Thomas Luckmanns socialkonstruktivistiske teoribegreber blive anvendt som analyse- og fortolkningsapparaturer i forhold til de observerede interaktioners empiriske fundament. Analysen vil tage udgangspunkt i de empiriske data, hvilket bevirker en overvejende induktiv undersøgelse.

1.1 Fremgangsmåde

Det undersøgelsesfelt, der nu er blevet redegjort for, har jeg valgt at indlede med et historisk perspektiv. I den forbindelse vil der kort blive redegjort for lovgivning, rettigheder og boformer for udviklingshæmmede fra år 1900 og frem til i dag. Herefter vil betegnelsen ”mennesker med multiple udviklingshæmninger” blive defineret og jeg vil kort redegøre for nogle danske forskningsundersøgelser omhandlende udviklingshæmmede.

¹ Betegnelsen, beboer, borger og udviklingshæmmede vil også blive anvendt i forhold til denne målgruppe.

² Betegnelsen, socialpædagog, henviser til uddannede pædagoger der arbejder på botilbud målrettet udviklingshæmmede.

Eftersom socialt arbejde udgør den overordnede ramme for specialet, vil min forståelse af socialt arbejde også blive uddybet og defineret. På den baggrund vil mine begrundelser for at undersøge socialpædagogernes interaktioner samtidig fremgå. Min motivation for valg af undersøgelsesfelt vil dernæst blive begrundet, og herefter vil min overordnede fremgangsmåde samt afgrænsninger blive klargjort. Endelig vil jeg redegøre for specialets problemstilling.

2 Baggrund og tendenser

Ud fra et historisk perspektiv på udviklingshæmmede vil jeg redegøre for danske samfundsmæssige foranstaltninger fra år 1900 og frem. Det vil ske i forhold til en beskrivelse af de institutioner, der har været anvendt til udviklingshæmmede samt deres primære formål. Endelig vil central lovgivning vedrørende udviklingshæmmede også blive uddybet.

2.1.1 Totalinstitutionen og dens formål

Før der kan tales om egentlige socialpolitisk formulerede strategier, som det kendes i dag, byggede man omkring 1900-tallet store afsondrede institutioner for åndssvage og sindssyge. Disse blev senere kaldt totalinstitutioner. Dr. pæd. Birgit Kirkebæk påpeger, at de åndssvage på denne tid blev betragtede som degenererede individer, der ikke kunne behandles³.

Selve grundlaget for anbringelser på denne tid var lægeligt og humanistisk begrundet og totalinstitutionens formål bestod i varetagelsen af menneskelige behov. Dette indbefattede pleje og beskyttelse til de anbragte, hvilket foregik gennem en bureaukratisk organisering af store menneskegrupper. Endvidere havde institutionsanbringelsen også til formål at holde de anbragte under overvågning og kontrol samt at sikre lydighed, ro og orden gennem overholdelse af institutionens/personalets regler⁴.

2.1.2 Så nær det normale som muligt

I begyndelsen af 1950'erne voksede kritikken af særforborgens totalinstitutioner. I første omgang var denne kritik koncentreret omkring udviklingshæmmedes manglende retsstilling og en formulering af idéen om en tilværelse så nær det normale som muligt. Det blev her kritiseret, at institutionerne for udviklingshæmmede hovedsagelig holdte dem i live og opbevarede dem, men at de ikke egnede sig til helbredelse eller fysisk og psykosocial udvikling.

I slutningen af 1950'erne og fortsat gennem de næste årtier vandt integrerings- og normaliseringsbestrebelse frem. Samtidig forekom der ideologiske ændringer i de socialpolitiske

³<http://www.vibamt.dk/Farkiver/ukforeby.nsf/d54740f80a56ad6cc125686d002fa1aa/68c1e255b6d79e46c125683300438982?OpenDocument> (d.06.02.08).

⁴http://www.social.dk/netpublikationer/2002/ds5ins071002/kap3.htm#_Toc22098994 (d.06.02.08)

strategier. Dette var strategier som i lovgivningsform var udtryk for bestræbelser på øget social integration af marginaliserede borgere⁵.

I 1959 blev forsorgen for åndssvage og andre særligt svagtbegavede samlet under Statens Åndssvageforsorg. Dette åbnede for de nye kodeord: decentralisering, normalisering og integration. De udviklingshæmmede skulle herefter i videst muligt omfang leve et normalt liv ude i samfundet. De normaliseringsprincipper, som dannede grundlaget for reformerne, formuleredes af forsorgschef Niels Erik Bank-Mikkelsen. Principperne var rettet mod normalisering af rammerne for det daglige liv: egen bopæl, arbejde, fritid, uddannelse – og var ikke i sin egen forståelse rettet mod at gøre de udviklingshæmmede normale⁶.

2.1.3 Udlægning og decentralisering

I 1964 blev der nedsat en Socialreformkommission, som blandt andet havde til formål at forberede nedbrydelsen af totalinstitutionerne samt at forberede udlægningen af sociale opgaver fra staten til amter og kommuner. (Krogstrup 1999:20-21). I 1970 blev åndssvageforsorgen en egentlig statsinstitution, nemlig Socialstyrelsen. Åndssvageforsorgen blev her oprettet som en styrelse under Socialministeriet med H. C. Seierup som styrelseschef, og bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg ophørte (Gør 25 en forskel? 2006:11).

Åndssvageforsorgen overgik i 1980 til amterne. Det nævnte normaliseringsprincip betød, at beboerne fik ligestilling med andre borgere i henseende til rettigheder og forpligtelser. Dermed blev handicappede betjent med almindelige tilbud suppleret med specialbistand efter den enkeltes konkrete behov (Ibid.:7,19-20) (Tidsskrift for socialpædagogik nr.9, 2002: 49).

2.1.4 Lov om social service

I maj 1997 blev Lov om Social Service vedtaget⁷. Denne trådte i kraft i juli 1998 og er med mindre revisioner stadig gældende i dag. Den omfatter sociale tilbud til voksne med handicap.

Ændringerne i dette regelsæt er bl.a. ophævelse af institutionsbegrebet.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ I slutningen af 1990'erne gennemføres en samlet revision af bistandsloven i form af tre sociale grundlove: Retssikkerheds-, Aktiv- og Serviceloven.

http://www.social.dk/netpublikationer/2002/ds5ins071002/kap3.htm#_Toc22098994 (d.06.02.08).

Det indebærer, at ydelser efter serviceloven kan tilbydes uanset den handicappedes boform, og at tilbuddet kan kombineres med tilbud efter lov om Aktiv Socialhjælp og andre sociale love. Serviceloven har også betydet ledsageordning, udarbejdelse af handleplaner samt brugerinddragelse. Udarbejdelsen af handleplaner stiller krav til kommunerne om at udarbejde skriftlige individuelle handleplaner for personer med betydeligt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Handleplanerne indebærer en fastlæggelse af perspektiv og sammenhæng i indsatsen, og skal klargøres for alle involverede parter (Krogstrup 1999: 28-30).

2.1.5 Sammenfatning af baggrund og tendenser

Som det fremgår af ovenstående historiske afsnit, er der umiddelbart foregået et skift for de udviklingshæmmedes forhold, rettigheder og integration. Disse skift er overordnet sket fra mål om pleje og kontrol, til retslig og human ligestilling, og endelig er der i dag sket et skift til en mere individualiseret omsorg baseret på selvbestemmelse og retssikkerhedsprincipper.

3 Mennesker med multiple udviklingshæmninger

I dette afsnit vil begrebet udviklingshæmning blive defineret. Herunder vil der blive redegjort for nogle af de grundlæggende behov, som mennesker med multiple udviklingshæmninger har, forstået i forhold til den socialpædagogiske indsats. Endelig vil udvalgte danske undersøgelser om udviklingshæmmede blive beskrevet. Afsnittet fungerer som baggrundsviden og begrundelse for min videre undersøgelse af interaktioner i et botilbud.

3.1 Definition af udviklingshæmning

Mennesker, der lever i botilbud, er meget forskellige og dermed også svære at definere inden for en bestemt ramme. Beboerne, som vil blive inddraget i dette speciale, har multiple funktionsnedsættelser. De er dermed det, der karakteriseres, som de mest udviklingshæmmede personer.

Definitionen af et menneske med udviklingshæmning er langt fra entydig, men tager i dette speciale udgangspunkt i FN's miljørelaterede handicapbegreb, hvor begrebet udviklingshæmning forstås:

”... som udtryk for en betegnelse for en person, der har en eller flere fysisk(e) og psykisk(e) funktionsnedsættelse(r) og at konsekvenserne for den enkelte person afhænger af omgivelsernes vilje til at tage hensyn til og kompensere for funktionsnedsættelsen(erne) ”

(Tidsskrift for socialpædagogik nr.16, 2005: 32).

Der tales altså her om mennesker med betydelige funktionsnedsættelser. For de udviklingshæmmede har det derfor en helt afgørende betydning om omgivelserne er villige til at være imødekommende og kompenserende. Dermed kan den socialpædagogiske indsats overfor mennesket med udviklingshæmning anses som yderst vigtig.

3.2 Udviklingshæmmedes behov for støtte og hjælp

Konsulent ved Socialpædagogerne Landsforbund Ditte Sørensen påpeger, at den socialpædagogiske indsats til målgruppen handler om at støtte det enkelte menneske til at skabe mening i sin verden, samt at påvirke og forstå den. Mange udviklingshæmmede har ringe eller overhovedet ingen muligheder for at kommunikere (uden verbalt talesprog). Derfor handler det

ifølge Sørensen om, at beboeren skal være en del af fællesskabet. Generelt understreger Sørensen, at målgruppen kan karakteriseres ved, at de har omfattende behov for støtte i dagligdagen af såvel praktisk som social karakter. De er, ifølge hende, dermed dybt afhængige af den socialpædagogiske indsats, forståelse for indsatsen og dens konkrete udmøntning (Sørensen 2005: 20) (Tidsskrift for Socialpædagogik nr.16, 2005: 32).

Mennesker med multiple udviklingshæmninger er altså afhængige af omgivelsernes støtte. I den forbindelse bliver den socialpædagogiske indsats afgørende, blandt andet for de konsekvenser som funktionsnedsættelserne har for den enkelte.

3.3 Dansk forskning om mennesker med udviklingshæmninger

I forbindelse med dette speciale har jeg foretaget et litteraturstudie af den eksisterende forskning omhandlende voksne udviklingshæmmede og interaktioner i botilbud. Dette har jeg gjort for at kunne orientere mig i den eksisterende forskning og for at kunne afgrænse min egen undersøgelse i forhold til disse. Nedenstående er et udsnit af denne søgning.

Som det fremgår i kapitel 2 eksisterer der litteratur om udviklingshæmmedes livsvilkår. Det er blandt andet personer som Birgit Kirkebæk (f.eks. 1993 og 2001) og Mandrup Rønn (1996) som har haft dette fokus⁸. På socialministeriets forskningsbase⁹ fremgår det, at socialministeriet siden slutningen af 90'erne har initieret og finansieret en række udviklings-, udrednings- og evalueringsprojekter rettet mod handicappede. En række af disse evaluerer lovgivningen,¹⁰ og andre kortlægger levevilkårene for mennesker med handicap¹¹.

Der er også udarbejdet en forskningsrapport fra DPU af Charlotte Ringsmose omhandlende livskvalitet og hverdag ud fra de udviklingshæmmedes egne perspektiver. Undersøgelsen er blevet

⁸ Kirkebæk, Birgit, Da de åndssvage blev farlige, 1993. Normaliseringens periode, 2001.

Rønn, Mandrup, Edith, De fattige i ånden, 1996.

⁹ www.sm.dk

¹⁰ Dette gør eksempelvis Susanne Posborg: "Et liv så tæt på det almindelige som muligt", Socialministeriet, 2003.

¹¹ F.eks. har Socialt Udviklingscenter i samarbejde med Socialministeriet i 2002 udgivet rapporten "Dagtilbud".

til via to konferencer og fokusgrupper med 41 udviklingshæmmede, som gav deres perspektiv på livskvalitet og hverdag¹².

En litteratursøgning på Internettet har resulteret i hjemmesider med undersøgelser, som har en vis relation til specialets fokus. Det gælder blandt andet undersøgelser om brugerinddragelse i botilbud, ældre udviklingshæmmedes oplevelse af kvalitet i det socialpædagogiske arbejde, samt undersøgelser om udviklingshæmmedes netværk og praksisforskning¹³. Dog er jeg ikke stødt på forskningsundersøgelser som direkte omhandler interaktioner i botilbud for mennesker med multiple udviklingshæmninger.

3.3.1 Litteratur om mødet mellem socialpædagog og beboer

Socialfaglig konsulent i SL, Ditte Sørensen påpeger, at der kun i yderst begrænset omfang er iværksat og publiceret forskning om voksne mennesker med udviklingshæmninger og deres hverdagsliv. I samme forbindelse hævder hun, at den eksisterende forskning på området primært retter sig mod sygdomsforebyggelse, diagnostik, historiske forhold, arbejdsmarkedsforhold og mod udviklingshæmmede børn og deres forældre. Hun understreger derfor, at der er behov for mere viden og indsigt indenfor dette område (Sørensen 2005: 45-49).

I forhold til mit speciales undersøgelsesfelt har Ditte Sørensens selv lavet nogle interessante undersøgelser. Hun har i sin bog "Omsorgskonstruktioner" fra 2005 undersøgt, hvordan omsorg kommer ud i hverdagslivsverdenen i mødet mellem socialpædagogen og den udviklingshæmmede. Med udgangspunkt i en fænomenologisk analyse har hun ud fra kvalitative interviews genereret fire socialpædagogiske idealtyper¹⁴.

Ditte Sørensens fokus er på hverdagslivsverdenen, hvilket også er mit fokus. Hun har et specifikt fokus på omsorgsrelationer med socialpædagoger som generede idealtyper. Her har jeg et andet

¹² Forskningsrapportens titel er: "VUL – voksenspecialundervisning – udviklingshæmmede – livsvilkår, 2004".

¹³ Der er blandt andet søgt på følgende hjemmesider: Socialforskningsinstituttet (SFI), Danmarks Pædagogiske Universitets biblioteksdatabase, Institut for Pædagogisk Forskning og Udvikling, Nordisk Netværk for Handicapforskning, Tidsskrift for Socialpædagogik, Vera: Specialpædagogisk tidsskrift, Social kritik, Socialpædagogernes Landsforening og LEV.

¹⁴ Disse fire er; Den pragmatiske opdrager, den ambivalente vejleder, den dilemmafyldte guide og den udfordrende guide, Sørensen 2005:147-153.

fokus – nemlig de mere brede interaktionsformer i praksis. I den forbindelse har jeg i min undersøgelse ikke taget udgangspunkt i socialpædagogerne i det pågældende botilbud. Det er selve *interaktionerne* og den *institutionelle betydning* der kan ligge i interaktionerne, jeg har taget udgangspunkt i.

4 Socialt arbejde

Da begrebet socialt arbejde både er et vidtspændende begreb og da det af nogle hævdes som svært definerbart, defineres socialt arbejde i det følgende (Socialt arbejde 2004:44). Det vil ske ud fra tre forståelser af socialt arbejde. Disse er henholdsvis en dansk definition, en international definition og en socialkonstruktivistisk forståelse. De tre definitioner danner tilsammen grundlaget for min forståelse af socialt arbejde. Herefter vil der kort blive redegjort for socialt arbejdes organisation, ansvar og foranstaltningstyper. Endelig vil der blive redegjort for at der kan eksistere hensigtsmæssige og mindre hensigtsmæssige elementer i den konkrete udførelse af sociale foranstaltningstyper – her relateret til det socialpædagogiske arbejde i botilbud for udviklingshæmmede.

4.1.1 Dansk definition af socialt arbejde

Den første definition, som er med til at danne grundlaget for min forståelse af socialt arbejde, er relateret til en dansk kontekst. Socialt arbejde kan, ifølge Jacob Kornbeck, fuldmægtig i Europakommissionen, overordnet forstås som:

”... summen af det professionelle arbejde, der i en dansk kontekst udføres af socialarbejdere: socialrådgivere, socialformidlere og socialpædagoger” (Tidsskrift for Socialpædagogik nr.10, 2002: 42-43).

Dermed anskuer Kornbeck socialt arbejde som en overordnet betegnelse, der dækker over nogle underdiscipliner. Han forstår dermed socialt arbejde som den overordnede sum af socialt professionelt arbejde. Samtidig viser definitionen at det arbejde socialpædagoger udfører, foregår inden for en overordnet ramme af socialt arbejde. Min undersøgelse af socialpædagogers og beboeres interaktioner er dermed placeret indenfor en overordnet ramme af socialt arbejde.

4.1.2 International definition af socialt arbejde

Den anden definition af socialt arbejde, som min forståelse også bygger på, er udarbejdet af IFSW. Betegnelsen IFSW står for “The International Federation of Social Workers”. Organisationens definition af socialt arbejde lyder:

“Det sociale arbejde virker til fremme for social forandring og problemløsning i menneskelige forhold. Det støtter det enkelte menneske i at frigøre sig og blive i stand til at øge dets trivsel. Ved hjælp af teorier om menneskelig adfærd og sociale systemer griber socialt arbejde ind på de områder, hvor mennesker og miljø påvirker hinanden. Principperne for menneskerettigheder og social retfærdighed er fundamentale for socialt arbejde”¹⁵.

IFSW uddyber denne definition og påpeger, at socialt arbejde er et indbyrdes forbundet system, der består af teori, praksis og værdier. Endelig fremhæves det, at definitionen ikke bør opfattes som udtømmende, da socialt arbejde er dynamisk og under udvikling¹⁶.

Ud fra IFSW's definition er min videre forståelse af socialt arbejde, at dets grundlag bygger på menneskerettigheder og social retfærdighed, hvor det sociale arbejde søger at skabe social forandring og være problemløsende. Endvidere er min forståelse den, at det sociale arbejde er dynamisk og består af teori, praksis og værdier.

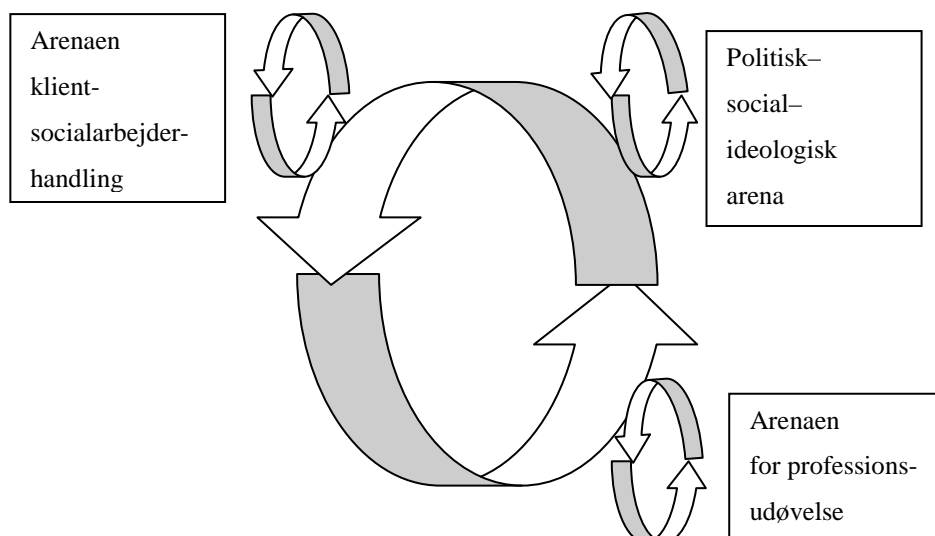
4.1.3 En socialkonstruktivistisk forståelse af socialt arbejde

Den tredje forståelse af socialt arbejde omfattet af dette speciale, er forståelsen i forhold til et socialkonstruktivistisk perspektiv.

Tidligere professor i socialt arbejde, Malcolm Payne, opfatter socialt arbejde som en social konstruktion. Han påpeger, at det, som socialarbejdere gør, udspringer af forventninger, der ligger i det pågældende samfund. Mennesker i samfundet er her med til at forme og konstruere det sociale arbejde gennem forskellige krav og forventninger til det sociale arbejde. Dermed påvirkes socialarbejdere og deres arbejdssteder til forandringer. Ifølge denne opfattelse udgør klienterne og deres oplevelser den virkelighed, som det sociale arbejde skal håndtere (Payne 2005:15). Helt overordnet påpeger Payne, at der er tre arenaer for social konstruktion, som er særligt væsentlige for socialt arbejde. Hver af de tre arenaer påvirker de øvrige. Figur 4.1 gengiver Paynes tre arenaer for den sociale konstruktion af socialt arbejde.

¹⁵ <http://www.ifsw.org/en/p38000407.html> (04.06.07)

¹⁶ Ibid.

Figur 4.1. Arenaer for den sociale konstruktion af socialt arbejde (Payne 2005: 34).

Den ene arena er den *politisk-social-ideologiske arena*. I denne arena former social og politisk debat den politik, som danner rettesnor for sociale indsatser samt de formål, der udstikkes. Her deltager socialarbejdere gennem deres faglige sammenslutninger og andre organisationer.

En anden arena kalder Payne for *arenaen for professionsudøvelse*. I denne arena påvirker arbejdsgivere, fagforeninger og faglige sammenslutninger hinanden med hensyn til de mere konkrete aspekter af det sociale arbejdes udførelse.

Den tredje arena som Payne fremfører, er *klient-socialarbejder-handlingsarenaen*. Denne arena består af klienter, socialarbejdere og den konkrete kontekst for det sociale arbejdes udførelse. I denne arena interagerer folk i særlige roller. Payne mener her, at det sociale arbejde er en særlig aktivitet, hvor disse roller er med til at definere det sociale arbejdes natur. Som konsekvens dette mener Payne, at generelle udsagn om socialt arbejde og dets teori må afspejle en forståelse af, hvordan konstruktionen finder sted inden for denne konkrete arena (Payne 2005: 34-35).

Der sker altså en social konstruktion af socialt arbejde i hver af de tre beskrevne arenaer. Men disse arenaer påvirker samtidig hinanden, da det sociale arbejde, ifølge Payne, konstrueres i spændingsfeltet mellem specialister, tilhængere af bestemte teorier, samt andre organiserede grupperinger. Disse grupperinger kæmper om kontrollen over viden og om magten til at definere det sociale arbejdes værdier og målsætninger. Samspelet mellem disse fører dermed, ifølge Payne, til det sociale arbejdes konstruktion (Payne 2005: 21-22).

Min undersøgelse af interaktioner i et botilbud vil foregå indenfor *klient-socialarbejder-handlingsarenaen* som udgør en konkret kontekst for det sociale arbejdes udførelse, hvor mennesker interagerer og er med til at definere det sociale arbejdes natur

4.1.4 Sammenfatning af min overordnede forståelse af socialt arbejde

Min videre anvendelse af begrebet socialt arbejde skal forstås i forhold til de tre nævnte definitioner. Overordnet forstår jeg derfor socialt arbejde som summen af socialt professionelt arbejde, hvor socialt arbejde består af teori, praksis og værdier, og hvor det søger at skabe social forandring og være problemløsende. Indenfor en større samfundsmæssig ramme konstrueres socialt arbejde af økonomiske, politiske og sociale forhold, hvor forskellige grupperinger inden for det sociale arbejde spiller en aktiv rolle og påvirker hinanden. Denne overordnede forståelse vil i det følgende blive uddybet nærmere.

4.2 Organisation, ansvar og foranstaltninger i socialt arbejde

Jeg vil nu redegøre for min forståelse af socialt arbejdes organisation, ansvar og værdier. Herefter vil jeg uddybe det sociale arbejdes forskellige foranstaltningstyper.

4.2.1 Organisation, ansvar og værdier

Det sociale ansvar og det professionelle sociale arbejde organiseres forskelligt i forskellige lande. Det skyldes, at lande har forskellige typer af velfærdsmodeller, som bygger på forskellige traditioner og har deres egen logik. Desuden varetages socialt arbejde på forskellige niveauer. Det kan gøre sig gældende på individ- og familieniveau, på gruppe- og organisationsniveau samt på det strukturelle niveau. (Socialt arbejde, 2004: 38-44).

Ansaret i socialt arbejde drejer sig om at reagere på kriser og nødsituationer samt dagligdags sociale og personlige problemer.¹⁷ Samtidig befinder socialt arbejde sig i et spændingsfelt mellem disciplin og hjælp. Dette er også blevet kaldt det sociale arbejdes ”dobbeltrølle” hvor både samfundets og individets interesser skal varetages (Socialt arbejde, 2004: 38, 45). Grundlaget for socialt arbejde er humanitære og demokratiske idealer, menneskerettigheder samt social retfærdighed. Socialt arbejdes værdier bygger her på respekt for lighed, menneskeværd og værdighed hos alle mennesker, hvor fokus er på at tilfredsstille menneskelige behov og udvikle

¹⁷ <http://www.ifsw.org/en/p38000407.html> (04.06.07)

menneskeligt potentiale. Overordnet kæmper faget for at afbøde fattigdom, frigøre sårbare og undertrykte mennesker i samfundet med det formål at fremme social integration. Det er gennem forskellige foranstaltningstyper, at det sociale arbejde søger at fremme social integration¹⁸. Der vil nu blive redegjort for forskellige foranstaltningstyper indenfor socialt arbejde.

4.2.2 Foranstaltningstyper

Ifølge IFSW består socialt arbejdes indgriben af flere foranstaltningstyper. Dette kan foregå lige fra personfokuserede processer til engagement i socialpolitik, planlægning og udvikling. Således omfatter socialt arbejde gruppearbejde, rådgivning, klinisk socialt arbejde, familiebehandling, terapi samt socialpædagogisk arbejde¹⁹.

Som nævnt foregår min undersøgelse indenfor det socialpædagogiske praksisfelt, hvor det socialpædagogiske arbejde kan betragtes som en særlig foranstaltningstype indenfor socialt arbejde. Dermed er min forståelse, at det socialpædagogiske arbejde, der bliver udført i et botilbud for udviklingshæmmede, udgør en særlig foranstaltningstype indenfor socialt arbejde.

4.3 U hensigtsmæssige forhold indenfor det sociale arbejdes foranstaltninger

Socialt arbejdes formål består som nævnt i at hjælpe mennesker gennem forskellige foranstaltningstyper, hvor der bliver stræbt efter at give støtte og hjælp samt at fremme social integration. I det følgende vil der blive redegjort for, at der på samme tid kan eksistere nogle mere uhensigtsmæssige elementer indenfor det sociale arbejdes foranstaltninger – her forstået i forhold til behandlingen af udviklingshæmmede.

4.3.1 Eksempler på omsorgssvigt og magtudøvelser

TV2 viste i februar 2007 to dokumentarudsendelser med skjulte optagelser fra to forskellige botilbud for mennesker med multiple udviklingshæmninger, blandt andet fra botilbudet Strandvænget. Af disse optagelser fremgik der overtrædelser af servicelovens paragraffer, der blandt andet har til formål at hindre omsorgssvigt og magtudøvelser²⁰.

¹⁸ <http://www.ifsww.org/en/p38000407.html> (04.06.07)

¹⁹ Ibid.

²⁰ <http://nyhederne-dyn.tv2.dk/baggrund/article.php/id-6101246.html> (d.18.01.08).

De nævnte forhold i de to botilbud hævdes imidlertid ikke at være enestående. Der er kendskab til lignende forhold andre steder. Socialpædagogernes Landsforening samt LEV angiver i den forbindelse, at de gennem undersøgelser og konkrete sager, har kendskab til flere eksempler på dårlig behandling af mennesker med multiple udviklingshæmninger²¹.

4.3.2 Sammenfatning af uhensigtsmæssige forhold

Når SL og LEV hævder, at de kender til lignende forhold andre steder, tyder det på, at der i en eller anden grad forekommer nogle uhensigtsmæssige interaktioner på et ukendt antal botilbud. Som det tidligere er fremgået, er den konkrete udmøntning af den socialpædagogiske indsats altafgørende for beboerne.

Min forståelse er derfor, at der i samfundsmæssige sociale foranstaltningstyper ligger et formål om social hjælp og social integration. Oprettelsen af et botilbud for mennesker med multiple udviklingshæmninger udgør en sådan foranstaltning. Foranstaltningen har til formål at hjælpe udviklingshæmmede, men som fremgået har der også været flere tilfælde af uhensigtsmæssig behandling af beboere inden for denne ramme.

²¹ <http://nyhederne.tv2.dk/dokumentar/article.php/id-6418236.html> (d.18.01.08) <http://nyhederne.tv2.dk/article.php/id-9809235.html> (d.18.01.08)

5 Problemformulering

I det følgende vil min motivation for valg af undersøgelsesfelt fremgå, hvorefter jeg vil redegøre for specialets overordnede formål. Herefter vil mine afgrænsninger i forhold til undersøgelsen blive beskrevet. Endelig vil jeg illustrere specialets overordnede fremgangsmåde og specialets konkrete problemstilling vil dernæst fremgå.

5.1 Motivation for valg af undersøgelsesfelt

Valget af specialets undersøgelsesfelt omhandlende interaktioner i en boform skyldes flere omstændigheder. For det første har jeg 6 års erfaring inden for det socialpædagogiske område i kraft af min uddannelse som pædagog. I den forbindelse har jeg arbejdet 5 forskellige steder med udviklingshæmmede i forskellige aldersgrupper. For halvandet år siden arbejdede jeg som tilkaldevikar på det undersøgte botilbud, blot i en anden afdeling. I en senere præsentation af botilbudet og i min metode vil jeg uddybe denne omstændighed nærmere.

I de forskellige botilbud, hvor jeg har arbejdet, har mine oplevelser af stedernes interaktioner været meget forskellige. I den forbindelse har jeg ofte reflekteret over, hvordan personalets ageren overfor beboeren indenfor det socialpædagogiske praksisfelt kan forstås og tolkes, og hvilke konsekvenser disse interaktioner frembringer. Disse er således mine begrundelser for valg af emne.

5.2 Formål med specialet

Det primære formål med dette speciale har for det første været et ønske om at opnå større forståelse for og indsigt i interaktioner mellem beboere og personale i en konkret boform. For det andet har jeg ønsket at undersøge, hvorledes disse interaktioner gennem analyse og fortolkning kan forstås som nogle faglige institutionelle betydninger - indenfor et socialkonstruktivistisk perspektiv.

5.3 Afgrænsninger i forhold til undersøgelsen

Jeg har tidligere redegjort for, at der i socialpædagogers interaktioner med beboere i visse tilfælde er tale om dårlig behandling af beboere, men mit primære fokus i dette speciale er ikke overgreb eller magt. I undersøgelsens senere analyse vil jeg derimod vurdere de situationstræk, som interaktionerne rummer af mere eller mindre hensigtsmæssig karakter forstået i forhold til målgruppen.

En anden afgrænsning består i, at fokus overvejende vil være på *socialpædagogernes* interaktioner med beboerne – og ikke omvendt.

Det skyldes, at beboerne i den konkrete boform intet verbalt sprog har - med undtagelse af to beboere. Jeg er særlig interesseret i de forståelser og antagelser, der kan ligge i socialpædagogernes sprog – herunder deres antagelser, meninger og egne forståelser af interaktionerne. Derfor har jeg valgt at lægge hovedfokus på pædagogernes interaktioner med beboerne. Beboerne i botilbudet vil dog også blive inddraget i interaktionerne, hvor deres udtryk, lyde og bevægelser vil fremgå. Beboernes handleplaner vil ikke fremgå, men jeg vil overordnet redegøre for beboernes diagnoser og for botilbudets faglige grundlag.

5.3.1 Teoriafgrænsning

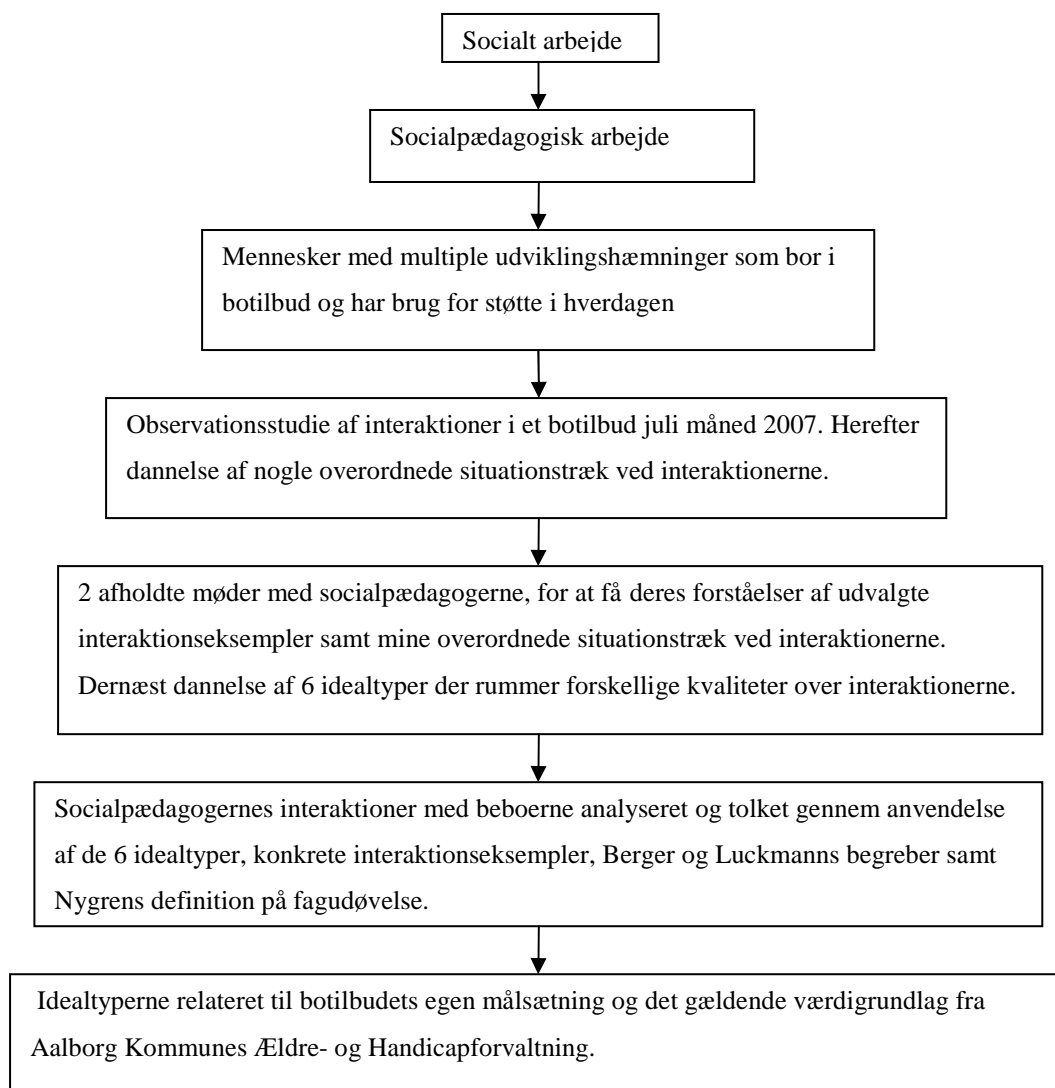
Endelig afgrænser mit overordnede teorigrundlag sig til at anvende socialkonstruktivistiske teoribegreber. Nærmere betegnet vil professorerne Peter Berger og Thomas Luckmanns begreber blive anvendt i min analyse og fortolkning af de observerede interaktioner. Jeg vil således anvende udvalgte begreber fra Berger og Luckmanns teori som en slags analyseapparat. Disse vil blive uddybet nærmere i teori afsnittet.

I min analyse af interaktionerne vil jeg desuden anvende en definition på fagudøvelse, udarbejdet af professor i socialt arbejde, Pär Nygren. Nygrens definition vil blive anvendt i min tolkning af botilbudets faglige grundlag.

5.4 Problemstilling

5.4.1 Projektets fremgangsmåde og dets afgrænsninger

Inden jeg præsenterer specialets konkrete problemstilling, vil jeg vha. figur 5.1 illustrere specialets overordnede fremgangsmåde og afgrænsninger, der skal sikre et overblik over specialets forståelsesramme.

Figur 5.1: Specialets overordnede struktur.

Figur 5.1 illustrerer, at der inden for en overordnet ramme af socialt arbejde vil blive fokuseret på interaktioner i det socialpædagogiske arbejde med udviklingshæmmede. Derfor er der i et udvalgt botilbud blevet gennemført observationer med fokus på interaktioner. Ud fra mine observationer har jeg dannet nogle situationstræk ved interaktionerne. Disse er herefter blevet diskuteret med botilbudets socialpædagoger og botilbudets leder, der under 2 møder har haft mulighed for at kommentere på 11 konkrete interaktionsforløb. Herefter har jeg udarbejdet 6 idealtyper over interaktionerne. I min analyse af disse idealtyper har jeg anvendt Berger og Luckmanns begreber samt Nygrens definition på fagudøvelse. Endelig er idealtyperne og interaktionerne blevet sammenholdt med botilbudets egen målsætning samt det gældende værdigrundlag fra Aalborg Kommunes Ældre- og Handicapforvaltning.

Problemformuleringen lyder derfor:

Gennem observation af interaktioner i det socialpædagogiske arbejde med beboere i et botilbud undersøges, hvilke institutionelle faglige betydninger interaktionerne er udtryk for.

Dette søges besvaret gennem tre spørgsmål:

- 1. Hvilke typer af interaktioner forekommer der?**
- 2. Hvordan kan disse interaktionstyper analyseres og tolkes som institutionelle faglige betydninger?**
- 3. Hvad viser der sig, når botilbudets interaktioner bliver relateret til botilbudets målsætning og Handicapforvaltningens værdigrundlag?**

Specialets senere analyse vil blive inddelt efter de tre opstillede spørgsmål og vil dermed bestå af tre analysedele, hvor hver del vil søge svar på problemstillingens spørgsmål i den anførte nummerering.

Problemstillingens anvendte begreb ”institutionelle faglige betydninger” er i dette speciale forstået ved udvalgte begreber fra Berger og Luckmanns teori og Pär Nygrens definition af fagudøvelse. Jeg vil senere i specialet redegøre for deres teoretiske forståelser og begreber.

Problemstillingen bevirker endvidere, at undersøgelsen primært vil foregå på mikroniveau og mesoniveau, hvor perspektivet dog i begrænset omfang også vil omfatte et mere overordnet samfundsmæssigt makroniveau. I det følgende vil centrale begreber blive defineret.

6 Definition af centrale begreber

6.1 Socialpædagogik

En omfattende redegørelse for socialpædagogikkens mange nuancer lader sig ikke gøre inden for specialets rammer. I det følgende vil min overordnede forståelse af begrebet socialpædagogik først fremgå, hvorefter begrebet vil blive defineret. Endelig vil min forståelse af socialpædagogik blive relateret til socialpædagogik som en fagudøvelse.

6.1.1 Socialpædagogik i Danmark

Ifølge cand. pæd. i pædagogik Bent Madsen må socialpædagogik i Danmark forstås i forhold til, at den socialpædagogiske uddannelse i 1992 er sammenlagt med fritidspædagog- og børnehavepædagoguddannelsen. Det betyder, at uddannelsen til socialpædagogisk arbejde på nuværende tidspunkt finder sted indenfor rammerne af en fælles pædagoguddannelse (Madsen 2005: 15). I Danmark kvalificerer uddannelsen til pædagog altså både til socialpædagogisk arbejde og til alment pædagogisk arbejde. Dermed kan det være svært at adskille disse to retninger fra hinanden.

6.1.2 Socialpædagogikkens integrationsstrategi

Nordisk Forum for Socialpædagoger²² påpeger i den forbindelse, at socialpædagogikken adskiller sig fra almenpædagogikken ved, at dens genstand er sociale og pædagogiske nødsituationer. I forlængelse af dette påpeger NFFS, at socialpædagogik består af nogle særlige pædagogiske indretninger og tiltag, hvis formål er at sikre truede menneskers integration til og i samfundet. Her må socialpædagogikkens fremkomst og udvikling ses som svar på sociale og pædagogiske nødsituationer i samfundet²³.

Socialpædagogik udgør dermed en særlig strategi, der bidrager til samfundets integration. Det er dog kun de integrationsproblemer, som opstår på grund af sociale og pædagogiske nødsituationer, der er i fokus. Det kan for eksempel dreje sig om tilpasning til de samfundsmæssige normer og rutiner eller om ”at være med på sin egen måde”.²⁴

²² Nordisk Forum for Socialpædagoger bliver i det efterfølgende forkortet til NFFS.

²³ http://www.sl.dk/upload/fag%20og%20uddannelse/pdf-filer/socialpædagogik_dansk.pdf : 6,12 (d.03.03.08).

²⁴ Ibid. :7

Her gælder det ikke nødvendigvis om at skabe et normalt liv for persongruppen, men snarere om at skabe det gode liv, som er optimalt og ideelt for den enkelte. Dette foregår ud fra humanistiske demokratiske værdier²⁵. Således indeholder socialpædagogik og socialpædagogiske botilbud nogle indbyggede integrationsstrategier.

6.1.3 Det socialpædagogiske arbejde i et organisatorisk perspektiv

Organisatorisk strækker det socialpædagogiske arbejdsfelt sig ifølge NFFS fra institutioner til åben virksomhed indenfor det sociale område, i psykiatrien, kriminalforsorgen, hjemmet, skolen og børneforsorgen og på pleje – og omsorgsområderne. De socialpædagogiske tilbud er dermed mangeartede, hvor socialpædagogen i sit arbejde skal tage udgangspunkt i de rammer som fastsættes af den aktuelle socialpolitik og lovgivning samt i de reelle ressourcer og rammer i praksis²⁶.

6.1.4 Definition af socialpædagogik

Psykologisk-pædagogisk ordbog definerer socialpædagogik som:

”Betegnelse for en pædagogisk retning, indstilling el. et pædagogisk område der beskæftiger sig med opdragelsens sociale sider og virkninger; kan definatorisk afgrænses som bevidst styrede samspilsfunktioner som sigter mod den enkelte persons hele personlighedsudvikling og trivsel og hvor der ikke bare lægges vægt på arbejdet med personen, men hvor også omgivelserne inddrages (familie, skole, arbejdsplads mv.).” (Psykologisk-pædagogisk ordbog 2006: 434-435).

I denne definition forstås socialpædagogik som det at arbejde med det enkelte menneskes udvikling med en samtidig inddragelse af dennes omgivelser. Definitionen viser endvidere, at socialpædagogik kan forstås som en pædagogisk retning, en indstilling eller et område.

I samme forbindelse påpeger NFFS, at der er flere diskussioner om, hvad socialpædagogisk arbejde er. Nogle diskussioner har fokus på, hvorvidt socialpædagogik som fag kan betegnes som en del af det sociale arbejde. Andre fremhæver socialpædagogikken som en selvstændig faglig disciplin med

²⁵ Ibid.:16-17

²⁶ Ibid.:2-3,13,26

sit eget arbejdsområde. Endelig betegner nogle socialpædagogik som et krydspunkt og en mødeplads for pædagogik og socialt arbejde.²⁷

Der er altså uenighed om hvad socialpædagogik egentlig er. Derfor vil min generelle forståelse her gøres eksplisit. Min forståelse er, at socialpædagogik er en foranstaltningstype under socialt arbejde, som har en selvstændig fagudøvelse. Min forståelse af en fagudøvelse vil nu blive defineret.

6.1.5 Socialpædagogikken som fagudøvelse

Min forståelse er dermed den, at det socialpædagogiske arbejde sker indenfor et bestemt felt for fagudøvelse. I den forbindelse har professor i socialt arbejde, Pär Nygren opstillet en definition på begrebet fagudøvelse samt dets nøglebegreber:

”Udøvelse af et fag er at omsætte teoretiske kundskaber i de rigtige handlinger i den rigtige rækkefølge i form af strategier og metoder for at opnå et på forhånd defineret mål / resultat indenfor et bestemt praksisfelt – et felt som defineres af forskellige rammer (love, organisation, funktioner m.m.), inden for hvilke en person virker som en samfundsmæssig legitimeret udøver af en bestemt beskæftigelse”

I denne definition er der indflettet nogle nøglebegreber:

-teori

-strategi

-metode

- mål som i handling skal realisere visse værdier eller en ideologi

-rammer(organisatoriske forhold, lov, funktioner m.m.)

-praksisfelt eller fagområde

(Nygren 1999:171).

Nygrens definition vil i dette speciale blive anvendt i forhold til det socialpædagogiske praksisfelts fagudøvelse. Min forståelse af socialpædagogisk fagudøvelse er dermed, at det socialpædagogiske praksisfelt anvender nogle forskellige teorier, metoder og strategier og søger at omsætte disse til de

²⁷ Ibid.: 6

rigtige handlinger for at opnå nogle definerede mål. Det er i socialpædagogernes handlinger, at bestemte værdier skal realiseres med henblik på de opstillede mål. Endvidere er min forståelse den, at det socialpædagogiske praksisfelt bliver defineret af nogle ydre rammer - eksempelvis økonomi, politik, lovgivning og forvaltning. Indenfor det socialpædagogiske felt virker socialpædagogerne som legitimerede udøvere af det socialpædagogiske arbejde.

Socialpædagoger skal altså i deres udøvelse af socialpædagogikken arbejde efter nogle på forhånd definerede mål og værdigrundlag gennem teori, handling, strategi og metode. For at opnå disse mål må socialpædagogerne have direkte kontakt til de udviklingshæmmede. I den forbindelse er det derfor relevant at undersøge den *måde* hvorpå interaktionen mellem beboere og socialpædagoger viser sig.

6.1.6 Opsummering af socialpædagogisk arbejde

Socialpædagogisk arbejde er her blevet forstået som en særlig strategi, som har fokus på de integrationsproblemer, som opstår på grund af sociale og pædagogiske nødsituationer. Endvidere er min forståelse den, at socialpædagogikken er en foranstaltningstype indenfor socialt arbejde, hvor det socialpædagogiske praksisfelt udgør en selvstændig fagudøvelse. Det socialpædagogiske praksisfelt er defineret af forskellige rammer og indenfor disse er socialpædagogerne samfundsmæssige legitimerede udøvere af socialpædagogikken. Det er ud fra denne forståelse, at interaktioner i et botilbud vil blive undersøgt.

6.2 Definition af relation og interaktion

Jeg vil først søge forståelse for relationsbegrebet. I den forbindelse vil der blive redegjort for, at relationsbegrebet ikke er dækkende for de mangeartede processer, der finder sted i mødet mellem socialpædagogen og beboeren. Derfor bliver interaktionsbegrebet introduceret som et mere overordnet og dækkende hovedbegreb.

6.2.1 Relationer i det socialpædagogiske arbejde

Nordisk Forum for Socialpædagoger påpeger i en publikation, at socialpædagogikken har mistet sine pejlemærker. Dette bevirker ifølge dem, at det ikke længere er indlysende, hvad socialpædagogen skal arbejde hen imod. Derfor understreger de, at det er i relationen, at det socialpædagogiske arbejde må finde sin begrundelse. De definerer i denne sammenhæng en relation

som det sted, hvor bruger og socialpædagog bliver til - ikke mindst for hinanden. I denne relation er etikken et væsentligt felt, hvor diskussionen ifølge NFFS kommer til at dreje sig om den *gode* samhandling og en *god* relation. De understreger endvidere, at netop den problemstilling er central i det socialpædagogiske arbejde med voksne mennesker med multiple udviklingshæmninger. Dette skyldes, at det at ville noget med andre som en af værdierne i det socialpædagogiske arbejde, her bliver sat på en alvorlig prøve²⁸.

Det særlige ved socialpædagogisk arbejde er ifølge NFFS, at det oftest foregår i direkte kontakt med målgruppen og over lang tid. Omsorgsarbejdet bliver her et forpligtende forhold, fordi brugerne er afhængige af omsorgen. Samtidig påpeger de, at brugeren kan være så skrøbelig, at det at udvikle og vedligeholde netværk kan synes umulig, og dermed bliver socialpædagogen i visse tilfælde den eneste person i den udviklingshæmmedes liv.²⁹

6.2.2 Fokus på interaktioner frem for relationer

Som beskrevet ovenfor er en relation ikke nødvendigvis en selvfølge i det socialpædagogiske arbejde. Tværtimod er det noget, der kan skabes *mulighed* for at udvikle blandt andet gennem udøvelse af etisk forsvarlighed, nærvær, tid og kendskab til brugeren. Dermed er det ikke en selvfølge, at mødet mellem en socialpædagog og en beboer altid bygger på en relation. I problemformuleringen viste det sig blandt andet ud fra eksempler på omsorgssvigt i nogle botilbud.

6.2.3 Opsummering relation

Ovenstående bevirker, at der i dette speciale ikke er et overordnet fokus på relationer mellem beboere og socialpædagoger, da en relation ikke er en selvfølge. Samtidig kan der med henblik på min tidligere beskrivelse af målgruppen stilles spørgsmål ved, om gensidige relationer overhovedet er mulige for beboere med multiple udviklingshæmninger.

I stedet vil der i dette speciale blive anvendt et mere overordnet begreb. Dette er begrebet interaktion, som jeg vurderer, kan rumme de mangeartede handlinger, udtryk og påvirkninger, der kan tænkes at fremgå i mødet mellem socialpædagogen og beboeren.

²⁸ Ibid.: 22

²⁹ Ibid.:14-15

6.2.4 Interaktion

På baggrund af forskellige interaktionsteorier definerer cand. pæd. pæd. Bent Madsen, interaktion således:

”At interagere er mere end blot at tale sammen. Det er et begreb for summen af menneskelige udtryk, hvor mennesker bestræber sig på at koordinere deres indbyrdes handlinger. (...) Selv når vi ikke handler, kan der være tale om en interaktion. Hvis vi fx bevidst undlader at gøre noget, som vi godt ved den anden forventer af os, er der også tale om en interaktion. Hertil kommer at interaktion også består af mimik, håndbevægelser, tonefald og kropsudtryk. Mennesket interagerer ikke kun med sine medmennesker. Det interagerer også med sig selv gennem indre dialoger og gennem tænkning” (Tæt på relationen, 1999:61-62).

At interagere kan dermed forstås som summen af menneskelige udtryk. Dette omfatter kommunikation, koordineringer af handlinger, bevægelser, tonefald, forventninger, kropsudtryk, mimik og tænkning.

Denne forståelse af begrebet interaktion vil blive anvendt i dette speciale. I det følgende vil jeg redegøre for, hvordan interaktionen kan vise sig i det konkrete samspil mellem socialpædagog og beboer.

6.2.5 Beboerens interaktion med socialpædagogen

Bent Madsen og cand. mag. Mette Siersted, hævder, at en interaktion altid består af *to* interaktioner. Disse to interaktioner kan blandt andet forstås ved (1) socialpædagogens interaktion med beboeren og (2) beboerens interaktion med socialpædagogen (Tæt på relationen, 1999:361).

Som nævnt i min afgrænsning, vil dette speciale overvejende fokusere på den førstnævnte interaktion, hvor socialpædagogens interaktion med beboeren undersøges.

Dog vil beboerens interaktion med socialpædagogen også blive inddraget i forhold til beboerens forskellige kropsudtryk og lyde. Jævnfør her med min valgte og citerede definition af interaktion som indbefatter summen af menneskelige udtryk. Smiler og griner beboeren i bestemte situationer, hvor socialpædagogen siger eller gør noget bestemt? Siger beboeren lyde i bestemte situationer? Det er eksempler på omstændigheder, der vil blive inddraget i undersøgelsen af beboerens interaktion med socialpædagogen.

Socialpædagogens interaktion med beboeren

Det er altså socialpædagogens interaktion med beboeren, jeg vil undersøge i dette speciale.

I den forbindelse kan der, ifølge Bent Madsen og Mette Siersted, fokuseres på socialpædagogens forståelse af den enkelte situation eller hændelse. Endvidere kan socialpædagogens interaktion med beboeren også relateres til botilbudets kontekst, hvor samspillet mellem den enkelte pædagog og kollegagruppen spiller en afgørende rolle. Madsen og Siersted påpeger, at konteksten her udgør den kollegiale diskurs om tilgangen til beboeren - et særligt element, som påvirker pædagogens handlinger. Den kollegiale diskurs kan blandt andet omfatte botilbudets faglige og teoretiske forståelser samt stedets fælles regler og værdier (Tæt på relationen 1999: 361-362). Dermed vil jeg også forstå socialpædagogens interaktion med beboeren i forhold til de kollegiale forståelser indenfor botilbudets kontekst samt botilbudets mål, værdier samt dets faglige og teoretiske forståelser. Jævnfør Nygrens anvendte definition af fagudøvelse.

6.2.6 Opsummering af relation og interaktion

Begrebet interaktion vil blive anvendt i dette speciale frem for begrebet relation. Interaktion er i denne forståelse et bredt begreb, som omfatter summen af menneskelige udtryk. Endvidere er det primært socialpædagogens interaktion med beboeren, der vil blive fokuseret på, hvor interaktionen også vil blive forstået i forhold til den kollegiale diskurs i botilbudet og dets fagudøvelse.

7 Præsentation af botilbudet

I det følgende vil jeg redegøre for botilbudets organisatoriske placering, hvorefter jeg vil beskrive botilbudet. Endvidere vil jeg redegøre for botilbudets faglige grundlag forstået ved dets overordnede værdigrundlag, dets målsætninger samt dets faglige teoretiske grundlag.

7.1.1 Kommunal institution

Den nye kommunalreform er trådt i kraft d.1. januar 2007. Antallet af kommuner i Danmark er med kommunalreformen svundet fra 271 kommuner til 98. Samtidig er 13 amter nedlagt og erstattet af 5 store regioner³⁰. Som følge af kommunalreformen er dele af de tidligere amters opgaver blevet overtaget af kommunerne. I den forbindelse har det været muligt for kommunerne at overtage de tilbud som ligger i den pågældende kommune. Her er det op til den enkelte kommune at bestemme, hvor mange tilbud den vil overtage. Dette betyder, at forskellige typer af tilbud nogle steder drives af regionen og andre steder af kommunen³¹.

Det botilbud, jeg undersøger, er placeret i Aalborg Kommune og er en kommunal institution. Tidligere har det været en amtslig institution, som kommunen har overtaget d.1. januar 2007³². Der er i alt plads til 10 beboere i den afdeling jeg har undersøgt, og alle pladser var på undersøgelsestidspunktet udnyttet.

7.1.2 Botilbudet drives efter Serviceloven

Botilbudet er et af 10 forskellige længerevarende botilbud til voksne udviklingshæmmede under Aalborg Kommunes Handicapafdeling. Disse 10 længerevarende botilbud er etableret efter servicelovens § 108. Som udgangspunkt er botilbud under § 108 varige, og der sættes ikke bestemte tidsmæssige grænser for det længerevarende ophold³³. Målgruppen for de længerevarende botilbud er beboere med betydeligt og varigt nedsat fysisk og/eller psykisk funktionsevne³⁴.

³⁰ <http://borger.dk/forside/fakta-om-danmark/strukturen/kommunalreformen-i-tal> (d.18.01.08)

³¹ <http://www.rn.dk/Specialsektoren/RegionensTilbud/> (d.15.02.08)

³² <http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/default.htm> (d.18.02.08)

³³ <http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/Udviklingshaemmede/Default.htm> (d.18.08.08).

³⁴ http://www.social.dk/ministeriets_omraader/udsatte_grupper/botilbud/midlertidige.html (d.18.01.08)

I det konkrete botilbud, jeg har undersøgt, tilbydes beboerne individuel aftalt og udmålt støtte efter servicelovens § 85. Formålet med denne støtte er at bidrage til udvikling og vedligeholdelse af personlige færdigheder samt i muligt omfang, at give den enkelte mulighed for at skabe en tilværelse på egne præmisser. Endvidere kan bostøtten handle om, at den enkelte får skabt struktur i sin dagligdag, får hjælp til kommunikation, lægebesøg, indkøb, optræning med mere³⁵.

7.1.3 Anonymitet

Det pågældende botilbud har ønsket anonymitet. Det betyder, at stedet ikke vil fremgå ved navn, ligesom navne på personale, ledelse og beboere er blevet anonymiseret. Botilbudet består af tre afdelinger med fasttilknyttet beboere og personale. Undersøgelsen er foretaget på en af disse afdelinger, hvilket betyder, at undersøgelsen dermed ikke omfatter botilbudets andre afdelinger.

7.1.4 Mit kendskab til den udvalgte afdeling

Som nævnt i problemformuleringen har jeg tidligere arbejdet i det pågældende botilbud. Mit arbejde som tilkaldevikar er dog foregået på en anden afdeling, som stort set ikke havde kontakt til den afdeling, hvor jeg har observeret. Jeg har således ikke på forhånd haft kendskab til specialets udvalgte afdeling, herunder dets tilknyttede personale og beboere. Dog rummer mit overordnede kendskab til feltet en metodisk og analytisk problemstilling, som jeg derfor vil forholde mig til og redegøre for gennem specialet.

7.1.5 Indretning

På den undersøgte afdeling har beboerne egne værelser, som er mellem 16 og 24 m², og der er to beboere om et badeværelse. Afdelingen består af følgende rum: En lang gang hvor der er indgang til beboernes værelser, et kontor, et skyllerum og en fællesstue med et køkken. Hver ende af fællesstuen har udgang til terrasse, hvor beboerne kan køres ud. På den ene terrasse er der et lille springvand og blomster i krukke.

³⁵<http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/Udviklingshaemmede/Stottetilbud/default.htm> (d.18.01.08).

7.1.6 Beboere og personale

Botilbudet er for multihandicappede fysisk- og psykisk udviklingshæmmede i alderen fra 18 år.

Beboergruppen er beskrevet som beboere, der har en eller flere af de nedenstående diagnoser:

Epilepsi, psykomotorisk retardering, scoliose, svært mentalt retarderet, mental retarderet, spastisk tetraplegi.³⁶

Der var 16 fastansatte medarbejdere på undersøgelsestidspunktet – ikke inkluderet nattevagter. De fastansatte, som har medvirket i undersøgelsen, er alle uddannede pædagoger.

7.1.7 Personalemøder og teammøder

På afdelingen afholdes personalemøde hver 6. uge, hvor alle fastansatte socialpædagoger deltager.

Desuden er den samlede personalegruppe delt op i ”team 1” og ”team 2”. De 10 beboere på

afdelingen hører under et af disse team, således at hvert team har 5 beboere. Det enkelte team

afholder deres eget teammøde ca. hver 3. uge. Lederen af bofællesskabet deltager på de fælles

personalemøder og deltager indimellem på teammøderne. Afdelingen har også en souschef som

indgår i det ene team. Jeg har deltaget på team 1 og team 2’s teammøder, hvilket vil blive uddybet

under mit analysegrundlag.

7.1.8 Stedets målsætning

På botilbudets egen hjemmeside fremgår dets målsætning – hvilket kan jävnføres med Nygrens

anvendte definition af fagudøvelse, hvor der arbejdes hen mod nogle mål. Det fremgår her, at

botilbudets arbejds mål er at møde beboerne, der hvor de udviklingsmæssigt befinder sig. Det gør

botilbudet ved at lytte til beboernes signaler og ved at respektere deres ret til at sige fra. Endvidere

tager stedet udgangspunkt i den enkelte beboeres interesser og behov under en hensynstagen til det

fælles liv på stedet. På hjemmesiden fremgår det også, at stedet giver dets beboere en optimal pleje

og omsorg som udgangspunkt for struktureret pædagogisk arbejde med mulighed for spontanitet.

Det socialpædagogiske arbejde bygger her på følgende nøgleord: Livskvalitet, kommunikation,

udfordring med nærhed, oplevelser, fysisk aktivitet og netværk Ifølge botilbudet tilrettelægges

hverdagen for beboerne med hovedvægt på at stimulere den enkeltes sanser. Det foregår blandt

³⁶ Spastisk tetraplegi er den mest alvorlige form for Cerebral parese

<http://www.sundhedsinformation.dk/readarticle.asp?menuid=175&articleid=1097> (15.12.07)

andet gennem svømning, fysioterapi, musikterapi, rytmik, naturture, kørestolsdans, beboerdage med fokus på 1:1 kontakt og sanserum³⁷.

7.1.9 Værdigrundlag

Ud fra Nygrens anvendte definition af fagudøvelse rummer socialpædagogik nogle mål som i handling skal realisere visse værdier. På botilbudets hjemmeside fremgår dets værdier ikke. Men på Aalborg Kommunes hjemmeside under Ældre – og Handicapforvaltningen, fremgår de værdier, som omfatter botilbudet.

Disse værdier bygger på værditrekanten: Nærvær, ansvarlighed og respekt. I den sammenhæng fremgår det, at indsatsen ydes ud fra et helhedssyn, hvor tilbud gives, så værdighed og selvrespekt bevares. Indsatsen består i at give omsorg og i at sikre at personer, som ikke kan tage vare på sig selv, får den fornødne støtte og hjælp.

Formålet er at forebygge yderligere problemer samt at forbedre den enkeltes muligheder for livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje³⁸.

Ældre – og Handicapforvaltningen i Aalborg Kommune lægger vægt på at medarbejderne har vilje til samarbejde og kan anvende faglige og personlige kompetencer. Endvidere skal medarbejderne være præget af følgende holdninger og egenskaber:

- Arbejder ud fra brugerens behov og ressourcer
- Tager individuelle hensyn til brugerens baggrund og døgnrytme m.m.
- Støtter brugerens netværksdannelse
- Er engageret i arbejdet

Målet for denne indsats bygger på, at Aalborg Kommune vil levere Danmarks bedste service til ældre og handicappede³⁹.

Fagudøvelsen i det socialpædagogiske felt er her beskrevet ud fra nogle målsætninger og værdier. I det følgende vil jeg redegøre for botilbudets pædagogiske teoretiske grundlag og herunder de metoder, som botilbudet anvender (Jævnfør Nygrens definition af fagudøvelse).

³⁷ Her undlades konkret henvisning til den pågældende internetadresse med respekt for stedets anonymitet.

³⁸ <http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/Om+handicapafdelingen/Afdelingens+opgave.htm> (15.12.07)

³⁹ <http://www.aalborgkommune.dk/NR/rdonlyres/2D62A0F1-0C8C-4AD0-BC88-3F8254F422DF/14704/vorevaerdiertilportal.pdf> (15.12.07)

7.1.10 Lederes angivelse af pædagogisk grundsyn og retning

Ifølge lederen af boformen anvender den pågældende afdeling ”SVKS skemaer”, ”NUZO”, og er så småt i gang med at indføre ”Gentle Teaching ” ud fra den forståelse, som Landsbyen Sølund praktiserer⁴⁰. Lederen nævner også, at botilbudet har en holistisk tilgang, og at de har ”plukket lidt her og der” for at få samlet det bedste af det hele (Bilag 15).

7.1.11 SVKS-skema

Et SVKS-skema står for: **S**kema til **V**urdering af **K**ommunikation og **S**prog. Det anvendes til at afsøge eksisterende sproglige og ikke-sproglige kommunikative færdigheder hos udviklingshæmmede. SVKS består af en række spørgsmål inden for 27 områder, eksempelvis følelsesmæssige udtryk, imitation, lyde, forståelse af talesprog og lignende. Svarene gøres op enten i henhold til de 27 emneområder (en fuld SVKS-profil) eller i kort form⁴¹.

Skemaet giver dermed oplysninger om en beboer. I botilbudet anvendes SVKS-skemaer som et pædagogisk fundament i forståelsen af den enkelte beboer. Samtidig anvendes teorien om nærmeste udviklingszone for at kunne understøtte den pågældende beboers udviklingsniveau.

7.1.12 NUZO

NUZO står for Nærmeste **U**dviklings**Z**one og er udformet af den russiske psykolog Lev Semenovich Vygotsky. Zonen for den nærmeste udvikling er afstanden mellem det aktuelle udviklingsniveau og det potentielle udviklingsniveau, der kan opnås gennem problemløsning under vejledning (Psykologisk-pædagogisk ordbog 2006: 431).

7.1.13 Gentle Teaching

Personalet har i foråret 2007 været på en kursusdag, hvor de blev undervist i Gentle Teaching. Afdelingen har arbejdet videre med Gentle Teaching i efteråret 2007, hvor der på boformen blev afholdt et 2- dages kursus. På mit observationstidspunkt i juli 2007 havde personalet derfor kun haft én kursusdag i Gentle Teaching.

Gentle Teaching er gennem de sidste 20 år udviklet igennem teori og praksis af en

⁴⁰ Sølund er en stor boform for udviklingshæmmede placeret i Skanderborg hvor boformens pædagogiske filosofi og metode kaldes Gentle Teaching. http://www.solund.dk/Hvem_er_vi/Paedagogik/Faglighed/Metoder.aspx (d.18.02.08).

⁴¹ <http://www.dpf.dk/Item.aspx?Department=19&Category=8&TestCollection=163> (26.11.07)

amerikansk psykolog, John McGee. Gentle Teaching er et menneskesyn. Det bygger på, at vi ikke altid kan være ligestillede med andre mennesker, fordi vi ikke har lige vilkår. Men vi kan bestræbe os på at møde det andet menneske ligeværdigt, og give den anden størst mulig indflydelse på eget liv.

Mere uddybende er Gentle Teaching en metode, der som sit første formål har, at der skal opleves en følelse af samhørighed. Forudsætningen for at man kan føle samhørighed med nogen er, at der bliver opbygget en følelse af tryghed og fællesskab, hvor beboeren føler sig elsket. Herigennem skal beboeren blandt andet erfare, at det er godt at være sammen med socialpædagogen og at gøre ting sammen. Socialpædagogens redskaber er sine hænder (berøring), sin stemme (udtrykke varme og berolige), sine øjne (skabe øjenkontakt med beboeren og aflæse udtryk som handlinger tilpasses efter). Den grundlæggende metodik bygger samlet set på at socialpædagogen skal være opmærksom på beboeren, være blid og aldrig anvende magt⁴²

Opsummerende udgør SVKS-skemaer, NUZO samt Gentle Teaching afdelingens pædagogisk teoretiske grundlag. Der nu blevet redegjort for botilbudets teoretiske grundlag, dets værdigrundlag, dets lovgrundlag og afdelingens målsætninger. Disse indbefatter alle nogle kundskaber og handlinger i botilbudets praksis. Dermed er der nu overordnet redegjort for botilbudets faglige grundlag ud fra Nygrens anvendte definition af fagudøvelse.

⁴² <http://www.vidensteam.dk/28-29.aspx> (14.01.08)

8 Videnskabsteoretisk positionering

8.1 Socialkonstruktivisme

I denne undersøgelse arbejder jeg indenfor rammerne af et socialkonstruktivistisk perspektiv med anvendelse af Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske begreber. I dette kapitel vil der blive redegjort for specialets socialkonstruktivistiske forankring. Dette vil foregå ud fra cand.merc.dat, Søren Barlebo Wennebergs fire positioner indenfor socialkonstruktivismen. Herunder vil min anvendelse og forståelse af Berger og Luckmanns teorier samtidig blive beskrevet, da deres teori hører under en af Wennebergs fire positioner. Således rummer mit socialkonstruktivistiske perspektiv også den overordnede teori, som vil blive anvendt i min undersøgelse af botilbudet. Sidst i afsnittet vil jeg opsummere min samlede socialkonstruktivistiske forståelse.

8.1.1 Videnskabsteoretiske refleksioner

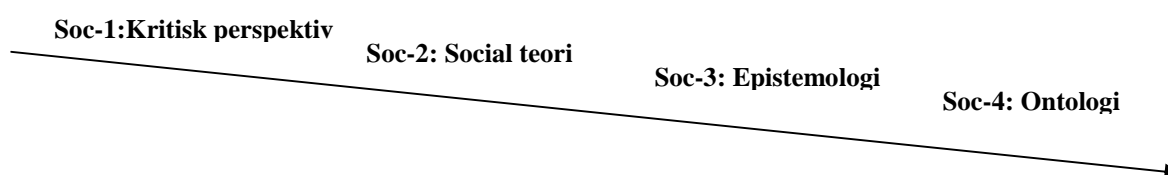
Valget af et socialkonstruktivistisk perspektiv stemmer overens med mine socialkonstruktivistiske forståelser, som er fremgået i kapitel 5, "Problemformulering", blandt andet ud fra Malcolm Payne (2005). Mit socialkonstruktivistiske perspektiv rummer også dele fra et hermeneutisk perspektiv, da jeg ønsker at forstå og fortolke de interaktioner, der viser sig og ikke mener at besidde sandheden eller at have en ren objektiv viden.

Endvidere er min socialkonstruktivistiske forståelse også delvist inspireret af Marx' ideologibegreb om overbygningen og hans videnssociologiske forståelser. Endelig henter mit socialkonstruktivistiske perspektiv inspiration fra fænomenologien, særligt fra Alfred Schutz og Max Weber (Berger og Luckmann 2004: 8-9, 18-21). De nævnte retninger vil dog ikke direkte fremgå i min socialkonstruktivistiske forståelse, men de er alle en del af Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske teoretiske forståelse, som senere i dette afsnit vil blive uddybet.

8.1.2 Flere teoretiske forståelser af socialkonstruktivismen

Professor i socialt arbejde, Margaretha Järvinen hævder, at socialkonstruktivisme i dag er et modebegreb, som er omgivet af en del uklarhed. Hun påpeger, at det delvist skyldes de forskellige teoretiske traditioner inden for den socialkonstruktivistiske tradition (Bertilsson og Järvinen 1998: 88). Ifølge Søren Barlebo Wenneberg fører termen socialkonstruktivisme, ofte til mere forvirring end afklaring. Dette skyldes, at der eksisterer mange forskellige udlægninger af, hvad der ligger i termen. (Wenneberg, 2002: 9). I sin bog inddeler Wenneberg derfor socialkonstruktivismen i fire

positioner: Socialkonstruktivisme-I som kritisk perspektiv, socialkonstruktivisme-II som sociologisk teori, socialkonstruktivisme-III som erkendelsesteori og socialkonstruktivisme-IV som en ontologisk position (Ibid.:17,135). De fire nævnte positioner har Wenneberg opstillet som eksempler på mere og mere radikale positioner hvilket fremgår af figur 8.1.

Figur 8.1. Wennebergs positioner (Kilde: Wenneberg, 2002:135).

Wennebergs fire positioner vil blive uddybet i det følgende, hvor jeg nærmere vil indkredse og begrunde specialets socialkonstruktivistiske forståelse.

8.2 Et kritisk perspektiv- socialkonstruktivisme-I

Ifølge Wenneberg handler socialkonstruktivisme-I om, at forskeren skal afsløre det, der umiddelbart virker naturligt på overfladen, men som nærmere er udtryk for nogle sociale processer og påvirkninger som er svære at få øje på (Wenneberg, 2002: 72-73). Princippet i denne første socialkonstruktivistiske position er:

"(...) ikke at godtage sociale fænomeners "naturlighed". At de altid har været sådan. At de ikke kunne være anderledes. At de ikke skulle være menneskeskabte størrelser." (Wenneberg, 2002: 77).

Den kritiske tilgang til fænomeners naturlighed bevirker, ifølge Wenneberg, at positionen er anvendelig til projekter, der søger at oplukke eller nedbryde traditionelle forestillinger, som kan virke fastlåste. Mulighederne indenfor socialkonstruktivisme-I er ifølge Wenneberg, at denne position åbner op for at tingene kan være anderledes, og på den måde mener han, det kan indgyde håb. Først dekonstruerer forskeren virkeligheden. Samtidig deltager han dermed i en skabelsesproces, hvor virkelighedens "rigtige" sammenhæng udfolder sig for forskeren (Wenneberg, 2002: 84).

At forskeren skulle være i stand til at finde virkelighedens ”rigtige” sammenhæng, finder Wenneberg problematisk. Han stiller derfor det kritiske spørgsmål, om de nye fænomener, som forskeren finder bag overfladen, ikke selv kan vise sig at være en illusion og være udtryk for sociale konstruktioner (Wenneberg, 2002: 84).

8.2.1 Min anvendelse af socialkonstruktivisme-I

Der er dele af socialkonstruktivisme-I's forståelser, jeg vil anvende i dette speciale. I den konkrete kontekst, som her udgør et botilbud, er min forståelse følgende:

Der ligger sociale, menneskeskabte processer bag ved de interaktioner og handlemåder, som socialpædagerne tager for givet og/ eller antager som naturlige. Samtidig forholder jeg mig dog kritisk til, at jeg skulle være i stand til at afdække den ”rigtige sandhed” om interaktionerne i botilbudet, da specialets konklusioner også kan anskues som nye sociale konstruktioner. Jeg vil senere redegøre for, hvordan jeg videnskabsteoretisk vil skabe tillid til specialets konklusioner.

8.3 En teori om det sociale – socialkonstruktivisme-II

Ifølge Wenneberg kan socialkonstruktivisme-II ses som et forsøg på, at sætte noget andet i stedet for den naturlighed som socialkonstruktivisme-I dekonstruerer, så der ikke bare er tale om en stor udflydende social virkelighed. Wennebergs forståelse af socialkonstruktivisme-II er, at den udgør en række teoretiske forklaringer på, hvordan den sociale virkelighed eller konkrete sociale fænomener er opbygget og fungerer (Wenneberg, 2002: 84,87-88).

8.3.1 Berger og Luckmann hører under socialkonstruktivisme-II

Berger og Luckmanns teori vil som nævnt blive anvendt som overordnet forståelsesramme i dette speciale. Ifølge Wenneberg, hører professorerne Peter Berger og Thomas Luckmanns teori ind under socialkonstruktivisme-II. Når jeg vælger Berger og Luckmanns teori, bevæger jeg mig altså primært indenfor det, som Wenneberg kalder for socialkonstruktivisme II.

I det følgende vil Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske forståelse blive uddybet, og der vil samtidigt blive redegjort for de områder af teorien, som jeg primært vil anvende i dette speciale. Herefter fortsættes med Wennebergs III og IV position inden for socialkonstruktivismen.

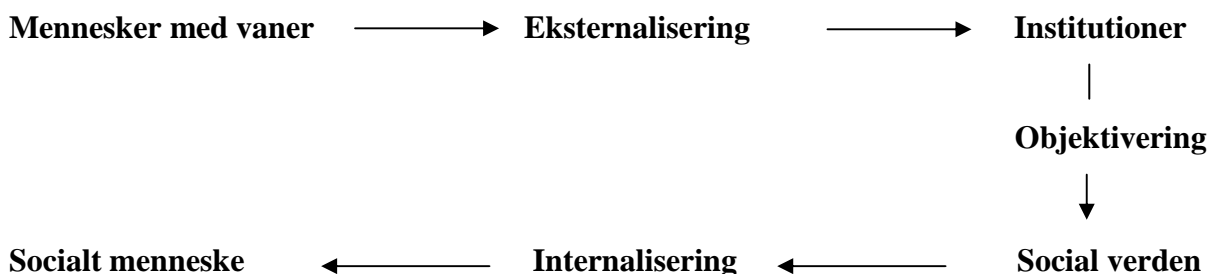
8.3.2 Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske perspektiv

Berger og Luckmann har sammen skrevet bogen: "The Social Construction of Reality"(1966) i hvilken, de ser den sociale virkelighed som socialt konstrueret. Deres socialkonstruktivistiske teori kombinerer flere forskellige traditioner, herunder fænomenologi (Alfred Schutz 1899-1959) og den klassiske videnssociologi (Mannheim, Scheler og delvist Marx). Jævnfør her med afsnittets indledning, hvor inspirationen fra andre retninger også er nævnt. Til forskel fra den ældre videnssociologi ser Berger og Luckmann ikke kun på teoretisk viden, men de har også en teori om hverdagsviden (Berger og Luckmann, 2004).

Grundlæggende udgør tre positioner fundamentet i Berger og Luckmanns teori. Disse er:

1. Samfundet er et menneskeligt produkt
2. Samfundet er en objektiv virkelighed
3. Mennesket er et socialt produkt

De ovenstående tre positioner virker umiddelbart i modstrid med hinanden, men der er imidlertid tre centrale begreber, som kæder påstandene sammen. Disse er: Eksternalisering, objektivisering og internalisering. Wenneberg illustrerer dette ud fra nedenstående figur 8.2.

Figur 8.2. Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske perspektiv (Kilde Wenneberg, 2002: 89-90).

Figuren illustrerer, at det ligger i menneskets natur at danne vaner, som med tiden bliver eksternaliseret, hvorved andre mennesker også får disse vaner. Disse vaner spredes som ringe i vandet, og således opstår mere omfattende institutioner, der rækker ud i samfundet. Samfundet udgøres således af en lang række af sådanne institutioner - **1. samfundet er et menneskeligt produkt**. Institutionerne er allerede til stede, når et barn kommer til verden, og barnet tager dem dermed for givet og tilegner sig dem. Hermed sker der en objektivisering, som kan forklares ved, at den sociale verden eksisterer uafhængigt af de mennesker, den befolkes af - **2. samfundet er en**

objektiv virkelighed. Men den sociale verden er ikke kun noget ydre. Den er også noget indre. Gennem sin opvækst tilegner barnet sig den sociale verden med dens normer og institutioner, hvor disse internaliseres i barnet. Først når det har tilegnet sig disse, bliver det et rigtigt socialt væsen - **3. mennesket er et socialt produkt** (Wenneberg, 2002:90-91).

Således kan Berger og Luckmanns overordnede teori ifølge Wenneberg, meget forenklet angives. Som det her er fremgået, omfatter Berger og Luckmanns teori både de samfundsmæssige institutioner og individets internalisering af den sociale verden. Det er således en teori, der spænder vidt - lige fra et samfundsmæssigt makroniveau til et mikroniveau på individplan.

8.3.3 Berger og Luckmanns forståelse af hverdagens sociale virkelighed

Eftersom det udvalgte undersøgelsesfelt i dette speciale er interaktioner i et botilbud, bevirker det, at visse dele af Berger og Luckmanns teori er mere relevante at anvende end andre. Da mit undersøgelsesfelt som nævnt foregår på individ og gruppeniveau, vil Berger og Luckmanns mere overordnede samfundsmæssige forståelse ikke udgøre den primære forståelsesramme i dette speciale.

Speciales inddragelse af Berger og Luckmanns teori vil primært ske indenfor en forståelse af ”hverdagens sociale virkelighed”, sådan som den kan forstås i et botilbud. Denne hverdagens virkelighed udgør ifølge professor Margareta Bertilsson det fænomenologiske udgangspunkt i Berger og Luckmanns tekster (Bertilsson og Järvinen, 1998: 25-27). Berger og Luckmanns forståelse er, at vi selv konstruerer virkeligheden. Den er derfor hverken sand eller falsk, da den udgør eksistensen for vores tilværelse. Hverdagslivet præsenterer sig for os som en sammenhængende verden, en ordnet virkelighed, der indeholder de fortolkninger, som de mennesker der er i den, har tillagt betydning. Endvidere opleves hverdagens virkelighed som en intersubjektiv verden – en verden som deles med andre (Berger og Luckmann 1999:34-41).

8.3.4 Oversigt over Bergers og Luckmanns begreber

Da Berger og Luckmanns begreber umiddelbart kan være vanskelige at overskue, har jeg i det følgende dannet en skemainddeling. Den skaber et overblik over de begreber som vil blive anvendt i dette speciale.

Berger og Luckmanns begreb	Betydning
Den institutionelle orden	En ordnet virkelighed som er arrangeret i mønstre. Den produceres gennem vanedannelser og personalets gentagne handlinger. Den institutionelle orden bliver taget for givet for givet som virkelighed, for de mennesker, som lever i den.
Legitimeringstronhimmel	Fungerer som en beskyttelse af den institutionelle orden. Udgør den fælles måde de ansatte vil fortolke og forsvare den institutionelle orden
Socialt kontrolsystem	Sanktioner og kontrol med nye ansatte som bevirker at nye straffes, hvis de ikke overholder den institutionelle orden.
Sproget: Det socialt tilgængelige videnslager	Sprog udgør hovedredskabet for videreførelsen af den legitimerede orden, og har en evne til at kommunikere betydninger. Sproget beskriver den institutionelle orden og udgør basis samt videnslager for den kollektive forståelse.

Skema 8.1. Berger og Luckmanns begreber.

I det følgende vil jeg uddybe de centrale begreber i skemaet.

8.3.5 Den institutionelle orden

En institutionel orden er et miljø mennesker fremstiller sammen. Dermed er det et menneskeligt produkt, der er skabt gennem menneskelig aktivitet. Dette kan ske indenfor en kontekst, der er præget af orden, retning og stabilitet. Ifølge Berger og Luckmann er en institutionel orden dermed en ordnet virkelighed. De fænomener, som kan betragtes i en ordnet virkelighed, er på forhånd arrangeret i mønstre, der synes at være uafhængige af den enkeltes oplevelse af dem. Den institutionelle orden produceres gennem personalets gentagne handlinger og vanedannelser. Berger og Luckmann uddyber, at vaner er med til at nedsætte anstrengelser, og psykologisk set giver

vanedannelsen en lettelse, da den indsnævrer valgmuligheder. Der finder en institutionalisering sted, hver gang forskellige aktører typificerer disse rutine- og vanemæssige handlinger. Således er den institutionelle orden objektiviseret og ordnet af dem, der har skabt den, og samtidig bliver den taget for givet som virkelighed for de mennesker, som lever i den (Berger og Luckmann, 1999: 69-72,83-84).

8.3.6 Legitimeringstronhimmel

Den institutionelle orden skal kunne forklares og retfærdiggøres. Den kræver legitimering. Efterkommere, som ikke oprindeligt har været med til at skabe den institutionelle orden, kan ikke ved hukommelse rekonstruere de omstændigheder, hvorunder den blev skabt. Derfor må efterkommere udlægge deres oplevelse af den institutionelle orden til andre efterkommere. Derved dannes en mere og mere omfattende institutionel orden, der kan forstås som en legitimeringstronhimmel. Begrebet, legitimeringstronhimmel, virker ved, at den strækker sig hen over de ansatte, som et beskyttende tæppe. Dermed kan de nuværende ansattes erkendelsesmæssige og normative tolkninger af fortiden rummes og samtidig beskyttes den institutionelle orden (Berger og Luckmann, 1999: 122,80).

8.3.7 Socialt kontrolsystem

Det er gennem kontrol, at den institutionelle orden bliver sikret. I den institutionelle orden er derfor indbygget mekanismer, som udgør et socialt kontrolsystem. Særligt nyansatte bliver underlagt social kontrol, fordi de kommer ind og vil lave om på tingene. De nye skal derfor socialiseres ind i den institutionelle orden gennem sanktioner, fordi de gamle vil fastholde deres institutionelle definitioner af situationer. Mekanismerne i dette sociale kontrolsystem er imidlertid kun sekundære, da den primære sociale kontrol er givet med eksistensen af en institution. Når menneskets aktivitet er blevet institutionaliseret, er dets aktivitet underlagt social kontrol. Det er kun nødvendigt med yderligere kontrolmekanismer hvis institutionaliseringsprocesserne ikke lykkes helt (Berger og Luckmann, 1999: 73,81,84,93).

8.3.8 Sproget

Ifølge Berger og Luckmann er sproget hovedredskabet for videreførelsen af den legitimerede orden. Legitimeringer af den sociale orden bygges op på sproget. Derfor kan den ansattes sociale integrering i den institutionelle orden først gøre sig gældende, når den institutionelle orden er

objektiveret i et tegnsystem - altså i sproget. Ifølge Berger og Luckmann har sproget en evne til at kommunikere betydninger, og det udgør et objektivt tilgængeligt opbevaringssted for akkumuleringer af betydninger og erfaringer, som sproget kan bevare i tid og overføre til nye ansatte.

Nyansatte skal altså forstå det begrebsapparat, som anvendes, da det beskriver den institutionelle orden og således fungerer som både basis og videnslager for den kollektive forståelse (Berger og Luckmann, 1999: 36,52-67).

Dette var en gennemgang af de overordnede begreber, som vil blive anvendt i analysen af et botilbuds interaktioner. Det er her vigtigt at understrege, at jeg ikke anvender Berger og Luckmanns begreber, fordi de nødvendigvis er mere gyldige eller sande end andre perspektiver. De er valgt, fordi de rummer et operationelt begrebsapparat, som gør det muligt at indfange et botilbuds faglige og sociale logikker. Begreberne kan således anvendes til at analysere et botilbuds sociale verden og interaktioner.

8.3.9 Min anvendelse af socialkonstruktivisme-II

Min undersøgelse og analyse vil primært blive forstået i forhold til Wennebergs socialkonstruktivisme-II, herunder Berger og Luckmanns teoretiske forklaringer. Berger og Luckmanns teoribegreber vil blive anvendt i forhold til en analyse og tolkning af hverdagens interaktioner i et botilbud. Her vil fokus være på de mønstre og situationstræk, som viser sig i interaktionerne, der kan relateres til nogle faglige institutionelle betydninger i botilbudet. Socialkonstruktivisme-III og herefter IV, vil blive uddybet i det følgende. Disse udgør henholdsvis en erkendelsesteoretisk og en ontologisk position.

8.4 En erkendelsesteoretisk position - socialkonstruktivisme-III

Socialkonstruktivisme-III handler om, hvad viden er. Der eksisterer ifølge Wenneberg flere forståelser af, hvad viden er. Inden for filosofien er viden ikke bare viden, men defineres som en begrundet sand overbevisning (justified true belief). Her sættes viden ikke bare lig med opfattelser og overbevisninger - de skal være sande og begrundede (Wenneberg, 2002:98).

Viden kan også henføres til videnssociologerne, heriblandt Berger og Luckmann. Ifølge Wenneberg, laver videnssociologerne et skel mellem ”viden” i en filosofisk forstand, og ”det der opfattes som viden”, hvor de kun er interesserede i at studere og forholde sig til sidstnævnte.

Videnssociologerne bevæger sig således ikke ind i en erkendelsesteoretisk diskussion af om viden er gyldig, eller hvilke kriterier den er vurderet gyldig efter. Berger og Luckmann formulerer det således i deres bog:

"... videnssociologien må beskæftige sig med, hvad end der gælder som "viden" i et samfund uden hensyn til, om denne "viden" i sidste ende (...) er gyldig eller ikke-gyldig." (Berger og Luckmann, 2004: 41).

Videnssociologernes ovenstående forståelse og skel mellem "viden" og "det der opfattes som viden" er ifølge Wenneberg problematisk. Det skyldes, at mange videnssociologer, ifølge Wenneberg, er tilbøjelige til at lave vidtrækkende konklusioner på baggrund af deres analyser af det, der "opfattes som viden". Wenneberg mener samtidig, at videnssociologernes skel er vanskeligt at opretholde, da de tager den filosofiske definition af viden for givet, samtidig med at de vælger at beskæftige sig med en videnssociologisk anskuelse. Der er, ifølge Wenneberg, ikke noget i den empiriske sociologi, der kan være med til at begrunde eller opretholde skellet. Han påpeger her, at en antagelse om et sådant skel, ikke er videnssociologisk, men derimod filosofisk (Wenneberg, 2002:100-101).

8.4.1 Definition af socialkonstruktivisme-III

Ifølge Wenneberg, forsvinder skellet mellem "viden" og "det der opfattes som viden" således, og dermed må socialkonstruktivismen beskæftige sig med, hvad viden er, hvordan det skabes, og hvordan dets gyldighed vurderes. På den måde bliver socialkonstruktivisme-III til en erkendelsesteoretisk position, som Wenneberg definerer således:

"Socialkonstruktivisme-III er således den erkendelsesteoretiske position, der siger, at viden om virkeligheden udelukkende er bestemt af sociale faktorer" (Wenneberg 2002:97).

Wenneberg påpeger, at ovenstående forståelse af socialkonstruktivisme-III plæderer for, at viden om virkeligheden er bestemt af irrationelle sociale faktorer, hvor det er forhold som magt og interesser, der er bestemmende for, hvad der bliver viden i vores samfund.

I forbindelse med citatet laver Wenneberg dog et vigtigt skel i forhold til viden. Dette skel må forstås i forhold til, om der tales den sociale eller fysiske virkelighed. Dette opstiller han således:

- viden om den fysiske naturlige virkelighed - bestemt af sociale faktorer eller
- viden der drejer sig om den sociale virkelighed - bestemt af sociale faktorer

Socialkonstruktivisme-III findes i begge udgaver, men har ifølge Wenneberg helt forskellige problemstillinger og forskellige erkendelsesmæssige konsekvenser (Wenneberg, 2002: 102). Omfangsmæssigt kan der ikke blive redegjort for samtlige problemstillinger og konsekvenser i ovenstående. Jeg vil dog ganske kortfattet opridse nogle af disse i det følgende, hvor jeg vil argumentere for specialets erkendelsesmæssige vidensforståelse.

8.4.2 Viden om den fysiske virkelighed

Når socialkonstruktivisme-III anvendes på viden om den *fysiske virkelighed* er resultatet, at viden om den fysiske virkelighed bliver en social konstruktion. Denne radikale epistemologiske position giver ifølge Wenneberg nogle alvorlige problemer. Blandt andet medfører den i sin konsekvens kundskabsrelativisme, hvor modstridende videnspåstande ikke kan afgøres, men alle må accepteres – eller afvises, da der ikke findes et punkt for differentiering. Endvidere giver den udelukkende plads til sociale og subjektive faktorer, hvilket giver problemer med selvrefererende inkonsistens (Wenneberg, 2002: 160).

Denne erkendelsesmæssige vidensforståelse er ikke anvendt i specialet, da jeg vil anvende videnskaben som en slags dommer. Derved undgår jeg en form for relativistisk viden, som den omtalte, hvor det ene kan være ligeså godt som det andet.

8.4.3 Viden om den sociale virkelighed

Når socialkonstruktivisme-III bliver anvendt på viden om den *sociale virkelighed*, bevirker det ifølge Wenneberg, at videnskaben er socialt konstrueret. Således er videnskaben her en veludviklet social institution, skabt af alle de sociale processer, som indgår i den videnskabelige praksis.

Wenneberg understreger samtidig, at sociale fakta i denne position ikke bare bliver erkendelsesteoretisk gyldige ved, at en person subjektivt tror på et eller andet. Alligevel er de sociale fakta ontologisk subjektive, fordi de er afhængige af at nogen tror på dem. De eksisterer altså ikke uafhængigt af de mennesker, der tror på dem. Inden for denne forståelse gælder det derfor, at sociale fakta skabes og konstrueres gennem konvention, altså gennem en enighed om at

ting tillægges bestemte egenskaber. Således kan en række sociale fakta om virkeligheden være objektive i en erkendelsesteoretisk forstand og samtidig være ontologisk subjektive. Endvidere er denne sociale positions teorier begrebslige og derved sociale størrelser. Afslutningsvis påpeger Wenneberg også, at denne position slet ikke involverer en epistemologi, da den udelukkende kan forstås som en socialkonstruktivisme-II, der er anvendt på videnskaben som institution. Dermed anvendes den i sidste ende kun på den form, hvorunder viden udvikles og beskrives (Wenneberg, 2002:103-104,150).

Den sidstnævnte forståelse af viden om den *sociale virkelighed* vil blive anvendt i dette speciale, da Berger og Luckmanns begrebslige teorier stemmer overens med denne position. Mit valg skyldes også, at jeg forstår videnskab som en socialt konstrueret institution. Den viden, som vil fremgå i specialet, vil i højere grad være opbygget efter eksplicite metodiske forskrifter og transparens end på subjektive og sociale påvirkningsfaktorer (Wenneberg, 2002: 194).

8.4.4 Min anvendelse af socialkonstruktivisme-III

Specialets anvendelse af Wennebergs socialkonstruktivisme-III skal forstås ud fra, at Berger og Luckmanns skelnen mellem viden, og det der opfattes som viden, ikke er så lige til at opretholde. Dette indebærer en nødvendig stillingtagen til, hvordan viden skal forstås i dette speciale. Der er her skelnet mellem to meget forskellige udgaver, hvor det er viden om den *sociale virkelighed* jeg anvender som forståelsesramme i dette speciale.

I det følgende vil der blive redegjort og taget stilling til Wennebergs IV position, hvorefter specialets samlede videnskabsteoretiske forståelse vil fremgå.

8.5 En ontologisk position - socialkonstruktivisme-IV

Ontologi kan handle om hvordan virkelighedens beskaffenhed bliver forstået, eller hvad virkeligheden består af. Ifølge Wenneberg udgør ontologi læren om det værende. Han påpeger samtidig, at der inden for ontologien eksisterer 2 positioner; en ontologisk *realisme* og en ontologisk *idealisme*. Disse vil nu blive uddybet nærmere (Wenneberg, 2002:115).

8.5.1 Den ontologiske realisme

Realismen er ifølge Wenneberg den mest udbredte ontologiske position. Her er opfattelsen, at virkeligheden består af en eller anden substans, som eksisterer uafhængigt af vores erkendelse af den. Den ontologiske position er dermed, at der er "et eller andet fysisk", som udgør grundlaget for

alt andet. Dette ”et eller andet fysiske” er noget, der eksisterer uafhængigt af vores erkendelse af det (Wenneberg, 2002: 115).

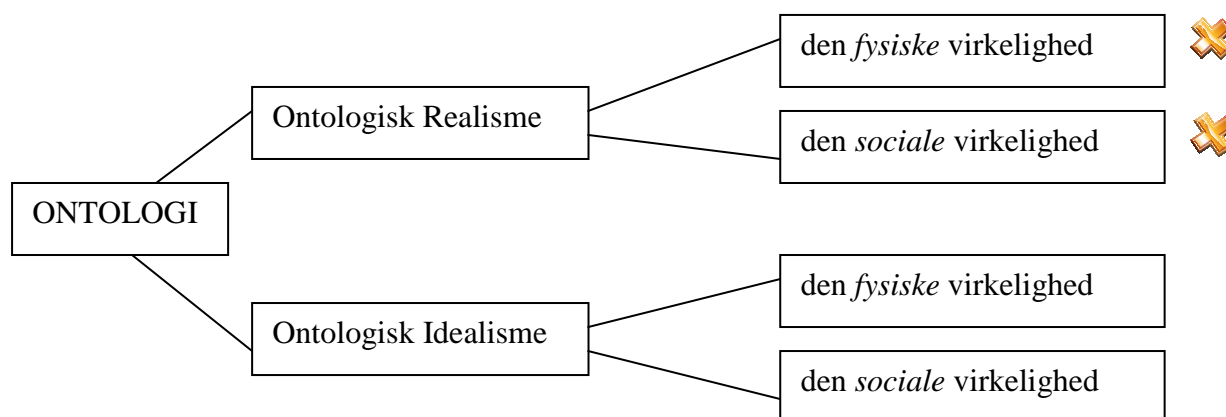
8.5.2 Den ontologiske idealisme

Den ontologiske idealisme udgør ifølge Wenneberg en modsat overbevisning, hvor det først er gennem vores erkendelse af omverdenen, at verden kommer til at eksistere. Grundlaget for virkeligheden udgøres her af vores ideer om den (Wenneberg, 2002:115).

Denne fremstilling af den ontologiske realisme og idealisme kan opdeles yderligere i forhold til en ontologi på den *sociale* verden – eller den *fysiske* materielle verden (Wenneberg, 2002:124).

8.5.3 Illustration af Wennebergs ontologi

Wennebergs nævnte skel kan, i en forenklet figur, illustreres således:

Figur 8.3. Oversigt over Wennebergs Ontologi.

De to krydser i figur 8.3 illustrerer dette speciales generelle placering indenfor ontologien. Således skal den ontologiske forståelse i dette speciale forstås ud fra en ontologisk *realisme* angående den *fysiske* virkelighed og den *sociale* virkelighed.

8.5.4 En ontologisk realisme angående den fysiske og sociale virkelighed

Specialets ontologisk realistiske forståelse af den fysiske og sociale virkelighed bevirker en tro på, at verden er som den er. Her kan vores viden om virkeligheden være socialt konstrueret, men virkeligheden er ikke selv en social konstruktion. Havde jeg derimod valgt en ontologisk idealisme,

ville jeg hævde, at verden først bliver til, når der skabes et billede af den, og at det er virkeligheden selv, som er konstrueret og ikke vores viden om den.

Min valgte ontologiske realisme medfører en tro på, at der eksisterer forskelle i virkeligheden *før* mennesket kommer med sin erkendelse. Virkeligheden kan således ikke beskrives på en hvilken som helst facon. Menneskets begreber laver skillelinier i virkeligheden, men det er ikke noget menneskeværk, at noget befinder sig på den ene og noget på den anden side af skillelinien.

Wenneberg eksemplificerer dette ved, at der eksisterer forskelle i virkeligheden, som gør, at vandet i søen adskiller sig fra jorden under søen, og som også gør, at stjerner adskiller sig fra det tomme rum rundt om dem (Wenneberg, 2002:117, 145-146).

8.5.5 Specialets anvendelse af socialkonstruktivisme-IV

Når jeg i dette speciale fastholder en ontologisk realisme angående den fysiske og sociale virkelighed, bevirker det, at den fysiske virkelighed vil blive forstået, som en form for substans, der eksisterer uafhængigt af vores sproglige konstruktioner og opfattelser. Dermed bibeholder jeg samtidig en tro på, at der eksisterer forskelle i virkeligheden *før*, mennesket kommer med sin erkendelse. Inden for min valgte ontologiske realisme har mennesker endvidere ikke direkte adgang til verden, men mennesket kan konstruere et billede af den. Min forståelse af virkeligheden i et botilbud er derfor, at den består af aktørernes socialt konstruerede forståelser af en social verden, der ikke er direkte adgang til. Socialpædagogernes viden om virkeligheden kan godt være socialt konstrueret, men virkeligheden er ikke selv en social konstruktion. Samtidig består botilbudet også af aktørernes reelle eksistens og deres konkrete handlinger.

8.6 Samlet videnskabsteoretisk tilgang

Wennebergs opdeling af socialkonstruktivisme i fire positioner er nu relateret til dette speciales forståelse. Jeg vil her ligge vægt på socialkonstruktivisme- II, da det er Berger og Luckmanns teori, der fungerer som analysegrundlag og overordnet forståelsesramme. De andre tre socialkonstruktivistiske positioner vil også på visse områder bidrage til dette speciales forståelsesramme. Således er min videnskabsteoretiske forståelsesramme denne:

Der ligger sociale og menneskeskabte processer bag ved bestemte forståelser og opfattelser i praksis som efterhånden tages for givet som naturlige. Sociale fakta skabes gennem sociale processer, som klart har et konstruktionspræg over sig. Viden generelt (i samfundet) er socialt konstrueret. Vores

erkendelse og viden er således indspundet i hele vores subjektivitet og socialitet. Den objektivt rene adgang til den fysiske verden lader sig ikke gøre, da den eksisterer udenfor vores erkendelse.

Menneskets viden og erkendelse kan godt udvides, men nye indsigter om den fysiske virkelighed er altid allerede formidlet gennem vores sprog, praksis og andre subjektive og sociale instanser.

Den sociale virkelighed i et botilbud består af aktørernes socialt konstruerede forståelser af en social verden, der ikke er direkte adgang til. Socialpædagogernes viden om virkeligheden kan godt være socialt konstrueret, men virkeligheden udgør ikke selv en social konstruktion.

Endvidere forstår jeg videnskab som en social institution, der kan være med til at afgøre stridigheder mellem forskellige videnspåstande. Jeg kan dog ikke nå frem til, at en videnspåstand er udtryk for sandheden. Men jeg kan skabe tillid til, at den viden som fremkommer, er mindre indspundet i subjektive og sociale faktorer, end viden produceret udenfor den videnskabelige institution.

9 Metode

I det følgende vil jeg redegøre for mit metodevalg, og herunder vil det fremgå, hvorfor og hvordan jeg vil anvende metoderne i forbindelse med dette speciale.

9.1 En kvantitativ eller kvalitativ forskningsproces?

Kvalitative og kvantitative metoder har udspring i forskellige videnskabsretninger. Da jeg i dette speciale har søgt data i forbindelse med interaktioner i et botilbud ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, retter undersøgelsesfeltet sig mod bløde data og sammenhænge, hvori der indgår mennesker. Kvantitative metoder bliver derfor ikke anvendt. I stedet vil jeg anvende kvalitative metoder med fokus på en processuel tilgang, der undersøger sociale fænomener i en bestemt kontekst (Kvalitative metoder, 2001:24-25).

9.2 Observation

Mit valg af observation som den primære metode i specialet skyldes for det første, at observationer fremhæves som anvendelige overfor mennesker med udviklingshæmning, da mange ikke har verbalt sprog. For det andet anses observation som værende velegnet til at skabe forståelse for samværsformer og social interaktion, hvilket er fokus for min undersøgelse (Kristiansen og Krogstrup, 1999:9). Nu følger en nærmere gennemgang af, hvordan observation er forstået og anvendt i dette speciale.

9.2.1 Observation med eller uden deltagelse?

Inden adgangen til feltet skal forskeren forholde sig til, om observationerne skal være med eller uden deltagelse. I observation uden deltagelse bliver aktørerne forsket udefra, og de bliver anskuet som objekter. Her er forskeren hverken direkte eller personlig involveret i de hændelser, som bliver observeret. Forskeren foregiver heller ikke at være medlem af den kontekst, hvor der bliver observeret, men påtager sig snarere en rolle som publikum.

I den deltagende observation derimod bliver aktørerne i feltet anskuet som subjekter, og forskeren er her interesseret i at forstå sociale fænomener indefra. Derfor må forskeren indgå i en aktiv interaktion med det felt, der studeres (Kristiansen og Krogstrup, 1999:54-55).

Jeg har anvendt deltagende observation, da jeg har søgt forståelse og indsigt i interaktionerne. I den forbindelse har jeg været i dialog med socialpædagerne omkring deres interaktioner – både under

observationerne og på to efterfølgende møder. Disse to møder vil som nævnt bliver uddybet i et senere kapitel der redegør for mit analysegrundlag.

9.3 Observationsstudiets typologier

Ifølge cand.scient.adm. Hanne Kathrine Krogstrup og cand. mag. Søren Kristiansen kan tilgangen til et observationsstudie overordnet inddrages i en fire-felts tabel. Denne tabel fremgår af tabel 9.1.

Observationsstudiets typologier
Bailey, 1994

		Grad af struktur i dataindsamling	
		Struktureret	Ustruktureret
Grad af struktur i det observerede felt	Kunstige omgivelser	I Struktureret laboratorieforsøg (Bales, 1952)	II Ustruktureret laboratorieforsøg (Milgram, 1977)
	Naturlige omgivelser	III Struktureret observation (Whyte, 1973)	IV Ustruktureret observation (Okely, 1994)

Tabel 9.1. Forskellige tilgange til et observationsstudie.

9.3.1 Grad af struktur i feltet og i dataindsamlingen

Tabel 9.1 viser, at forskeren kan sondre mellem forskellige former for observationsstudier. Der er i denne typologisering fra venstre side taget udgangspunkt i graden af struktur i den kontekst, der bliver observeret. Denne typologisering kan omfatte *observation i naturlige omgivelser* og *laboratorieforsøg*. Det, der adskiller observation i naturlige omgivelser fra laboratorieforsøget, er, at det ikke er kunstigt skabt, og desuden er der tale om en allerede eksisterende kontekst, hvor relationen mellem felt og forsker er ustruktureret (Kristiansen og Krogstrup, 1999: 47).

I tabel 9.1 er også en akse for typologisering i forhold til graden af struktur, som forskeren pålægger sig selv under indsamling og bearbejdning af data. Denne grænse er ifølge forfatterne ikke så åbenlys, og de påpeger derfor, at der snarere er tale om yderpunkter på et kontinuum. Hvor det ene yderpunkt repræsenterer en *struktureret tilgang* til generering af materiale repræsenterer det andet

en *ustruktureret tilgang*, hvor forskeren ikke søger efter noget bestemt men mere eksplorativt og generelt udforsker feltet (Kristiansen og Krogstrup, 1999: 47-48).

Hver af tabel 9.1's felter repræsenterer dermed en typologi. Da et botilbud danner rammen for mine observationer, kan jeg klart placere mig indenfor feltet *naturlige omgivelser*, eftersom botilbudet ikke er kunstigt skabt. Næste afgrænsning omhandler graden af struktur under indsamling og bearbejdning af observationsdata. Som nævnt er der her tale om et kontinuum, der er svært at opdele i to felter. Mine observationer har hverken været fuldstændige ustrukturerede eller helt åbne og eksplorative. Dette skyldes, at mine observationer har haft en vis grad af struktur ved, at jeg har opstillet nogle forskellige fokuspunkter. Samtidig er der heller ikke blevet udarbejdet en meget udførlig og struktureret observationsguide til indskrænkning af undersøgelsesområdet. På baggrund af disse betragtninger kan mine observationer placeres et sted omkring midten af kontinuumet struktureret og ustruktureret observation, hvilket krydset i tabel 9.1 illustrerer.

9.3.2 Min tilknytning og kendskab til feltet

Som nævnt under botilbudets præsentation kender jeg botilbudet, da jeg for knap to år siden har arbejdet der som tilkaldevikar ved siden af mine studier. Jeg har dog aldrig arbejdet på den pågældende afdeling, hvor observationerne er foretaget. Derfor har jeg hverken haft kendskab til personalet eller beboerne på den undersøgte afdeling.

Et kendskab til feltet kan ifølge Kristiansen og Krogstrup have en positiv betydning for legitimiteten og adgangen til feltet. I samme forbindelse er min uddannelsesmæssige baggrund også fælles med socialpædagogerne. Min oplevelse har været, at netop disse forhold har gjort det lettere for socialpædagogerne at acceptere min tilstedeværelse. I nogle tilfælde har det fungeret som en indgangsvinkel socialpædagogerne anvendte, hvis de i starten af observationerne gerne lige ville spørge ind til og have en fornemmelse for, "hvem jeg var". Samtidig har mit overordnede kendskab til feltet bevirket, at jeg hurtigt har fået indsigt og dermed også har kunnet stille relevante spørgsmål.

På den anden side bevirker mit kendskab til området, at jeg til en vis grad selv er institutionaliseret - dog ikke i forhold til specialets udvalgte afdeling, men i kraft til min pædagogiske uddannelse og min erfaring indenfor forskellige botilbud. Jeg har derfor tilstræbt ikke at være forudindtaget i mine opfattelser af interaktionerne og har spurgt yderligere ind, når noget undrede mig. Samtidig har jeg

haft stor fokus på min nærhed og distance til feltet, hvor jeg har tilstræbt at forholde mig både som ven og som fremmed (Kristiansen og Krogstrup, 122-123). Mit kendskab til feltet har også bevirket, at jeg har været opmærksom på mine egne forforståelser og subjektive tolkninger af interaktionerne. I min databearbejdning har jeg derfor skelnet mellem de tilfælde, hvor der er tale om mine egne subjektive tolkninger af interaktionerne og mere objektive forhold. De steder, hvor det er mine egne tolkninger af interaktionerne, der bliver fremført, har jeg kaldt for ”konstruktioner af 2. orden”. Dette begreb vil nu blive uddybet.

9.4 Konstruktioner af 2. orden

Alfred Schutz beskriver konstruktioner af 2. orden ved at de er:

”(...) konstruktioner af de konstruktioner, der bliver dannet af netop de aktører på den sociale scene, hvis adfærd forskeren iagttager og forsøger at forklare i overensstemmelse med sin videnskabs procedureregler” (Schutz, 2005: 25).

Min anvendelse af begrebet *konstruktion af 2. orden* skal således forstås som mine egne konstruktioner af det, som er ”på spil” i interaktionerne. Mine konstruktioner af 2. orden bygger her på de konstruktioner, der er blevet dannet i botilbudet, som blandt andet kan vise sig gennem socialpædagogernes og beboerens adfærd, sprog og tilkendegivelser.

Schutz uddyber i den sammenhæng, at forskeren for at få indsigt i den ”sociale virkelighed” må observere menneskelige interaktionsmønstre eller deres resultater, og at forskerens subjektive fortolkning af disse er nødvendig for at kunne begribe deres meningsstruktur (Schutz, 2005:69). Det subjektive element er altså ifølge ham en nødvendighed. En af grundene til at Schutz’ begreb er anvendt skyldes, at Berger og Luckmann er inspirerede af Schutz i deres teoretiske begreber, der bliver anvendt i denne undersøgelse. I det følgende vil der blive redegjort for nogle metoder, jeg har anvendt for at få en slags validering af mine konstruktioner af 2. orden.

9.5 Respondentvalidering

Da min databearbejdning af de observerede interaktioner blandt andet indeholder de omtalte konstruktioner af 2. orden, har jeg tilstræbt at få socialpædagogernes egne forståelser af interaktionerne med i undersøgelsen. Dette har jeg både gjort under mine observationer ved at gå i dialog med socialpædagogerne om deres interaktioner på to afholdte møder (disse møder uddybes i

et senere afsnit). Socialpædagogernes udsagn på disse møder har bevirket en form for validering af mine konstruktioner af 2. orden, hvilket også kan henføres til Steinar Kvaales begreb *respondentvalidering* (Kristiansen og Krogstrup, 1999: 211).

Begrebet respondentvalidering omfatter en slags kommunikativ validering, hvor forskerens fortolkninger af observationerne har til formål at skabe en større grad af troværdighed ved at teste disse gennem dialog med aktørerne. Forskeren præsenterer her sine iagttagelser for aktørerne, så de får lov til at artikulere deres mening om forskerens udlægning. Aktørerne besidder her korrigerende eller supplerende viden om det konkrete felt. Imidlertid påpeger Kvale, at aktørerne i feltet også kan have forskellige grunde til at afvise forskerens tolkning. Aktørerne kan blandt andet have en særlig strategisk interesse i at påvirke forskerens fortolkning i en bestemt hensigtsmæssig retning (Kristiansen og Krogstrup, 1999: 212).

Opsummerende har jeg søgt at validere mine fortolkninger af interaktionerne ved at lade socialpædagogerne få indsigt i dem og kommentere dem. På den måde har jeg fået respons, som jeg har inddraget i min senere analyse.

Da nogle forhold ved interaktionerne har været svære for mig at få indsigt i, har jeg også anvendt principperne i *det etnografiske interview* som nu vil blive uddybet.

9.6 Det etnografiske interview

Det er ikke altid åbenlyst, hvad der foregår blandt mennesker i bestemte situationer. Visse forhold kan være skjult for forskeren, hvor disse forhold kan dominere interaktionen. Ifølge Kristiansen og Krogstrup kan interview af forskellig art derfor med fordel blive inddraget som supplerende til de deltagende observationer.

Det etnografiske interview er en speciel samtalebegivenhed – en såkaldt ”speech event”. Den kan gennemføres som uformelle samtaler med deltagerne i feltet. Der er dog ikke tale om en simpel samtale, da udviklingen af samtalen styres af forskeren i forhold til den underliggende agenda. Det etnografiske interview er mere søgende og eksplorativt udforskende end en almindelig samtale. Interessen og nysgerrigheden kommer primært fra forskerens side, hvorfor det etnografiske interview bevirker, at turtagning i samtalen er asymmetrisk (Kristiansen og Krogstrup, 1999:157-159).

Under det etnografiske interview skal forskeren have klargjort sit formål for informanterne. Informanterne skal også have kendskab til, hvad forskeren er på udkig efter, og hvad forskningen går ud på, og endelig kan forskeren anvende *beskrivende*, *strukturelle* eller *kontrastspørgsmål*. Disse spørgsmål anvendes for at få viden om feltet, dets begreber, vendinger og deltagere. De *beskrivende* spørgsmål er almindelige spørgsmål, som er lette at stille og som anvendes i alle typer af interview. I de *strukturelle* spørgsmål søger forskeren at få information om informanternes kulturelle viden herunder den måde, som aktørerne har organiseret deres viden. Endelig har *kontrastspørgsmål* til formål at afdække, hvad aktørerne mener med forskellige vendinger og begreber (Kristiansen og Krogstrup, 1999: 156-157).

Under udførelsen af mine deltagende observationer og på de senere teammøder er socialpædagogerne blevet stillet forskellige spørgsmål, som kan forstås ud fra de anførte principper i *det etnografiske interview*. Jeg har valgt denne metode for at få øje på forhold, som ikke umiddelbart fremgår af interaktionerne. Desuden har jeg også stillet mine spørgsmål med Berger og Luckmanns nævnte begreber i tankerne for at kunne få informationer om stedets institutionelle orden samt dets legitimeringer. Endelig er metoden blevet anvendt for at kunne reducere mine egne subjektive fortolkninger af feltet, hvor de ansattes svar på mine spørgsmål, har givet mig et udvidet grundlag for min analyse af interaktionerne.

9.7 Idealtypemetoden

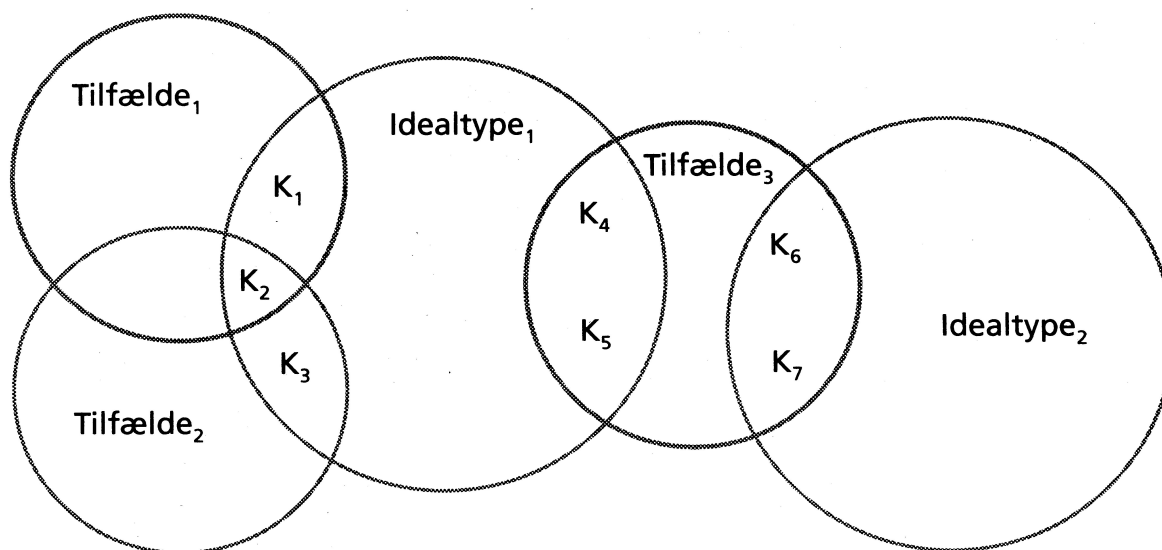
Jeg har valgt at anvende idealtypemetoden for at kunne svare på problemstillingens første spørgsmål om hvilke interaktionstyper, der forekommer. I forbindelse med mit valg af idealtypemetoden har jeg også overvejet, om jeg i stedet for skulle benytte mig af grounded theory eller væsensmetoden. Når jeg har valgt at anvende idealtypemetoden, skyldes det, at væsensmetoden og grounded theory afviger fra min anførte ontologi. De mener eksempelvis ikke, at forskeren fortolker noget, men at han eller hun beskriver den virkelighed, der studeres i en objektiv empirisk-analytisk forstand. Havde jeg valgt at anvende grounded theory og væsensmetoden ville det derfor have betydet et logisk brug, forstået i forhold til min foregående fremstilling (Kristiansen og Krogstrup, 1999:92).

9.7.1 Idealtyper

Idealtypemetoden består overordnet i at indfange kvaliteter eller situationstræk, som er *typiske* for en given gruppe af fænomener eller hændelser - hvilket i dette tilfælde er interaktioner. Det centrale

er altså at indfange forskellige *typer* af interaktioner som kan være nogle bestemte *situationstræk* eller *kvaliteter* ved fænomenet (Kristiansen og Krogstrup, 1999: 184 -185). Når en idealtipe bliver dannet ud fra data, handler det altså *ikke* om at finde noget ”ideelt” – som begrebet ellers kunne antyde. Det gælder for idealtyperne, at de ikke nødvendigvis behøver at blive modsvaret af tilfælde i virkeligheden, men at de alligevel bør være virkelighedstro.

Idealtipemetoden er illustreret i figur 9.1.

Figur 9.1. Idealtipemetoden (Kilde: Kristiansen og Krogstrup, 1999:187).

Af figur 9.1 fremgår det, at den dannede idealtipe $_1$ rummer nogle situationstræk eller kvaliteter – nemlig kvaliteterne K_1 , K_2 , K_3 , K_4 og K_5 . Disse fem kvaliteter viser sig med stor sandsynlighed ikke i hvert tilfælde (her interaktionstilfælde). I stedet vil de kvaliteter (K) som den dannede idealtipe rummer, kunne relateres til forskellige tilfælde (interaktionstilfælde). Dette betyder, at et interaktionstilfælde (her tilfælde $_3$) både kan rumme nogle kvaliteter fra idealtipe $_1$ og nogle kvaliteter fra en anden idealtipe, her idealtipe $_2$.

Således illustrerer figur 9.1 sammenhængen mellem nogle dannede idealtyper, (interaktions)tilfælde og tilhørende kvaliteter eller situationstræk. Oversat til dette speciale betyder det, at hver enkelt af mine observerede interaktioner udgør et konkret tilfælde. Dette interaktionstilfælde vil rumme nogle situationstræk eller kvaliteter (K), som er med til at danne en idealtipe. På den måde bliver der dannet nogle forskellige idealtyper, der er afgrænsede fra hinanden, men hvor de enkelte interaktionstilfælde godt kan rumme kvaliteter fra flere idealtyper.

Dannelsen af idealtyper kan ske på baggrund af begreber som anvendes af aktørerne i feltet. Dette kaldes *aktøridentificerede* begreber. Forskeren kan også selv danne idealtypbegreber ud fra erfaring, teori og et empirisk overblik. Dannelsen af sådanne begreber kaldes for *observatøridentificerede* begreber eller typologier (Deltagende observation 1999: 186- 188).

Mine udarbejdede idealtypbegreber i denne undersøgelse er observatøridentificerede. Jeg har tilstræbt at finde frem til nogle karikerede typiske kvaliteter ved interaktionerne, altså nogle situationstræk, som kan relateres til interaktionerne. Derfor har mine dannede idealtypologier først og fremmest fokus på selve *interaktionen* og er altså ikke direkte fokuseret på hverken socialpædagerne eller beboerne, selvom de udgør en del af interaktionen. Mit konkrete empiriske grundlag for dannelsen af idealtyperne bliver beskrevet i et senere kapitel der redegør for mit analysegrundlag.

9.7.2 Rolle i feltet

Mit fremførte videnskabsteoretiske grundsyn og mine metodiske til - og fravalg har tilsammen været bestemmende for min rolle og mit syn på feltet og aktørerne. Disse valg har bevirket, at min tilstræbte rolle har været denne:

- Åbent at tilkendegive mig overfor socialpædagerne. Dette er sket ved at jeg har informeret dem om mine hensigter ud fra et ønske om at skabe legitimitet og tillid til feltet.
- At balancere mellem nærhed og distance. Dette er sket ved at jeg har været opmærksom på mit kendskab til botilbudet og mine egne konstruktioner af 2. orden.
- Dialog og inddragelse af socialpædagerne i min undersøgelse, hvorigennem jeg har søgt indsigt i deres konstruerede faglige logikker og deres forståelser af interaktionerne ud fra principperne i det etnografiske interview og i min deltagende observation.

9.7.3 Opsummering af metodeafsnit

Min samlede udvalgte metodologiske tilgang til feltet har bestået af deltagende observation, konstruktioner af 2. grad, dannelse af idealtyper og anvendelse af principperne i det etnografiske interview for at få respondentvalidering og indsigt i interaktionerne. Endelig har jeg gennem hele processen været bevidst om min rolle og kendskab til feltet.

10 Kontakten til feltet

I det følgende vil jeg beskrive min kontakt til feltet, og der vil blive redegjort for de informationer, jeg har givet til botilbudets udvalgte afdeling samt for mine konkrete observationsdage.

10.1.1 Kontakt til leder

Min første kontakt til stedet er foregået ved, at jeg telefonisk har kontaktet lederen på botilbudet, hvor jeg gav information om mit speciale og undersøgelsesfelt. Lederen gav mig i denne samtale lov til at lave observationer i botilbudets udvalgte afdeling, og samtidig blev det aftalt at botilbudets personel og beboere alle skulle anonymiseres i min undersøgelse. Jeg udarbejdede derefter en mail til lederen, hvori jeg nedskrev forskellige relevante informationer til lederen om mit projekt, og opstillede det forløb jeg havde planer om at udføre (Bilag nr.1). Lederen havde ikke uddybende kommentar til min mail, og herefter besøgte jeg stedet første gang d. 3. juli 2007.

10.1.2 Udarbejdelse af informationssedler

Inden mit første besøg på afdelingen havde jeg udarbejdet en informationsseddel, som beskrev mit forløb og mine intentioner (Bilag nr.2). Denne informationsseddel sikrede, at alle fik information om mit forløb. Informationssedlen består først af en kort præsentation af mig selv. Dernæst har jeg redegjort for mine deltagende observationer og for de senere teammøder. Personalet blev samtidig informeret om, at de var lovet anonymitet, og at jeg ikke ville videofilme dem. Formålet med disse informationer kan føres tilbage til det tidligere afsnit omhandlende min ønskede rolle i feltet og herunder mine ønsker om oprettelse af tillid og legitimitet til feltet samt efterlevelse af principperne om information i det etnografiske interview.

10.1.3 Observationsdage

Efter botilbudets udvalgte afdeling var blevet informeret om mit forløb var jeg ude at observere. De konkrete dage jeg har observeret er følgende:

Juli måned 2007

Tirsdag d. 3. besøg på afdelingen

Torsdag d. 5. observation kl. 10-13 (4 dagvagter: tre pædagoger og en vikar).

Mandag d. 9. observation kl. 16-19 (3 aftenvagter: to pædagoger og en vikar).

Onsdag d. 11. observation kl. 10-13 (5 dagvagter: tre pædagoger og to vikarer)

Lørdag d. 14. observation kl. 10-13 (4 dagvagter: tre pædagoger og en vikar).

Mandag d. 16. observation kl. 10-13 (4 dagvagter: to pædagoger og to vikarer).

Onsdag d. 18. observation af sommertur kl. 9.30-14.00 (en pædagog og to vikarer).

Fredag d. 20. observation kl. 10-13 (5 dagvagter: fire pædagoger og en vikar).

Søndag d. 22. observation kl. 16-19 (3 aftenvagter: to pædagoger og en vikar).

Tirsdag d. 24. observation af sommertur kl. 10-13.30 (en pædagog og en vikar).

Torsdag d. 26. observation kl. 10-13 (4 aftenvagter: tre pædagoger og en vikar).

Mine anførte observationer er blevet foretaget hver 2-3. dag i hele juli måned 2007. Der er observeret i alt 10 dage. Observationerne er blevet fordelt over alle ugedage og har alle en varighed på mellem 3- 4 ½ time. Valget af de anførte tidspunkter skyldes, at beboerne her oftest opholder sig i fællesrummet, spiser, er udenfor eller deltager i en aktivitet. Før kl.10 er beboerne stadig på deres værelser, hvor de får morgenmad og bad af personalet og efter kl. 19.30 opholder beboerne sig også oftest på deres stuer⁴³.

Da mine observationer er blevet gennemført i sommerferieperioden har det betydet, at botilbudets normale aktiviteter – jævnfør præsentationen af botilbudet – var lukket ned. Dette har muligvis haft betydning for det det aktivitetsniveau, som fremgår af observationerne.

På grund af botilbudets ønske om anonymitet har jeg i forbindelse med mine observationer tildelt hver socialpædagog et nummer mellem 1 og 16 og hver vikar et bogstav fra A til E. Desuden har jeg tildelt hver enkelt beboer på afdelingen et tilfældigt opdigtet navn. Dermed er alle de involverede parter i denne undersøgelse blevet anonymiseret ligesom botilbudets navn heller ikke vil fremgå.

⁴³ Jeg har i samråd med personalet ikke observeret på beboernes værelser og på deres badeværelser af etiske hensyn. Samtidig skal min undersøgelse af interaktioner forstås i sammenhæng med de faglige institutionelle betydninger hvilket har bevirket, at jeg ønskede at observere interaktionerne i et større fælles forum.

11 Analysegrundlag

I dette kapitel vil jeg redegøre for mit analysegrundlag og beskrive den baggrundsviden, der ligger til grund for min kommende analyse af interaktionerne.

I det følgende vil jeg først redegøre for observationernes fordeling på henholdsvis personale og beboere. Af pladsmæssige hensyn er store dele af denne redegørelse placeret i mine bilag, men jeg vil kort redegøre for de mere overordnede omstændigheder, der har gjort sig gældende. Herefter vil der blive redegjort for det observationsskema, jeg har anvendt som støtte under udførelsen af mine observationer. I forlængelse af dette vil jeg redegøre for, hvordan jeg har kondenseret alle mine observationsdata til kortere forløb, som jeg har indsat i et oversigtsskema. Endelig vil der blive redegjort for de to teammøder, hvor personalet har diskuteret mine observationer.

11.1 Observationernes fordeling på personale og beboere

Efter gennemlæsning af mine observationer har jeg først dannet mig et overblik over de mange interaktionseksempler ved at undersøge deres fordeling på personale, observationsdage og beboere. Til dette formål har jeg udarbejdet tre tabeller, hvori jeg har struktureret observationernes fordeling samt mine uddybende kommentarer til disse (Bilag 3).

Tabel 1 redegør for antallet af nedskrevne interaktionsforløb under hver af de 10 observationsdage, samt hvilke ansatte der har været til stede de enkelte dage. Tabel 2 viser antallet af nedskrevne interaktionsforløb med hver enkelt ansat, samt det antal dage hver enkelt ansat har været til stede under mine observationer. Tabel 3 viser antallet af nedskrevne interaktionsforløb med hver af beboerne fordelt over de enkelte observationsdage. De overordnede forhold, som har gjort sig gældende under mine observationer ud fra tabel 1, 2 og 3, er følgende:

- Der er i alt nedskrevet 79 interaktionsforløb. Et interaktionsforløb er i denne undersøgelse en nedskrevet situation, der forløber over kort tid.
- Ud af 16 fastansatte på afdeling har i alt 11 været til stede under mine observationer⁴⁴. Disse 11 er alle uddannede pædagoger.
- 5 vikarer indgår også i mine observationer.

⁴⁴ På grund af industriferien var der nogle af socialpædagogerne som holdt ferie under mine observationer hvilket har medført, at samtlige ansatte socialpædagoger ikke fremgår i mine observationer.

- Der er nedskrevet interaktionsforløb med samtlige beboere på afdelingen - dog er der forskel på hvor mange gange den enkelte beboer er med.

Disse punkter illustrerer det generelle grundlag for mine observationer i botilbudets konkrete afdeling (Bilag 3). Punkterne repræsenterer dermed det grundlag som den kommende analyse er baseret på

I det følgende vil jeg redegøre for det skema, jeg har anvendt i forbindelse med gennemførelsen af mine observationer. Skemaet er lavet for at få nogle udvalgte informationer om interaktionsforløbene.

11.2 Udarbejdelse af observationsskema

Før observationernes gennemførelse havde jeg udarbejdet et observationsskema, der har fungeret som en støtte under mine observationer, og som har været med til at fastholde mit ønskede fokus på interaktioner. I dette skema er Berger og Luckmanns teoretiske begreber ikke direkte blevet inddraget, da disse først er blevet anvendt i min senere analyse af interaktionerne. Alligevel udgør punkterne nogle elementer, som senere har dannet udgangspunkt for min analyse af nogle institutionelle betydninger.

Observationsskema

Dato:

Tidspunkt:

Antal personale på arbejde:

Heraf socialpædagoger:

Heraf vikarer:

Personale numre:

Samtaleemner i stikord:

Ord/begreber:

Holdning tilkendegivet samt vedkommendes personalenummer:

- **Konkret interaktion: hvem, hvad, hvor?**
- **Hvad siger socialpædagogen:**
- **Hvad gør socialpædagogen:**
- **Hvad gør beboeren:**

Mine egne refleksioner og konstruktioner af 2. orden om interaktionsforløbet:

Observationsskemaet har givet konkrete oplysninger om dato og tidspunktspunkt for observationerne og viser hvem og hvor mange, der har været på arbejde, og om de pågældende har været socialpædagoger eller vikarer. Intensionen med de opstillede punkter har desuden været at få informationer, der konkret fortæller, hvad der er blevet sagt og gjort under interaktionerne, og hvem det har drejet sig om. De fire markerede punkter i figuren udgør tilsammen det, jeg forstår som et ”interaktionsforløb” eller et ”interaktionseksempel”. Som det nederste punkt har jeg også anført mine egne refleksioner og tolkninger. Dette punkt udgør Schutz’ omtalte konstruktioner af 2. orden og kan henledes til mit nævnte ønske om at holde mere objektive omstændigheder adskilt fra mere subjektive fortolkninger.

Intensionen med udarbejdelsen af observationsskemaet har været, at skemainddelingen skulle gøre interaktionseksemplerne mere overskuelige og strukturerede. Samtidig ønskede jeg, at skemaet skulle kunne fungere, som det første udgangspunkt for min første bearbejdning af data hvilket vil blive beskrevet i det følgende.

11.2.3 Kondensering til oversigtsskema

Jeg har kondenseret alle mine 79 observerede interaktionsforløb med det formål at skabe en komprimeret oversigt over hver enkelt forløb. Dette har jeg gjort for nemmere at kunne overskue og lede efter forskellige typer og situationstræk i interaktionsforløbene. Begrebet interaktionsforløb udgør som nævnt et kortere nedskrevet forløb – eksempelvis en situation hvor en beboer får sin frokost. Hvert enkelt interaktionsforløb har jeg kondenseret og sat ind i et oversigtsskema.

Kondensering anvendes ofte til at komprimere interviewtekster og medfører at aktørers meninger sammentrækkes til kortere formuleringer, hvor hovedbetydningen af det sagte omformuleres til få ord (InterView, 1997: 190). Men eftersom det er observationer - og ikke interview - jeg har kondenseret, har det også omhandlet det der er *foregået* i den pågældende interaktion. Således har min komprimering omfattet konkrete handlinger samt aktørernes udsagn og forståelser. Det er mit kondenserede oversigtsskema (bilag 4), som analysens første del tager udgangspunkt i, for at undersøge hvilke typer af interaktioner, der forekommer i botilbudet. Før jeg præsenterer et udsnit af dette oversigtsskema, vil jeg først redegøre for de to teammøder, hvor socialpædagogerne har fået mulighed for at kommentere på nogle af de interaktioner, jeg har observeret.

11.3 Afholdelse af teammøder med personalet

Jeg har deltaget i to teammøder, der blev afholdt ca. 1 måned efter observationerne var afsluttet. På dette tidspunkt havde jeg dannet mig et overblik over mine observerede interaktioner og havde tolket på deres generelle situationstræk. Grunden til afholdelsen af de to møder skyldes, at jeg som nævnt i metodeafsnittet har ønsket at få socialpædagogernes forståelser af mine observationer. Herigennem har jeg tilstræbt en form for respondentvalidering – også i forhold til mine egne konstruktioner af 2. orden.

11.3.1 Mødernes disponible tid og opdeling

Møderne er foregået på den måde, at halvdelen af socialpædagogerne på den udvalgte afdeling har været til stede på det første teammøde d. 20. august 2007, hvor afdelingslederen også deltog. Ugen efter, d.27. august, afholdte den anden halvdel af de ansatte socialpædagoger deres teammøde, hvor lederen også deltog. Således har jeg deltaget i to teammøder, hvor halvdelen af personalet har været repræsenteret på hvert af møderne. Det første teammøde brugte alt den disponible tid på min undersøgelse hvilket var knap to timer. På det andet teammøde blev der afsat knap en time. Dermed har jeg flere uddybende kommentarer fra de socialpædagoger, som har deltaget på det første afholdte teammøde.

11.3.2 Dagsorden på teammøderne

Min dagsorden på hvert af de to teammøder har bestået i en kort præsentation af mit speciale og mit formål med at inddrage personalet (bilag 5 - dagsorden). Jeg har her påpeget, at mødet gerne skulle give indsigt i nogle af mine observerede interaktioner og herved få nogle diskussioner og refleksioner i gang.

Herefter har jeg udleveret en folder til de tilstedeværende socialpædagoger (bilag 6). Folderen består af 11 udvalgte interaktionseksempler med dertilhørende spørgsmål til mødedeltagerne. Den indeholder desuden en side med de overordnede situationstræk, som jeg har tolket var kendetegnende for alle mine 79 nedskrevne interaktioner. Endelig indeholder folderen nogle afsluttende spørgsmål vedrørende socialpædagogernes oplevelser af hele forløbet. I det følgende vil jeg uddybe materialet fra folderen.

11.3.3 De udvalgte interaktioner til teammøderne

Jeg har i alt har foretaget 79 observationer af botilbudets interaktioner (bilag 9-18), som fylder ca. 70 sider, og da jeg har haft begrænset tid på møderne var det urealistisk at udlevere alle observationerne til personalet. Det ville dog være ønskeligt om socialpædagogerne havde haft mulighed for at validere alle mine nedskrevne observationer - jævnfør mit ønske om respondentvalidering.

For at have et overskueligt antal observationer, som kunne diskuteres på møderne, havde jeg udvalgt 11 konkrete interaktionsforløb. Valget af de 11 eksempler har jeg foretaget ud fra et ønske om at vise forskellige typer af socialpædagogernes interaktioner. For eksempel kunne jeg også udelukkende have valgt interaktioner, som umiddelbart har situationstræk kendetegnet ved anerkendelse og accept af beboeren, men det viser ikke bredden i interaktionerne.

Jeg har inddelt de 11 interaktionseksempler i 6 forskellige kategorier med tilhørende spørgsmål under hver kategori. Spørgsmålene har jeg medtaget ud fra mit ønske om at gå i dialog med personalet og de er udarbejdet ud fra principperne i det etnografiske interview (se metodeafsnittet). De 6 kategorier jeg har inddelt eksemplerne i er følgende:

- Opfattelser af beboerens lyde og deres udviklingsniveau (1 konkret interaktionseksempel).
- Interaktioner med spising (3 eksempler).
- Anerkendelse, accept og information til beboer (3 eksempler).
- Interaktioner hvor beboere kommer udenfor eller på deres værelser (2 eksempler).
- Humor godt eller skidt- og skal det være på beboerens niveau? (1 eksempel).
- Saftevand er cola (1 eksempel).

Under hver af de 6 kategorier, havde jeg opstillet nogle spørgsmål ud fra principperne i det etnografiske interview. Formålet med disse var at få forskelligartede kommentarer til de udvalgte interaktionseksempler (jævnfør med beskrivende, strukturelle eller kontrastspørgsmål i det etnografiske interview). Jeg har ikke anført disse spørgsmål her, da de kun blev diskuteret på det første teammøde, men ikke på det andet, pga. at der som nævnt var mindre tid på det andet teammøde. I stedet vil personalets besvarelser af disse spørgsmål, blive inddraget i analysens 2. del ligesom de mere generelle drøftelser, der var tale om på det andet teammøde, også vil blive inddraget der.

Jeg ville gerne her vise de konkrete eksempler som socialpædagogerne har læst (bilag 6). Men af hensyn til specialets omfang har jeg ventet med at inddrage de 11 interaktionseksempler til min analyse. Fordelen ved at vente med eksemplerne er, at det i analysen også er muligt samtidig at inddrage socialpædagogernes kommentarer i en direkte analyse. Havde jeg indsat deres kommentarer her, ville jeg derfor skulle gentage mange ting i den senere analyse.

11.3.4 Interaktionernes overordnede situationstræk

Vedlagt i folderen var også en side med de overordnede situationstræk, jeg har tolket i ud fra alle mine 79 interaktionseksempler (Bilag 6). De overordnede situationstræk ved interaktionerne repræsenterer dermed alle de typer af interaktioner, jeg har fundet frem til i hele mit materiale. De er samtidig udtryk for mine konstruktioner af 2. orden, da det er mine egne tolkninger af personalets udsagn, forståelser og handlinger, som fremgår.

11.3.5 Afsluttende spørgsmål

Endelig var der i folderen også udarbejdet nogle mere generelle afsluttende spørgsmål til personalet (Bilag 6). Disse var anført for at få personalets umiddelbare reaktioner på interaktionerne og deres oplevelser af hele forløbet. Personalets besvarelser af disse spørgsmål vil også først blive inddraget i analysen.

11.3.6 Referater af møderne

Under de to teammøder nedskrev jeg kun korte noter. Umiddelbart efter møderne anvendte jeg noterne til at nedskrive mere fyldestgørende referater af møderne, sådan som jeg oplevede og huskede dem. De to referater af møderne fremgår i bilag 7 og 8. Det er socialpædagogernes udsagn fra disse referater jeg har anvendt i analysens 2. del.

Efter denne redegørelse af analysens grundlag vil den kommende analyses fremgangsmåde nu blive beskrevet.

11.4 Analyse og bearbejdning af data i tre dele

Den kommende analyse har til formål at besvare min konkrete problemstilling og de 3 opstillede spørgsmål. Således vil der nu i analysens del-1 søges svar på problemstillingens første spørgsmål og så fremdeles. Hver analysedel vil blive afrundet med en delkonklusion og sluttelig vil specialets samlede konklusion fremgå.

12 Analyse – 1. del: Hvilke typer af interaktioner forekommer der?

12.1.1 Fremgangsmåde

Her i analysens første del er punkter fra det observationsskema, jeg har anvendt under mine observationer, blevet overført til det omtalte kondenserede oversigtskema (jævnfør analysegrundlagsafsnittet og bilag 4). Ud fra det kondenserede oversigtskema har jeg udarbejdet nogle typiske situationstræk ved observationerne, som jeg sidst i analysedel 1 vil anvende i min dannelse af idealtyper over interaktionerne. Dette vil blive gjort for at kunne undersøge analysedel 1's opstillede spørgsmål.

12.2 Det kondenserede observationsskema

Der er som nævnt, i alt nedskrevet 79 interaktionsforløb, som fylder ca. 70 sider. De 79 interaktionsforløb fremgår af bilag 9-18 og er opdelt på de 10 dage, hvor jeg har observeret. Samtlige af disse 79 interaktioner har jeg indsat i et komprimerede oversigtskema.

Oversigtskemaet har jeg anvendt for at skabe en overordnet forståelse for og oversigt over de enkelte interaktioner. Skemaet er som nævnt kondenseret og opdelt i nogle forholdsvis objektive forhold – hvem hvad hvor – men indeholder også mine egne konstruktioner af 2. orden og mine refleksioner. For at vise min anvendelse af oversigtskemaet er de første 35 interaktionsforløb inddraget i nedenstående uddrag af skemaet. Beboernes oprindelige navne er her ændret.

Eksempel på de første 35 interaktioner ud af oversigtskemaets i alt 79 interaktionseksempler (Bilag 4).

Obs. nr.	Hvad sker der?	Mine egne refleksioner og konstruktioner af 2. orden om interaktionsforløbet og dets situationstræk.
1	Der synges "Jamaica sang" med Sara.	Beboeren får vist sine kompetencer da hun kan lidt af sangen. Det er en vikar så måske er der ikke så mange faglige overvejelser bag.
2	Jan græder og bliver kørt udenfor på terrassen.	Et fast personale bryder ind i vikarens interaktion og tager over. Først trøstes beboeren af vikaren og herefter lægges der distance til beboeren af en socialpædagog. Muligvis et slags socialt kontrolsystem? Beboer kom ud ved gråd. Socialpædagog påpegede da beboeren så faldt i søvn udenfor. Muligvis en slags legitimering af socialpædagogens handling?

3	Fast personale spørger om en beboer sidder godt. Kælenavn anvendes.	Flygtig kontakt, indledes med et spørgsmål. Er lidt kontakt bedre end ingen?
4	Otto frokost. Han hoster og 4 siger at der ingen klumper er i. Otto køres udenfor - begrundelse: Vejret er godt.	Det, at beboeren skal udenfor, afgøres af 4 som vægter om vejret er godt. Beboerens hosten bevirker en reaktion. Otto bliver ikke direkte inddraget i om han vil ud på terrassen. Da Otto hoster, bliver der ikke fokuseret på Otto men på, at maden ikke fejler noget.
5	Vikar kaster bold hen til Bob: "Vil du slet ikke lege?" Ingen reaktion – dette accepteres.	Vikaren tager kontakt til Bob for at de skal have det sjovt, og Bodil er vendt mod Bob for at kunne følge med i hvad der sker. Vikaren tolker på beboerens udtryk for at fornemme hvad han vil.
6	Bodil gentager ordet "spise". Jeg spørger personalet om hun er sulten.	Personalet mener at Bodils brug af ordet spise ikke har noget med sult at gøre, men nærmere er en slags impulser.
7	6 løfter Kim op fra en kile. 6 anvender direkte tale om Kims smil.	Der tales direkte til beboeren.
8	Bob griner og personale reagerer.	To personaler reagerer og siger: Er du lidt fjollet - er det sjovt? Der reageres på beboerens lyde.
9	Sara vil have en bog. Vikar reagerer. Socialpædagog: Sara ved ikke hvad hun siger.	Flere ansatte med. 4 griner da hun ikke forstår Sara og siger, at Sara ikke ved, hvad hun selv siger.
10	C og 4 taler om Jans gråd.	Der søges en forklaring på Jans gråd. De søger efter et mønster i hans gråd.
11	Paw gaber. 4 reagerer fysisk verbalt og anvender rytmik i sin kontakt til Paw.	Humor anvendes (vil prikke til ham for at holde ham vågen). Beboeren stimuleres på flere områder.
12	Jes tabt sko og 6 kører Jes ud. Han er varm.	6 tillægger Jes en bevidst intension, nemlig at han selv har sparket sine futter af, fordi det er varmt. Opmærksom på beboeren.
13	4 vil gå tur med Sara, fokus på vejret. Der ventes ikke på en accept fra Sara.	Beboerens basale behov (hentes sjal) opfyldes, men ingen direkte henvendelse. Handlinger udføres her uden beboerens konkrete accept.
14	Sara frokost. 6 spørger Sara om hun selv vil spise, eller om hun kan selv. Tiltales "frøken", direkte tale til Sara, menu præsenteres.	6 anvender imitation, konstaterer.
15	Personalet taler privat mens beboerne venter på deres mad. Beboerne er alene flere gange	Personalet står ude på gangen, beboerne sidder alene i fællesstuen. Måske et udtryk for at beboernes behov kan vente?

	under mine observationer.	
16	Kim frokost. Mad præsenteres.	Beboerne får ofte deres mad præsenteret.
17	Bob frokost. Får menuen af vide af 6. Direkte tale. 6 siger det er noget svineri, når Bob spytter maden ud.	Beboeren bebrejdes.
18	4 direkte tale: Skal jeg hjælpe dig Sara? Ingen respons fra Sara. 4 mader hende.	Når 4 mader Sara får hun ikke brugt sine kompetencer, selvom Sara selv kan spise. Muligvis skyldes det tidspres?
19	Otto får saftvand af 9. 9 siger, at Otto skal hjem til sin fødselsdag. Direkte tale og øjenkontakt.	Otto ser umiddelbart tilfreds ud. Otto informeres. Der deles glæder og information.
20	Vikar tilbyder Sara aktivitet. Sara hjælper med mad.	Saras valg accepteres. Sara inddrages i madlavning.
21	Jan ser på 9 som sætter sig. 9 laver flere gange trutlyde på Jans kind, de griner begge.	9 reagerer på det, som hun tror, Jan vil ud fra blikket. 9 rører ved Jan, får Jan til at grine. Begge bidrager. Beboerens niveau følges og han anerkendes.
22	Bob rykkes over til et bord for at være med til at hygge men ikke Eja og Otto.	Ikke alle beboere inddrages her i fællesskabet. I situationen bliver enkelte beboere inddraget til hygge, mens to andre beboere sidder alene.
23	2 anvender humor og griner, tager luftpuder af Bodil og henvender sig til Jan.	Humor anvendes. 2 mener umiddelbart, det er ok at drille beboerne lidt.
24	Bob siger lyd, køres over til Otto for selskab.	Personalet reager på Bobs lyde og handler ud fra en tro på at det skyldes mangel på selskab.
25	Bodil får aftensmad, 2 siger Bodil taler med mad i munden og krummer.	2 har kontakt til tre beboere, mens der bliver spist med Bodil. 2 virker opmærksom på, at det skal være ordentligt og virker umiddelbart irriteret, og giver Bodil skyld for at maden ryger ud.
26	Eja siger lyde i fællestuen, 9 forsøger at hjælpe B. B spørger om Eja skal ned på værelset.	Personalet taler sammen om Ejars gråd. Vikar rådfører sig med personalet, da vikaren er i tvivl, om Eja skal køres ned på sit værelse, fordi hun larmer. Er der et mønster i, at beboeren skal på værelset ved larm eller gråd og hvad kan der ligge i sådanne forståelser?
27	2 finder motionscyklen til Bodil, siger noget sjovt til Bodil.	Der bruges humor.
28	9 tilbyder Bob sin kiks. Den kommer ud igen af Bobs mund. 9 taler om postkort og et besøg.	Information og mad deles med Bob. Beboeren tillægges en hensigt da kiksken kommer ud igen. 9 antager at den må være for sund for Bob. Bob bliver her inddraget i det der foregår på afdelingen.
29	Direkte tale til Kim, op på	Personalet hjælper hinanden og gør brug af hinanden.

	skråkilen, 3 beder 14 om hjælp.	
30	13 peger på billeder af Saras familie, og Sara svarer hvem det er.	Sara er medinddraget og er i fokus.
31	2 vikarer griner med Sara.	Sjov og ballade.
32	3 spørger, om hun skal hjælpe 6 med Kim.	Socialpædagog tilbyder sin hjælp til en anden socialpædagog, uden at denne spørger om hjælp først.
33	14 og Sara. De klapper, 14 strukturerer og giver information.	Humor/leg bruges i stedet for tvang for at få Sara til at give slip på sit tøjdyr. Der opstilles en konkret rækkefølge for Sara. Sara mødes på et niveau hvor hun kan være med. 14 gør brug af fysisk kontakt.
34	Vikar taler med 14 om humor i afdelingen.	Vikar har oplevet at humor bruges meget på afdelingen, og vikaren kan lide humoren.
35	Eja frokost. 14 taler direkte til Eja om hendes træthed.	Direkte tale, 14 er medfølelse overfor, Eja fordi hun er så træt. Eja bliver ikke tvunget til at spise, da hun falder i søvn næsten hele tiden.

I det ovenstående oversigtskema har jeg kun indsat 35 ud af de i alt 79 kondenserede interaktionsforløb. Bilag 4 viser alle de kondenserede interaktionsforløb. De 79 kondenserede interaktionseksempler i oversigtskemaet har gjort det mere overskueligt for mig at lede efter kvaliteter og situationstræk ved interaktionerne.

12.3 Ramme for overordnede situationstræk

Ud fra oversigtskemaet og de helt oprindelige interaktioner (se bilag 9 til 18) har jeg ledt efter nogle generelle situationstræk ved interaktionerne, altså nogle situationstræk, som viste sig flere gange. Jeg har indsat disse i en ramme. De situationstræk, som er opstillet i nedenstående ramme, udgør således nogle kvaliteter og træk, der går igen i interaktionerne. Rammen udgør de overordnede situationstræk, jeg har præsenteret for socialpædagerne på de to personalemøder i august 2007. De anførte situationstræk er mine konstruktioner af 2. orden, og derfor har jeg uddybet, hvordan jeg forstår de enkelte situationstræk, og hvad de indebærer. Endvidere er der angivet det antal gange det pågældende situationstræk har vist sig i et interaktionsforløb. I det efterfølgende afsnit vil der fremgå konkrete eksempler på disse situationstræk, hvor jeg har sammenfattet nedenstående situationstræk til 6 idealtyper.

Generelt er følgende tre situationstræk gennemgående, og jeg har derfor ikke skrevet antal på dem:

Beboernes kælenavn eller efternavn bliver anvendt.

Maden bliver præsenteret for beboeren før et måltid.

Der tales ofte direkte til beboeren.

Der er blevet anvendt meget direkte tale til beboerne, ligesom beboernes kælenavne eller efternavne også meget ofte er fremgået af interaktionerne. I alle observerede tilfælde er den mad, som beboeren har fået, også blevet præsenteret for beboeren, inden beboeren smagte på maden.

Accept og anerkendelse: 18 stk. Forstået som respekt for og accept af beboerens ønsker og beboerens selvbestemmelse. Beboerens udtryk og lyde bliver her anerkendt og fortolket af personalet. Der er opmærksomhed på beboeren. Dette ses i mindst 18 interaktioner, hvor det i nogle tilfælde kan diskuteres, om der er tale om en kort respons en accept eller anerkendelse.

Beboeren tillægges kompetencer: 18 stk. Beboeren bliver tilskrevet en bevidst hensigt af personalet. Det kan for eksempel handle om beboerens bevægelser eller lyde. Herunder også situationer hvor personalet aktivt medinddrager beboeren, og hvor beboeren får vist sine kompetencer.

Humor og sjov: 13 stk. Forstået som anvendelse af humor hvor det handler om at have det sjovt med beboeren. I nogle tilfælde gøres her brug af rytmik, sang og leg. I andre tilfælde kan det diskuteres, om humoren anvendes på andre måder for eksempel som en slags ironi, for beboerens skyld eller for tilstedeværelsen af de andre ansatte.

Ansæt irriteret eller frustreret 11 stk. Disse situationstræk har jeg blandt andet forstået ved personalets irritation på en beboer eller irritation over ikke at kunne forstå en bestemt beboers ord. Herunder er også medtaget eksempler, hvor vikarer virker frustrerede over at modtage forskellige modsatrettede informationer eller anvisninger, eller at socialpædagogerne er uenige om en beboers behov, udtryk eller udviklingsniveau.

Afgørelser træffes af personale, uden henvendelse til eller accept fra beboer: 11 stk. Blandt andet eksempler hvor personalet kører beboere ud på terrassen eller ned på deres værelser, uden at beboerne først bliver tiltalt.

<p>Kontakt til beboer kendetegnet ved rytmik, sang eller efterligning af lyde: 10 stk.</p> <p>Ved disse situationstræk anvender socialpædagogerne eller vikarerne rytmiske redskaber i deres kontakt til beboerne.</p>
<p>Fysisk kontakt: 9 stk. Her bliver beboeren rørt af socialpædagogen. Beboeren bliver for eksempel aet på kinden eller bliver rullet rundt på en gulvmadrass. Her er ikke medindregnet interaktioner, hvor beboere får mad eller bliver flyttet fra deres kørestol i et liftsystem.</p>
<p>Vidensdeling: 8 stk. Forstået ved at personalet deler deres viden. Eksempelvis når der fortælles om en beboers tidligere oplevelser med en aktivitet eller information, der deles i forhold til pleje af beboeren.</p>
<p>Beboeres behov må vente: 7 stk. Eksempelvis forstået ved, at noget personale vil have deres kaffepause i fred, og at beboerne her må vente. Eller situationer hvor en beboer vil have opmærksomhed men må vente. Der er også eksempler, hvor beboere sidder alene i længere tid uden kontakt.</p>
<p>Beboer gives information: 6 stk. Her bliver beboeren delagtiggjort i hverdagens begivenheder. For eksempel ved, at beboeren bliver informeret om modtagne postkort som bliver læst højt, eller der bliver talt med beboeren om, hvornår han eller hun har fødselsdag, og hvem som kommer på besøg.</p>
<p>Personalet forklaringsøgende: 5 stk. Det gælder i de situationer, hvor personalet søger forståelse for beboerens handlinger eller ord.</p>

Ramme 12.1. Overordnede situationstræk.

Jeg har i den ovenstående ramme medtaget alle de situationstræk, jeg kunne finde ud fra mit oversigtsskema og mine 79 konkrete interaktioner med undtagelse af situationstræk, som kun fremkom en eller to gange. De anførte situationstræk rummer det, som kan observeres konkret (f.eks. fysisk berøring, tale og bevægelse) men udgør som nævnt også mine egne tolkninger - konstruktioner af 2.orden.

12.4 Dannede idealtyper

Ud fra de ovenstående situationstræk har jeg sammenfattet nogle mere uddybende idealtyper. I det følgende har jeg dannet 6 forskellige idealtyper ud fra de nævnte metodiske forskrifter i metodeafsnittet.

12.4.1 Min konkrete forståelse af idealtyper

Inden redegørelsen for mine 6 dannede idealtyper, vil jeg først præcisere den måde, som idealtypetegrebet er blevet anvendt, og den måde det skal forstås i henhold til dette speciale.

Idealtypemetoden er udviklet af Max Weber. Idealtypen bliver til gennem forskerens logiske understregning af træk, som har særlig kulturel betydning for det fænomen, som studeres. Målet med dannelsen af idealtyper er ikke en total kortlægning af det studerede fænomen, men i højere grad en slags udkrystallisering af et antal idealtyper, som indfanger det centrale ved forskellige typer af det studerede fænomen (Kristiansen og Krogstrup, 1999:183-184). I henhold til Webers forståelse udgør mine idealtyper ikke en total kortlægning af bostedets interaktioner, men de indeholder centrale typer af interaktionerne.

Mine udarbejdede idealtyper er ikke direkte møntet på personalet. De er møntet på det personalet *gør*. Idealtyperne er således ikke idealtyper over pædagogerne, men de er idealtyper over interaktionerne. Dermed er det socialpædagogernes *ageren*, det handler om. Endvidere kan en interaktion godt rumme flere kvaliteter eller situationstræk fra flere forskellige idealtyper (Kristiansen og Krogstrup 1999:187). Idealtyperne skal således ikke forstås ved at en pædagog i sin *ageren* eksempelvis kun kan rumme en idealtypes situationstræk. Socialpædagogernes handlinger og interaktioner rummer dermed forskellige karakterer og situationstræk, som godt kan henføres til forskellige idealtyper. Det, jeg *gør*, er altså at finde frem til nogle idealtyper, som udgør det centrale ved forskellige typer af interaktioner.

Ud fra den anførte klargørelse af idealtyper har jeg med udgangspunkt i mine observationer, mit oversigtskema og mine ovenfor opstillede situationstræk dannet 6 forskellige idealtyper. Disse idealtyper er følgende:

- **Den responsive interaktion**
- **Den reaktive interaktion**
- **Den konsekvente interaktion**
- **Den mangelfulde interaktion**
- **Den frustrerende interaktion**
- **Den vidensdelende interaktion**

Jeg vil i det efterfølgende redegøre for de situationstræk, som jeg har medtaget under de enkelte idealtyper. Samtidig vil jeg også vise eksempler på interaktioner, hvor de pågældende situationstræk er fremtrædende. Der vil her også fremgå eksempler, hvor det kan diskuteres under hvilken idealtipe, de bør placeres, men dette er en konsekvens af, at interaktionerne som nævnt kan rumme flere forskellige situationstræk,

12.5 Den responsive interaktion

De situationstræk ved interaktionen, som jeg har placeret under den responsive interaktion, er træk, hvor socialpædagogen i sin kontakt med beboeren responderer på beboerens lyde, bevægelser med mere. Der kan blandt andet være tale om, at beboeren bliver medinddraget i informationer, og at socialpædagogen respekterer beboerens udtryk. Under denne idealtipe har jeg også medinddraget situationer, hvor socialpædagogen indleder sin kontakt til beboeren med et spørgsmål og herefter aflæser beboerens udtryk. Der er også eksempler på situationer, hvor det foregår omvendt, og hvor beboeren gør eller siger noget som herefter fører til en form for reaktion fra socialpædagogen. Situationstræk under denne idealtipe rummer såvel flygtige som mere længerevarende interaktioner. Derfor er situationstræk ved den responsive interaktion spredt over et bredt spektrum, hvor jeg har sondret mellem forskellige former for kontakt.

De længerevarende responsive interaktioner med beboeren har jeg tolket som en form for anerkendelse af beboeren. Disse kan også relateres til Peter Højlund og Søren Juuls forståelse af anerkendelse. Højlund og Juul påpeger, at anerkendelse er mere end det at se en person rent fysisk. Anerkendelse kræver ifølge dem, at individet bliver synliggjort som et individ med en unik personlighed, og herigennem tillægges en form for anseelse og social værdsættelse. Herigennem

viser man, at man føler sig forpligtet til at forholde sig velvilligt og respektfuldt overfor den anden (Høilund og Juul 2005: 27-29).

I andre tilfælde er socialpædagogens kontakt dog meget kortvarig og medfører kun en enkelt handling eller et spørgsmål til beboeren. I disse kortvarige situationer er der altså mere tale om en kortvarig respons, som er placeret i den ende af spektrummet, hvor det kan diskuteres, om der er tale om anerkendelse eller blot en mere tilfældig overfladisk respons. Imidlertid har jeg placeret både de kortvarige og mere længerevarende responsive interaktioner under denne idealtipe.

Eksempler:

Interaktion nr. 3 (kortvarig)

6 går hen til Bob og siger: "Sidder du godt Bob?" 6 kigger herefter på Bob, som bevæger sig lidt. Derefter går 6 derfra igen (Bilag 9).

Interaktion nr. 56 (længerevarende)

Otto sidder og halvsover i fællestuen og har lige spist sin frokost. 9 sidder ved siden af ham, og siger til Otto: "Otto, er du helt i drømmeland, er du helt i drømmeland, hva?" 9 siger henvendt til sygeplejersken, som er der: "Han er da godt nok helt væk!" og henvendt til Otto siger hun: "Er du blevet så træt i dag efter alt det spillet på tromme, hva?" Otto åbner øjnene lidt. 9 siger: "Nå så er du tilbage igen Otto, det var dejligt" (Bilag 13).

12.6 Den reaktive interaktion

Den reaktive interaktion indebærer træk ved interaktionen, hvor socialpædagogen sætter noget i gang. Her er socialpædagogen selv den givende og aktive i sin handling og er ikke blot aflæsende og responsiv som i den forrige idealtipe. De situationstræk, som er kendetegnende for den reaktive idealtipe, er træk, der rummer elementer af glæde, kreativitet og sang. Her udgør det typiske i interaktionen det, at socialpædagogen giver beboeren noget tilbage udover et flygtigt spørgsmål eller en respons (jævnfør med den responsive interaktion). Socialpædagogen vil noget med sin handling og sætter her noget i gang med den hensigt at medinddrage beboeren. Under denne idealtipe har jeg også placeret situationstræk kendetegnet ved anvendelse af humor. Imidlertid har jeg skelnet mellem en form for sjov humor, som inddrager beboeren og anvendelse af ironi. Ironi forstår jeg som mere abstrakt og upersonligt, da ironi "flyver hen over hovedet" på beboerne og

dermed ikke sigter på at medinddrage dem på en sjov måde, som det er tilfældet med situationstræk placeret under den reaktive interaktion.

Inden for den reaktive idealtipe har jeg altså medtaget situationstræk, hvor socialpædagogen i sin handling er med til at sætte noget i gang, og hvor han eller hun ikke kun er aflæsende og responsiv. De situationstræk, jeg har medtaget under den reaktive interaktion, er kendetegnet ved, at beboeren gennem handling bliver medinddraget blandt andet gennem anvendelse af rytmik, sang, humor og berøring.

Eksempler

Interaktion nr. 71

11 har givet udtryk for, at Bob skal lave gymnastik, og nu er Bob via lift kommet ned på gulvet hvor han ligger på en gummimåtte. 11 siger til Bob: "Du kan godt selv vende dig! Ja, kom så." Bob vender sig næsten, og 11 giver ham det sidste skub. 11 bruger sine arme til at trille Bob fra side til side, og siger samtidig flere gange: "Og vi ruller." Bob griner ikke, og 11 siger til Bob. "Du er ikke helt på toppen, hva?" 10 siger til Bob: "Er hun ikke ordentlig ved dig (siger Bobs efternavn), hva?" 11: "Og vi ruller... hov nu rører du næsten ved Sara. Kan du lige kilde hende på fødderne?" Bob griner stadig ikke, men kommer med små lyde, når han bliver rullet rundt. Lidt efter smiler Bob, og dette går over i et grin som fortsætter mens 11 siger: "Bøh, bøh!" til Bob. 11 siger til Bob: "Vil du have en tur til?" 11 kigger ca. 10 sekunder på Bob for at se efter en reaktion. 11 siger herefter: "Du ligner en som gerne vil have en tur mere." Dette får Bob så og 11 siger: "Sidste tur."

(Bilag 16).

Interaktion nr.20

Sara sidder i fællesstuen ved et bord, og B kommer derhen. Sara bliver tilbudt 2 forskellige aktiviteter af B; hun kan se i blade eller noget andet. Sara siger nej til begge dele, og dette accepteres af B. B spørger derefter Sara, om hun vil med ud i køkkenet og lave salat. Det vil Sara godt (hun siger eeee for ja). Ude i køkkenet rører Sara ved de forskellige grøntsager, og bliver spurgt af B, hvilke hun vil have i sin salat. Det bliver gul peber, som Sara gerne vil have i og til det siger B, at det vil hun prøve at huske, når Sara skal spise senere (Bilag 10).

12.7 Den konsekvente interaktion

De situationstræk, som jeg har placeret under den konsekvente interaktion, indebærer, at beboeren gøres ansvarlig for sine ord/lyde/handlinger, hvilket resulterer i forskellige udfald for beboeren.

Dette har jeg observeret i situationer, hvor beboere, som konsekvens af deres handlinger eller lyde, bliver kørt udenfor, ned på deres værelser eller verbalt bliver bebrejdet. Her indgår også situationstræk, som indeholder irritation og anvendelse af ironi.

Eksempler

Interaktion nr. 43

Bob sidder i fællesstuen og kommer med høje lyde. I spørger Bob: "Hvad er da det med dig?".

Herefter fortæller I til Bob, at B snart kommer og spiser med ham. Lidt efter kommer B ind i fællesstuen. Bob kommer stadig med utilfredse lyde. B siger som en reaktion på dette: "Bob, der går lidt endnu (før du får din mad), for du var den der fik movikol sidst. Bob fortsætter med sine lyde, og B siger: "Det kan du bare blive sur over, lige så tosset du vil." Herefter forlader B stuen, men kommer tilbage kort efter. (B er muligvis blevet bedt om at tage Bob væk fra stuen af et personale, men jeg hører ikke hvad der bliver sagt til B ude på gangen). I hvert fald kommer B tilbage til fællesstuen og kører væk med Bob, mens hun henvendt til et personale undskylder og siger, at hun først skulle noget med en anden beboer (Bilag 12).

Interaktion nr. 75

En pædagog spiser aftensmad med Bob i fællesstuen. Da jeg kigger over på dem, ser jeg pædagogen tage hurtigt og fast fat i Bobs arm, hvor pædagogen samtidig rykker den nedad.

Herefter konstaterer pædagogen, at Bob ikke vil have det mad, han tilbydes. Da Bob lidt senere stadig ikke vil have det mad, som pædagogen tilbyder, puster pædagogen luft ud af munden og siger åh! (Bilag 16).

12.8 Den mangelfulde interaktion

Idealtypen, som jeg har kaldt for den mangelfulde interaktion, rummer nogle situationstræk, som indebærer, at beboeren ikke kontaktes eller tildales. Det er således situationstræk, som er kendetegnet ved, at beboeren ignoreres eller overses. Eksempler på dette har blandt andet gjort sig gældende i situationer, hvor socialpædagogen handler uden først at tage direkte kontakt til beboeren

og tolke den enkelte beboers udtryk. Der er også situationer, hvor beboere i længere tid sidder alene uden nogen form for kontakt.

Eksempler

Interaktion nr. 4

Otto får sin frokost. Han hoster. 4 siger: "Der er ingen klumper i". (maden som Otto får). Herefter henvender 4 sig til mig og de andre og siger: "Er der godt vejr udenfor?" Herefter får Otto sin jakke på og bliver kørt udenfor. (Der rettes i den forbindelse ikke henvendelse til Otto) (Bilag 9).

Det følgende er skrevet under min 3. observationsdag og er ikke medtaget som en interaktion, men det står under et punkt jeg har kaldt for **generelt**:

De første to timer af mine observationer foregår under morgenkaffen, hvor der er flere på besøg i fællesstuen. Der var besøg af kontordamen, to personaler fra de andre afdelinger, to hunde (lederens og en medarbejders), samt en baby, og en tidligere kollega. De første to timer, jeg er i fællesstuen, er det kun beboeren Sara, som bliver inddraget i personalets snak med de andre gæster. Imens sidder 4 beboere ved et andet bord, uden at de bliver tiltalt eller medinddraget (Bilag 11).

12.9 Den frustrerende interaktion

Denne idealtipe er medtaget, da jeg, i nogle interaktionsforløb, har observeret forhold, som på forskellig vis fører til nogle frustrationer for personalet, eller som viser nogle umiddelbart forskellige opfattelser i personalegruppen.

Konkret har jeg observeret, at der i nogle interaktioner umiddelbart er tale om, at personalet har forskellige opfattelser af beboerens individuelle behov. I situationer, hvor jeg har observeret vikarerne i botilbudet, har de også i nogle tilfælde vist eller givet udtryk for usikkerhed angående deres tilgang til beboerne. Der er også eksempler på, at socialpædagogen går ind og overtager vikarens interaktion med beboeren. Endelig er der situationstræk hvor personalets faglige forståelser af beboerens funktionsniveau.

Eksempler

Interaktion nr. 38

I fællesstuen taler to pædagoger og jeg om Kim, som lige har været syg. Det gør vi, fordi jeg undrer mig over de lyde, Kim siger. Jeg spørger de to pædagoger, hvordan de forstår de lyde Kim kommer med, da jeg er i tvivl, om han har smerter. Ifølge den ene pædagog skal Kims lyde forstås i forhold til, at han stort set fungerer ud fra sin hjernestamme, hvilket gør, at han reagerer ud fra basale behov som sult, søvn og lyde. I den sammenhæng siger pædagogen også, at Kim ligeså godt kan grine som sige de lyde, han kommer med.

Den anden pædagog sammenligner Kims udviklingsniveau med et lille barns og mener godt, at hans lyde kan skyldes, at han ikke er helt frisk endnu efter sin sygdom (Bilag 12).

Interaktion nr. 2

Jan græder højlydt inde i fællesstuen. Jeg er tidligere på dagen blevet informeret om at Jan har problemer med sin ryg, og at dette bevirker, at han pt. har mange smerter og derfor er kommet senere op i sin kørestol denne dag. C (som er vikar) siger: "Lille ven da", og C kører meget stille med kørestolen frem og tilbage, mens Jan græder, for at trøste ham. C: "Skal vi køre en lille tur?" C kører ham hen til vinduerne. "Kan du se de andre udenfor?" C kører ham ud. Samtidig kommer 6 ud på terrassen og tager over. 6 placerer Jan udenfor. Han græder stadig. 6 går ind. Herefter holder Jan umiddelbart op med at græde men sidder og kigger. Lidt efter klynker/græder Jan svagt uden at personalet handler på det. Ca. 3 minutter senere gør 6 opmærksom på, at Jan er faldet i søvn ude på terrassen. 6 siger til os i stuen (måske mest henvendt til mig) at Jan godt kan lide at komme ud i den friske luft, og at det derfor ofte hjælper (Bilag 9).

12.10 Den vidensdelende interaktion

Den sidste idealtypes situationstræk er kendetegnet ved, at personalet udveksler information og viden om beboerne, hvor de søger en forklaring eller forståelse for det, der sker. I andre tilfælde snakker de mere generelt om, hvad en beboers adfærd kan skyldes, og det er forskelligt, om de er enige i hinandens forståelser. Det situationstræk, der grundlæggende kendetegner den vidensdelende idealtipe, er dog stadig, at der i en eller anden form udveksles viden eller information mellem medarbejderne.

Eksempel

Interaktion nr. 47

Interaktionen foregår i fællesstuen. Kim har lige været syg. I spørger 9 om hun tror, at hun skal tage Kims temperatur nu? 9 siger, at det kan de jo gøre hen over weekenden til frokost (det er frokost da det sker) for at se om han er kommet helt over sin sygdom. I svarer: "Jamen det er bare fordi, at nu har jeg lige skiftet ham og lejret ham." 9 svarer: "Nå, men hvorfor spurgte du så?" (i et sjovt toneleje). Senere hører jeg I sige, at Kim ikke har feber, så hun har åbenbart alligevel taget Kims temperatur (Bilag 12).

Interaktion nr. 51

Personalet skal til at have formiddagskaffe i fællesstuen. Beboeren Sara sidder som den eneste inde ved os i fællesstuen. De andre beboere er ude på terrassen. Mens vi sidder i fællesstuen og får formiddagskaffe, larmer Sara og hun bliver kørt udenfor på terrassen af en af vikarerne. Ude på terrassen larmer Sara og er endnu mere højroestet end før. Personalet snakker lidt om Saras adfærd, og om at hun hellere vil sidde indenfor ved personalet. En pædagog fra en anden afdeling siger, at Sara jo rent faktisk skal have lov til det, hun vil. Alligevel kommer Sara ikke ind igen, men i stedet løber en vikar mange gange ud til hende, når hun råber op. En pædagog foreslår også, at hun kan komme ned på værelset, men at hun jo nok også vil larme dernede, fordi hun vil have opmærksomhed (Bilag 13).

Interaktion nr. 10

I fællesstuen taler C og 4 om, at en af beboerne græder, og har grædt en del i løbet af deres vagt. 4 siger: "I går til kørestolsdans var han ellers så vågen" (Bilag 9).

12.10.1 Afrunding

Der er nu blevet redegjort for mine 6 dannede idealtyper. Disse idealtyper udgør mine konstruktioner af 2. orden, og de repræsenterer mine forståelser og tolkninger af de 79 observerede interaktioner herunder personalets udsagn, handlinger og tilkendegivelser. Mine dannede idealtyper repræsenterer ikke alle tænkelige former for interaktionstyper i botilbudet. De er, som tidligere nævnt, et udtryk for nogle centrale situationstræk i forhold til netop dette speciales undersøgelsesfelt. For at understøtte mine konstruktioner af 2. orden har jeg, ved de ovenstående

idealtyper, inddraget konkrete eksempler på interaktionerne. Dette har jeg blandt andet gjort for at illustrere, hvordan jeg har skabt mening ud fra mine observationer.

I denne analysedel har jeg ikke medinddraget personalets kommentarer (jævnfør med mit ønske om respondentvalidering i metodeafsnittet). I analysedel 2 vil jeg inddrage personalets kommentarer i forhold til de enkelte idealtyper, jeg har dannet. Sammenfattende udgør mine udarbejdede idealtyper nogle centrale typer, som interaktionerne i botilbudet kan forstås ud fra.

12.11 Delkonklusion på analysens 1. del

I dette første analyseafsnit har fokus været på mine 79 nedskrevne interaktionseksempler. Det konkrete spørgsmål fra min problemstilling, der her er undersøgt, drejer sig om hvilke typer af interaktioner, der er forekommet i botilbudets udvalgte afdeling. For at undersøge dette har jeg først indsat mine 79 interaktioner i et kondenseret oversigtsskema. Ud fra dette kondenserede oversigtsskema og de 79 konkrete interaktionsforløb, har jeg dannet en ramme med generelle situationstræk ved interaktionerne, som jeg yderligere har sammenfattet til de 6 idealtyper. De 6 idealtyper udgør dermed nogle forskellige konstruerede interaktionstyper, som er centrale for denne undersøgelses problemstilling. Disse er: Den responsive interaktion, den reaktive interaktion, den konsekvente interaktion, den mangelfulde interaktion, den frustrerende interaktion samt den vidensdelende interaktion.

I analysedel 2 er de 6 idealtyper med deres tilhørende situationstræk nærmere blevet anvendt i en analyse og tolkning af botilbudets institutionelle faglige betydninger. Her vil personalets kommentarer og forskellige teoribegreber blive anvendt i undersøgelsen, hvilket er særligt gældende for Berger og Luckmanns tidligere anførte teoretiske begreber og Nygrens definition på fagudøvelse.

13 Analyse – 2. del: Hvordan kan disse interaktionstyper analyseres og tolkes som faglige institutionelle betydninger?

13.1.1 Fremgangsmåde

I denne 2. analysedel vil jeg undersøge, hvordan situationstrækkene ved botilbudets interaktioner kan analyseres og tolkes som faglige institutionelle betydninger⁴⁵.

Til det formål vil jeg anvende mine 6 idealtyper, personalets respons, interaktionseksempler og udvalgt teori. Teorien består af Berger og Luckmanns begreber, Malcolm Paynes forståelse af en eklektisk tilgang samt Pär Nygrens definition af fagudøvelse. Den anvendte teori vil blive inddraget som en slags analyseapparat i forhold til min empiri og idealtyperne.

Jeg vil først redegøre for, hvordan jeg har forstået Berger og Luckmanns begreber om sproget og den institutionelle orden i relation til mine empiriske data og botilbudet.

Dernæst vil jeg med udgangspunkt i den frustrerende interaktion og den vidensdelende interaktion inddrage nogle interaktionseksempler, som socialpædagogerne har diskuteret på de to afholdte teammøder. I den forbindelse vil jeg også inddrage teori fra Nygren og Payne samt Berger og Luckmanns begreber om legitimering og det sociale kontrolsystem.

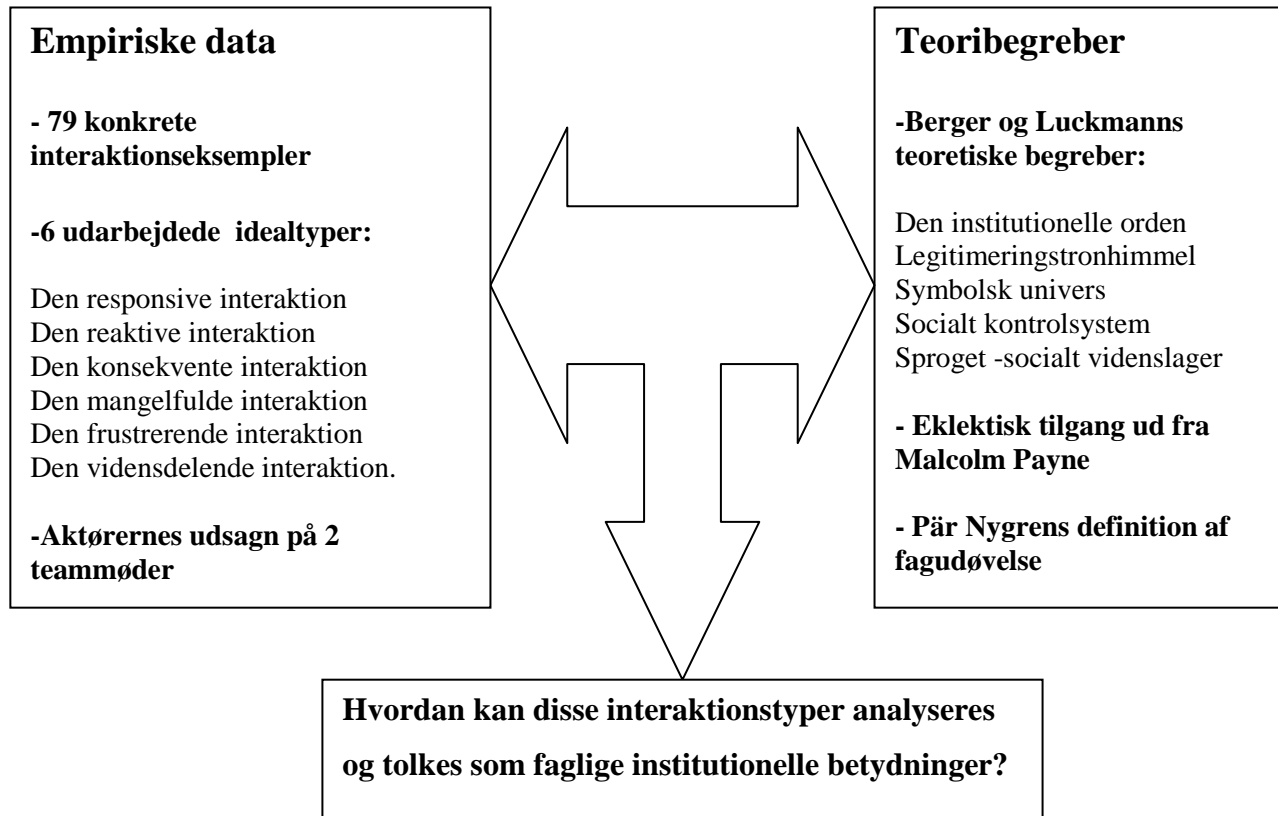
Jeg vil herefter inddrage et eksempel, som både har situationstræk fra den konsekvente interaktion og den mangelfulde interaktion. Det pågældende eksempel er blevet diskuteret på det ene personalemøde i forhold til, hvornår en beboer skal køres ned på sit værelse. Jeg vil analysere eksemplet i forhold til individuelle og kollektive hensyn angående beboerne.

De sidste to idealtyper; den responsive og den reaktive interaktion, vil herefter blive inddraget, og der vil fremgå to interaktionseksempler, som jeg har diskuteret med personalet og analyseret i forhold til botilbudets grundlag.

Sidst i denne analysedel vil jeg opridsse den respons, jeg fik fra socialpædagogerne om deres oplevelse af hele forløbet og mine overordnede situationstræk.

⁴⁵ Som nævnt i problemformuleringen skal udtrykket ”faglige institutionelle betydninger” forstås ud fra Berger og Luckmanns definerede begreber og Pär Nygrens definition af fagudøvelse.

Figur 14.1 viser de teoretiske begreber og den empiri, som jeg her i analysens 2. del vil sammenholde for at kunne undersøge botilbudets faglige institutionelle betydninger. Den ene kasse består af mit empiri, og den anden kasse består af de teoribegreber, jeg vil anvende. Jeg vil sætte de to øverste kasser ”i spil” med hinanden for at undersøge botilbudets institutionelle faglige betydninger, som udgør den nederste kasse.

Figur 14.1. Empiri og teoribegreber.

13.2 Sproget anvendt som socialt videnslager

Ifølge Berger og Luckmann rummer sproget et socialt videnslager (se videnskabsteoriafsnittet). Ved at studere menneskers sprogbrug er det muligt at opfange de betydninger som ligger i kommunikationen. Mine nedskrevne interaktionseksempler har derfor gjort det muligt for mig at undersøge den institutionelle viden, og de faglige forståelser som socialpædagogerne udtrykker igennem deres sprogbrug, herunder deres antagelser, faglige forståelser og deres holdninger. Det sprog og de begreber, der bliver anvendt i botilbudet, kan således være med til at give indsigt i den institutionelle orden og de indbyggede kollektive forståelser(Berger og Luckmann, 1999:36,52-67).

Det er ud fra disse betragtninger min 2. analysedel er blevet lavet. I forhold til det vil min forståelse af sammenhængen mellem mine 6 idealtyper og den institutionelle orden blive uddybet i det følgende.

13.3 Den institutionelle orden og idealtyper

Når Berger og Luckmanns forståelse af den institutionelle orden (se videnskabsteoriafsnittet) omsættes til det undersøgte botilbud, betyder det, at botilbudet udgør en ordnet virkelighed. Heri finder selve institutionaliseringen af en orden sted, når botilbudets socialpædagoger typificerer vanemæssige holdninger og handlinger. Dette kan forstås ved, at holdninger og handlinger med tiden bliver foreskrivende og legitimerede, når personalets gentagelser af disse, bliver til rutiner og vaner i hverdagen (Berger og Luckmann 1999: 69-72).

I analysedel 1 har jeg fundet frem til nogle forskellige typer af interaktioner, der viser sig i botilbudet. De forskellige situationstræk som disse interaktioner rummer, er situationstræk, som har gentaget sig flere gange i forbindelse med mine 10 observationer. De situationstræk, som fremgår i mine dannede idealtyper, har således gentaget sig over en længere periode. Denne omstændighed er derfor med til at sandsynliggøre, at idealtyperne er udtryk for situationstræk ved botilbudets institutionelle orden. Mine 6 dannede idealtyper rummer dermed sandsynligvis nogle elementer af botilbudets institutionelle orden. Derfor har jeg i dette analyseafsnit taget udgangspunkt i de 6 dannede idealtyper for at undersøge botilbudets institutionelle faglige betydninger.

13.4 Den frustrerende interaktion samt den vidensdelende interaktion

De to anførte idealtyper adskiller sig overordnet fra hinanden ved, at den ene indeholder elementer af frustrationer eller forskellige opfattelser, og den anden indbefatter udveksling af viden eller information (jævnfør analysedel 1).

Selvom de to idealtypers overordnede træk derved kan adskilles fra hinanden, er der imidlertid flere interaktioner, som rummer begge idealtypenes træk. Interaktion nr. 38 er et eksempel på dette, hvor to socialpædagoger umiddelbart har forskellige opfattelser af, hvad Kims lyde er udtryk for. Eksemplet kan ses på side 76, og er et af de eksempler personalet har kommenteret på de to teammøder.

13.5 Personalets kommentarer til interaktion nr.38

Under det anførte interaktionseksempel på side 76 havde jeg opstillet følgende diskussionspunkter til personalet. Spørgsmålene var dannet efter principperne i det etnografiske interview:

Punkt 1: Hvordan er de to syn på beboerens kompetencer og udviklingsniveau i eksemplet?

Punkt 2: Vil ens syn på og forståelse af beboeren få konsekvenser for ens tilgang til og handlinger overfor beboeren?

Punkt 3: Hvordan stemmer synene på beboeren overens med denne afdelings pædagogiske grundlag? (NUZO - zone for nærmeste udvikling, SVKS- skemaer og Gentle Teaching)? (bilag 6)

På det første teammøde var der lidt forskellige forståelser af eksemplet. I forhold til punkt 1 mente personale nr.8, at de to fremførte forståelser i eksemplet ikke udelukker hinanden, og at den første forståelse kan opfattes som en mere videnskabelig forståelse - for eksempel ud fra det der kan bevises ved en hjernescanning. Personale nr.1 var uenig i dette. Hun medgav, at hun godt kunne genkende de to forskellige linier i huset, men at hun ikke selv var klar over, hvilken forståelse hun troede på. Dog påpegede hun, at selv om der er forskellige syn på beboerne, så tager alle socialpædagoger på stedet udgangspunkt i beboerens lyde og behov, og alle vil reagere og handle på disse. I forhold til punkt 2 mente 1 derfor ikke, at det vil have så store konsekvenser, da botilbudets forskellige syn på beboerne alle udspringer af omsorg. Det var alle de tilstedeværende enige i. Til punkt tre siger 8, at SVKS skemaer ligger mest op til den videnskabelige linie, hvor NUZO stemmer overens med det andet synspunkt, der kommer til udtryk i eksemplet. Så ifølge 8 kan begge holdninger siges at kunne relateres til stedets pædagogiske grundlag (Bilag nr. 7).

13.5.1 Diskussioner og kommentarer til interaktion nr. 38 på det andet teammøde

På teammøde 2 deltog lederen og den resterende halvdel af personalet. På dette møde var der ikke så meget tid, så eksemplet blev diskuteret mere generelt. Her gav lederen udtryk for at være meget bekymret pga. de to opfattelser, der viser sig i eksemplet, da de ifølge ham, er som dag og nat. Til dette sagde jeg, at der på det forrige teammøde blev nævnt, at de to opfattelser godt kunne forstås som komplementære, da SVKS skemaet, ifølge en ansat, kan repræsenteres ved en neurologisk videnskabelig forståelse, som der så tages udgangspunkt i, når NUZO bliver inddraget. Lederens respons på dette var, at så havde medarbejderen helt misforstået, hvad formålet med SVKS skemaer var.

Lederen tilkendegav i den sammenhæng, at man ikke kan anvende neuropædagogik til beboere med et udviklingsniveau under 3 år. En medarbejder på mødet sagde som svar hertil, at den pågældende beboer Kim, reagerer ud fra sin hjernestamme. Herefter sagde lederen, at disse forskellige forståelser skal tages op i personalegruppen, da de to synspunkter repræsenterer vidt forskellige udgangspunkter, som ifølge lederen får konsekvenser for beboerne. Lederen tilkendegav herefter, at alle beboere på stedet er følelsesmæssigt afstumpede og handicappede, og at der derfor skal skabes genkendelighed og forudsigelighed for dem i hverdagen (Bilag 8).

13.6 Analyse og fortolkning af eksempel 38 - botilbudets fagudøvelse

Jeg vil nu sammenholde personalets udsagn med Nygrens tidligere definition af fagudøvelse (side 22). Nygrens forståelse er, at udøvelsen af et fag består i at omsætte teori, kundskab og metode til handling for at opnå nogle definerede mål og i den forbindelse realisere visse værdier (Nygren 1999:171).

Angående stedets teoretiske grundlag som består af NUZO, SVKS og Gentle Teaching viser personalets udsagn, at de har forskellige individuelle opfattelser af disse teorier. Samtidig indikerer personalets udsagn også, at der ikke er en samstemmende forståelse for de måder, de anførte pædagogiske teorier skal anvendes på som metoder og strategier i det socialpædagogiske arbejde. Når dette sammenholdes med Nygrens definition tyder noget på, at botilbudets faglige fundering ikke hviler på et fælles fundament, men snarere på mere individuelle opfattelser. De metoder og teorier, der i praksis gennem handling skal omsættes til nogle målsætninger og værdier, fremstår dermed forholdsvis uklare for personalet.

I den forbindelse er der umiddelbart heller ikke enighed om, ud fra hvilket fagligt menneskesyn beboeren skal forstås. Dette viser sig ved, at en socialpædagog forstår beboeren som et lille kompetent barn, hvor en anden giver udtryk for en mere neurologisk videnskabelig forståelse hvor beboeren ligeså godt kan grine som græde. Når disse forskellige menneskesyn gør sig gældende, kan det skyldes at botilbudet ikke er afklaret angående deres menneskesyn, hvilket igen kan hænge sammen med deres individuelle opfattelser.

Ud fra udsagnene på teammøde 1 og 2 tolker jeg derfor, at der er flere forskellige individuelle holdninger på stedet angående forståelsen af beboeren samt det pædagogiske teoretiske grundlag og dets metode. Samtidig kan jeg dog ikke udelukke, at det anførte eksempel eventuelt er blevet misforstået af personalet, og derved har skabt større uenigheder end det er tilfældet.

I det følgende vil personalets udsagn også blive relateret til Malcolm Paynes opfattelser af fordele og ulemper ved en eklektisk tilgang.

13.6.1 Eklektisk tilgang

Ifølge Malcolm Payne indebærer en eklektisk tilgang anvendelse og tilpasning af flere teorier, så de stemmer overens med et teams retningslinier. Eklekticisme kan ifølge Payne både være gennemtænkt eller tilfældig. Hvis det sidste er tilfældet, kan det ifølge ham have nogle konsekvenser. Disse kan blandt andet bestå i, at der kan være modstrid i de teorier, der bliver anvendt, hvilket kan skabe forvirring og gøre dem svære at overskue og anvende i praksis. De teorier, der bliver anvendt bør derfor, ifølge Payne, gennemarbejdes meget detaljeret, og der bør gives støtte og supervision til den givne anvendelse. Payne tilføjer her, at en eklektisk tilgang bør udføres på en konsekvent og planlagt måde, hvor beslutninger skal afprøves over for et team af mennesker, der arbejder sammen og ikke på et tilfældigt eller individuelt grundlag (Payne 2005: 50-51).

Personalets opfattelser på teammøderne omkring eksempel 38 kan i forhold til Paynes forståelse hænge sammen med, at botilbudet anvender en eklektisk tilgang, der har brug for at blive gennemarbejdet på en konsekvent og planlagt måde. Umiddelbart hersker der en del forvirring om anvendelsen og forståelsen af botilbudets forskellige teorier og metoder. Ud fra Payne kan dette skyldes, at deres anvendte eklektiske tilgang (NUZO, SVKS og Gentle Teaching) er for tilfældig.

Jeg kan samtidig ikke udelukke at personalets forskellige holdninger, også kan skyldes noget andet. Under den tidligere præsentation af botilbudets pædagogiske teorier er det fremgået, at personalet først for nylig er blevet præsenteret for Gentle Teaching, hvor de har været på et kortvarigt kursus. Botilbudets forvirring kan derfor også hænge sammen med, at de ikke har fået implementeret denne teoretiske metode i deres daglige praksis og til de andre pædagogiske teorier, de anvender.

13.6.2 Legitimeringstronhimmel

Personalets udsagn har jeg også forstået i forhold til Berger og Luckmanns begreb ”Legitimeringstronhimmel”. Som tidligere nævnt kan en legitimeringstronhimmel opstå, når personalet søger at legitimere og retfærdiggøre den institutionelle orden. Herved fungerer den som

en slags beskyttelse af medarbejdernes erkendelsesmæssige og normative tolkninger (Berger og Luckmann 1999:80, 122).

En sådan legitimeringstronhimmel har muligvis vist sig på teammøderne. Team-1 gjorde under mødet meget ud af at understrege overfor mig, at det for så vidt ikke har nogen betydning, hvilket fagligt menneskesyn den enkelte socialpædagog har, da alle pædagoger på stedet tager udgangspunkt i beboerens behov og vil reagere og handle på disse.

Personalets udsagn kan således indikere, at personalet muligvis har dannet en fælles legitimeringstronhimmel som består i, at de søger at retfærdiggøre deres individuelle menneskesyn angående forståelsen af beboernes væsen og funktionsniveau.

13.7 Lederen om personalet og nye pædagogiske faglige tilgange

Under mine observationer havde jeg en samtale med botilbudets leder (bilag 15). I den forbindelse spurgte jeg lederen om, hvordan nyansatte lærer botilbudets pædagogik. Lederen svarede hertil, at det er en løbende proces at få nyansatte ind i den eksisterende viden. I samme forbindelse nævnte han også, at de ”gamle” medarbejdere rummer en helt unik viden om den enkelte beboer, som de nye ikke har. Lederen sagde, at når der kommer nye pædagoger til stedet, vil de gerne forsøge noget nyt med beboerne. Dog finder de nyuddannede hurtigt ud af, at det ikke virker, hvilket de gamle pædagoger har konstateret helt fra starten.

Lederen gav samtidig udtryk for, at der er noget personale, som har været på stedet længe (40 års jubilæum), og at de har en anden forståelse af pædagogikken end personale, som kun har været på stedet omkring et år. Lederen gav her udtryk for, at det for eksempel ikke er fair overfor de medarbejdere, som har været på stedet længe at tvinge dem til en ny tilgang det sidste år de er på stedet (bilag 15).

13.7.1 Analyse af lederens udsagn

Det, jeg hæfter mig ved i lederens udsagn, er, at lederen har meget fokus på den unikke viden, som de ”gamle” socialpædagoger har om beboerne. Samtidig kan lederens udsagn indikere, at det måske ikke er helt let at komme ind som nyansat med nye tilgange til beboerne, da det ud fra lederens udsagn tyder på, at de ”gamle” allerede har en fastlagt forståelse af, hvad beboerne kan og ikke kan. Hvis det forholder sig som lederen påpeger så vil nyansattes idéer hurtigt blive ”manet til jorden”, hvilket kan være en måde at sikre eksistensen af den eksisterende institutionelle orden i forhold til Berger og Luckmanns forståelse.

Lederen påpeger også, at det ikke er fair overfor ”gamle” pædagoger at få dem til at ændre deres tilgang til beboerne efter nye pædagogiske tiltag. Når ”gamle” socialpædagoger ifølge lederen ikke behøver at følge nye tiltag, kan det også forstås i forhold til de mange individuelle opfattelser, der umiddelbart viser sig i botilbudet. Når jeg sammenholder lederens udsagn med Nygren og Paynes gennemgåede forståelser, vil jeg stille spørgsmålstegn ved, om det er muligt at sikre et fælles fagligt grundlag, når nogle socialpædagoger ikke behøver at efterleve det.

13.7.2 Frustreret vikar

I det følgende vil fremgå endnu et eksempel, som viser, at der eksisterer forskellige holdninger i botilbudet. Samtidig kan dette eksempel særligt relateres til idealtypen den frustrerende interaktion, da det viser, at en vikar kommer i en vanskelig situation.

Interaktion nr. 74 (Bilag 6 og 16).

Vikaren spørger om Sara vil have kakao. Herefter kigger vikaren over på en pædagog og spørger om det er i orden. Pædagogen synes ikke, det er i orden, fordi Sara ifølge pædagogen har fået så meget kakao den dag. Vikaren står herefter stille kort og siger så: “Nå, hvad gør jeg så?”

Pædagogen siger, at vikaren kan give Sara noget saftvand. Imens gentager Sara, at hun vil have kakao. Vikaren laver herefter rødt saftvand til Sara i en sodavandsflaske med sugerør i. Lidt senere siger vikaren til Sara: Vil du have din Pepsi, Sara?

Mit spørgsmål til personalet ud fra dette eksempel var:

- Er det ifølge Jer i orden at sige, at mad/drikkevarer er noget andet end det i virkeligheden er, for at få en beboer til at spise eller drikke?

Det er kun det første personaleteam, som har svaret på dette spørgsmål, da tiden var mere knap på det andet teammøde. Men alle på team 1 gav udtryk for, at Sara skulle have haft sin kakao fordi vikaren har spurgt hende, om hun ville have noget. Personalets begrundelse var at: ”Har du spurgt, så fuldfører du!” De talte desuden om, at mælk kan tage appetitten, men at man ikke behøver at snyde beboeren til at spise noget ved at sige, at det er noget andet (Bilag 7).

Personalets kommentarer i det ovenstående viser, at de ikke er enige med den socialpædagog, som siger nej til vikaren i eksemplet. Dette viser endnu engang, at der er flere individuelle forståelser på spil i botilbudets institutionelle orden. Noget andet interessant vedrørende eksemplet er, at vikaren spørger om lov til at give kakao, og at socialpædagogen siger nej. Dette medfører, at vikaren umiddelbart bliver usikker på hvad hun skal gøre.

Når jeg har placeret interaktion nummer 74 under den frustrerende interaktion, skal det altså forstås ved, at vikaren i eksemplet kommer i et dilemma, der handler om, at hun har tilbudt Sara kakao og derefter får et nej fra socialpædagogen.

Eksempel nr. 74 vil i det følgende også blive analyseret i forhold til Berger og Luckmanns begreb – det sociale kontrolsystem. I den sammenhæng vil jeg først give et oprids af et eksempel, som også vil blive inddraget.

13.8 Social kontrol med vikarer

Interaktion nummer 2 (se s. 76) stammer fra den frustrerende interaktion. Her bryder en socialpædagog ind i en vikars foretagende, imens en vikar er ved at trøste en grædende beboer i fællesstuen. Socialpædagogen kører herefter beboeren ud på terrassen og går ind igen. Senere påpeger socialpædagogen for mig, at beboeren ikke mere græder.

I eksempel 74 og 2 kommer vikarerne til at stå i forskellige dilemmaer, hvor en socialpædagog enten bryder ind i deres foretagende eller bestemmer, hvad vikaren skal gøre. Eksemplerne kan være med til at sandsynliggøre, at socialpædagogerne forsøger at kontrollere vikarerne ved at underligge dem et socialt kontrolsystem. Det vil blive uddybet i det følgende.

13.9 Socialt kontrolsystem

Ifølge Berger og Luckmann er det netop gennem kontrol, at den institutionelle orden skal sikres. Men da den institutionelle orden på botilbudet umiddelbart består af mange individuelle tilgange og opfattelser, kan det bevirke, at vikarerne bliver usikre på, hvordan de skal agere. Berger og Luckmann påpeger, at det særligt vil være nyansatte, som bliver underlagt social kontrol. Dette foregår for, at de nye ikke skal lave om på tingene og for at socialisere dem ind i den institutionelle orden gennem sanktioner af forskellig art (Berger og Luckmann 1999: 81). Berger og Luckmanns anførte forståelse viser sig umiddelbart i de to eksempler.

Når en socialpædagog i eksempel 2 går ind og direkte overtager vikarens foretagende, kan det indikere at der er tale om et socialt kontrolsystem. I den forbindelse søger den pågældende socialpædagog muligvis at fastholde, at den pågældende beboer skal ud på terrassen, når han græder, fordi det efter hendes mening er det rette at gøre. Hun er altså interesseret i at opretholde den eksisterende institutionelle orden, sådan som hun forstår den. Samtidig kan der muligvis være tale om, at socialpædagogen søger at legitimere og forsvare sin handling, da hun senere påpeger overfor mig, at beboeren ikke græder længere - jævnfør side 84 hvor legitimeringstronhimmel er uddybet.

I eksempel 74 mener socialpædagogen ikke, at Sara skal have mere kakao, fordi hun ifølge socialpædagogen har fået så meget kakao denne dag. I dette eksempel kan der være tale om, at socialpædagogen søger at kontrollere vikarens handlinger ud fra hvad, der efter hendes opfattelse er bedst for beboeren at drikke.

Eksempel 2 og 74 indikerer dermed, at de to socialpædagoger søger at legitimere den institutionelle orden ved at socialisere og underligge vikarerne en form for social kontrol. Sagt med andre ord kan det også forstås ved, at de to socialpædagoger søger at opretholde den institutionelle orden ved at kontrollere og sanktionere vikarernes handlinger.

13.10 Den konsekvente interaktion og den mangelfulde interaktion

I det følgende vil forskellige overvejelser og teorier blive relateret til idealtyperne; den konsekvente interaktion og den mangelfulde interaktion. Der vil i den forbindelse kun fremgå et eksempel, som til gengæld rummer mange aspekter fra de to idealtyper. Personalets kommentarer til eksemplet vil i den forbindelse blive inddraget og analyseret.

Eksempel nummer 55

Vikaren spørger beboeren Sara, om hvad hun siger: "Hvad siger du Sara? Hvad siger du nej til?" Sara siger lidt tid efter noget. Vikaren spørger: "Hvad siger du Sara? Skal du med ud at gå en tur?". Sara siger lyden for ja og griner. Hun tager herefter sin halskæde af og på ved at løfte den hen over sit hoved og taler nu meget højt.

Hertil siger en socialpædagog til Sara: ”Skal jeg ikke følge dig ned på dit værelse? Det kan jo ikke nytte noget, at du sidder her og forstyrrer beboerne⁴⁶”. Til dette siger vikaren til socialpædagogen, at Sara slet ikke har fået noget at drikke på vagten. Herpå spørger den samme socialpædagog Sara, om hun vil have noget at drikke (kakao eller saftevand). Det afslår Sara, og socialpædagogen kører dernæst Sara ned på værelset, mens Sara taler meget hurtigt og højt og bevæger sine arme i store bevægelser. Socialpædagogen kommer tilbage til fællesstuen, da hun har kørt Sara ned til på sit værelse. Sara råber nu meget højt nede fra værelset. Hertil siger en anden socialpædagog om Sara at: ”Hun er da helt kulret i dag”. Den første socialpædagog svarer: ”Ja, det er hun godt nok”. Sara råber stadigvæk nede fra sit værelse men endnu højere nu. Den første socialpædagog siger hertil: ”Nu skruer vi da godt nok op for volumen dernede, hvis der skulle være nogen som ikke har hørt mig”. (Sara fik ikke nogen køretur, som vikaren lovede hende, og hun var stadig nede på sit værelse, da jeg var færdig med at observere den dag). (Bilag 13).

Diskussionspunkter der blev stillet til personalet ud fra eksempel 55

- Hvor meget medbestemmelse har Sara i det ovenstående eksempel? Og hvor meget medbestemmelse skal hun ifølge Jer have i eksemplet?
- Hvornår skal en beboer ned på sit værelse?
- Hvem skal der ifølge Jer tages hensyn til når en beboer kommer på sit værelse? (Beboeren, de andre beboere, personalet?)

13.10.1 Personalets respons på eksempel 55

Det var kun på det første team, at vi nåede at diskutere dette eksempel. I den forbindelse har personale nr. 1 tilkendegivet, at Sara skulle have fået af vide at ”Du skal nok komme ud at gå”. Sara er ifølge 1 den bedst fungerende beboer, men 1 påpeger, at Sara ikke kan tilsidesætte egne behov. Samtidig fortæller 1, at der pt. arbejdes meget med selvbestemmelse i forhold til Sara. Herefter nævner et andet personale, at det er godt med nye øjne udefra til at få øje på sådan nogle ting, som jeg har med, da det ikke er noget, personalet har tænkt over før.

⁴⁶ Her stod der først ”personalet” i stedet for ”beboerne”, men det er rettet efter indsigelse fra den pågældende pædagog, som ikke mener at hun har sagt personalet.

Personale nr.12 siger om eksemplerne, at hun ikke vil blande sig i andre ansattes handlinger. Hvis en anden pædagog f.eks. bestemmer, at det er bedst for en beboer at komme ned på værelset, vil pædagogen derfor ikke sætte spørgsmålstegn ved dette.

Et personale medgiver også her, at hun ikke bryder sig om udtrykket ”at komme ned på værelset”, da det lyder som en slags straf.

I forhold til spørgsmålet om, hvem der skal tages hensyn til, når en beboer kommer på værelset, så kan det ifølge personalet gå flere veje, alt efter hvilke behov beboerne har. Ifølge personalet kan det ses i forhold til, at beboerne kan påvirke hinanden. Endvidere tilkendegiver pædagogerne, at det er beboernes hjem som beboerne har ret til at være i, men at de alle sammen er en del af opholdsrummet, hvor beboerne skal respektere de andre beboere som er til stede.

(Bilag 7).

13.11 Analyse af socialpædagogernes udsagn til eksempel 55

Socialpædagogernes ovenstående udsagn vil i det følgende blive analyseret. På teammødet giver 1 udtryk for, at hun er uenig i den måde, som pædagogen har tacklet situation, da hun som angivet mener, at Sara skulle have fået af vide, at hun ville få sin tur. Personale nummer 12 giver imidlertid udtryk for, at hun ikke vil blande sig i, hvad de andre socialpædagoger gør. Disse to udsagn viser igen, at der eksisterer forskellige holdninger indenfor den institutionelle orden.

Samtidig kan dette eksempel også relateres til det tidligere afsnit omhandlende det sociale kontrolsystem, hvor eksempel 55 igen illustrerer at en socialpædagog går ind og overtager vikarens interaktion. Da dette allerede er diskuteret vil det derfor ikke blive genoptaget her.

13.12 Det kollektive hensyn

På teammødet angiver en pædagog som nævnt, at hun ikke bryder sig om udtrykket ”komme ned på værelset”, da hun mener, at det lyder som en straf. Det har jeg reflekteret lidt over. Her har jeg søgt efter andre forståelser, der kunne ligge i det, at beboere kommer ned på deres værelser, hvilket skal forstås i forhold til mit tidligere fremførte begreb *respondentvalidering* i metodeafsnittet, hvor jeg er interesseret i at få personalets opfattelser af situationerne med i min analyse.

Når pædagogen ikke bryder sig om udtrykket, kan det muligvis hænge sammen med noget af det, de andre socialpædagoger også påpeger. De gør for eksempel opmærksom på, at der kan være flere årsager til, at en beboer kommer ned på sit værelse. Det kan ifølge personalet være af hensynet til de andre beboere, personalet og for beboerens eget bedste.

Socialpædagogernes udsagn har dermed fået mig til at udvide min forståelse af hvorfor nogle beboere kommer ned på deres værelser, hvis de larmer. Jeg er her blevet opmærksom på, at der også kan ligge et mere kollektivt hensyn til de andre beboere på stedet, når en beboer bliver kørt ned på sit værelse (eller ud på terrassen i visse tilfælde). Ud fra den forståelse giver det mening, at beboere bliver kørt lidt væk, hvis de græder eller er højrøstede, da de andre beboere også skal kunne opholde sig i fællesstuen, uden at de bliver påvirkede af de andres forstyrrelser. Imidlertid vil jeg i det følgende dog samtidig argumentere for, at det har nogle konsekvenser for Sara, når hun bliver kørt ned på sit værelse.

13.12.1 Den konsekvente interaktion ud fra eksempel 55

I forhold til idealtypen, den konsekvente interaktion, har jeg anført, at den indbefatter, at beboere gøres ansvarlige for deres handlinger, og at dette resulterer i forskellige udfald for beboeren. I det beskrevne eksempel vil jeg derfor argumentere for, at det bliver oplevet som en straf for Sara, at hun bliver kørt ned på værelset. Dette skyldes flere ting.

For det første er Sara af en vikar lige er blevet lovet en tur udenfor huset, da hun køres ned på sit værelse. Som det bemærkes af personale nr. 1, burde Sara her være blevet informeret om, at hun nok skulle få sin køretur, men dette sker ikke. Når Sara umiddelbart efter lovning af turen griner og kommer med høje lyde, tolker jeg det som udtryk for, at Sara er ivrig efter at komme af sted.

Socialpædagogens reaktion på Saras lyde bevirker i stedet, at socialpædagogen kører hende ned på værelset.

Situationen kan samtidig tolkes i forhold til, at pædagogen ikke har søgt forståelse for, hvorfor Sara er højrøstet. Pædagogens senere bemærkning om at: ”Nu skruer vi da vist volumen op, hvis der skulle være nogen som ikke har hørt mig”, tolker jeg her som et udsagn, der ikke har fokus på beboerens interesser. Der er nok snarere tale om en ironisk form for humor, der bliver anvendt på Saras bekostning. For Saras vedkommende tolker jeg derfor, at det opleves som en slags straf for hende, da hun ikke kommer på tur, men kommer ned på værelset uden at få nogen forklaring.

Samtidig er Sara ifølge socialpædagog nr. 1 den bedst fungerende af beboerne, og hun forstår hvad personalet siger.

13.12.2 Den mangelfulde interaktion ud fra eksempel 55

Idealtypen, den mangelfulde interaktion, er kendetegnet ved, at beboeren ikke bliver tiltalt i situationer, som vedrører dem. Dette kan ud fra eksemplet også siges at have gjort sig gældende, da Saras protester mod at komme ned på værelset ignoreres.

Opsummerende kan der altså være tale om et kollektivt hensyn i botilbudet og i forbindelse med eksempel 55. Dette har været medvirkende til at udvide min forståelse – jævnfør med begrebet respondentvalidering. Men samtidig tolker jeg, at den konsekvente og mangelfulde interaktion har nogle konsekvenser for den enkelte beboer, hvor det individuelle hensyn til en vis grad bliver overset (se også eksempel 43 side 74). Endvidere har flere eksempler samtidig vist, at der kan være tale om et socialt kontrolsystem, når vikarer skal socialiseres i forhold til den gældende institutionelle orden.

13.13 Den responsive og den reaktive interaktion

På teammøderne er personalet også blevet præsenteret for nogle eksempler, som har nogle af de situationstræk, som jeg har dannet i forbindelse med idealtyperne; den responsive og den reaktive interaktion. I det følgende vil to af disse eksempler fremgå, hvorefter personalets kommentarer vil blive inddraget.

Eksempel interaktion nr. 28

Pædagogen siger til Bob: "Har du set at vi har fået (post) kort fra X. Og X kom lige forbi den anden dag. Var det ikke hyggeligt?" Pædagogen kigger på Bob, som ikke umiddelbart gør noget. Pædagogen siger dernæst: "Og hun havde slik med, hva' Bob (anvender beboerens efternavn), var det ikke hyggeligt?"

Kort efter siger pædagogen: "Vil du smage min kiks Bob? – den er god! Der er rosiner i og det hele." Bob smager på kiksken og hoster lidt. Dertil siger pædagogen: "Uha da da." Da noget af kiksestykket kommer ud af munden på Bob, siger pædagogen: "Nå, det var alligevel for sundt til dig." (Bilag 10).

Eksempel interaktion nr. 65

En pædagog skal til at spise med Otto og siger til ham: ” Hvem ringer du til Otto?”(Ottos telefon siger en lyd, som pædagogen har fået den til at sige.) En anden pædagog siger dernæst: ”Hvem ringer du til Otto? Ringer du hjem til mor?” (Bilag 15).

Diskussionspunkter der blev stillet til personalet ud fra eksempel 28 og 65:

- Hvad kendetegner ovenstående interaktioner med beboerne?
- Hvordan stemmer tilgangene til beboerne overens med afdelingens pædagogiske grundlag?

13.13.1 Personalets respons på eksempel 28 og 65

Personalet på team 1 talte ud fra eksemplerne om, at de stiller en masse spørgsmål til beboerne. De diskuterede her, om dette er godt eller skidt. En mente at det er godt, da det er med til at forlænge interaktionen med beboeren. En anden mente, at det kan forstås som en slags anerkendelse af beboeren. En tredje sagde, at det ud fra en Marte Meo vinkel⁴⁷ måske ville være bedre at være mere konstaterende overfor beboerens lyde og handlinger.

Angående spørgsmål to, stemmer interaktionerne i eksemplerne, ifølge hele personalet, overens med stedets pædagogiske grundlag, ved at personalet i eksemplerne accepterer og anerkender beboerne, samtidig med at beboerne delagtiggøres, og der bliver hygget.

13.13.2 Tolkning af personalets udsagn på eksempel 28 og 65

I personalets diskussion har jeg blandt andet hæftet mig ved, at en socialpædagog nævner den pædagogiske retning Marte Meo i forbindelse med, at personalet stiller mange spørgsmål til beboerne. Dette kan jævnføres med min dannelse af den responsive idealtipe, som blandt andet er kendetegnet ved, at der bliver stillet mange spørgsmål til beboerne. Dermed er der i interaktionerne også stor forskel på, om der blot bliver stillet spørgsmål til beboerne i interaktionen, eller om socialpædagogerne mere aktivt går ind i interaktionen og sætter noget i gang. Det er blandt andet derfor, jeg har sondret mellem den responsive og den reaktive interaktion i min dannelse af idealtyper.

Personalets udsagn viser imidlertid også forskellige holdninger angående det, at der bliver stillet mange spørgsmål til beboerne. En mener, at det er godt, da det kan være med til at forlænge

⁴⁷ Marte Meo er en pædagogisk teori som nogle pædagogiske institutioner anvender i praksis.

interaktionen, en anden mener, at det viser anerkendelse, og en tredje mener som sagt, at det ville være bedre at være mere konstaterende. Således viser disse udsagn endnu engang, at der i personalegruppen eksisterer forskellige forståelser.

13.13.3 Pædagogiske grundlag

Jeg hæfter mig også ved, at personalet angiver, at tilgangene i eksemplerne stemmer overens med afdelingens pædagogiske grundlag ved at de er anerkendende, accepterende og delagtiggørende. Disse udsagn tyder på, at der i personalegruppen trods alt er enighed om, at disse begreber udgør en del af stedets pædagogiske grundlag. Så på trods af de mange individuelle opfattelser, er der tilsyneladende enighed om, at beboerne skal anerkendes, accepteres og delagtiggøres. Disse tre begreber stemmer også overens med Handicapforvaltningens værdigrundlag, som botilbudet er omfattet af, nemlig nærvær, ansvarlighed og respekt (side 30). I analysens tredje del vil jeg nærmere analysere, om disse værdier også viser sig i socialpædagogernes *handlinger* (jævnfør Nygrens definition).

13.14 Validering af data

De forhold, som jeg gennem min analyse og tolkninger, søger svar på i dette speciale, udgør som nævnt ikke nogen sandheder. At finde frem til sand viden er ikke muligt ud fra mit socialkonstruktivistiske perspektiv, men jeg kan tolke noget gennem mine konstruktioner af 2. orden. Jeg har her søgt at anvende videnskabsteorien som en metode for at gøre mine tolkninger mere valide end tolkninger, som ikke anvender nogle metoder. I det følgende vil socialpædagogernes og lederens kommentarer til de generelle situationstræk jeg havde dannet ud fra mine observationer fremgå. Herefter vil deres samlede opfattelser af hele mit forløb opstilles i punktform. Dette skal forstås ud fra mit ønske om respondentvalidering, hvor jeg har inddraget personalets kommentarer til at skabe en større grad af validitet.

13.15 Personalets kommentarer til mine samlede situationstræk

På side 68 har jeg opstillet de overordnede situationstræk, som jeg havde dannet efter mine observationer. Som nævnt har personalet på de to teammøder også set dem med det formål at give dem et mere omfattende indblik i alle mine 79 observerede interaktioner. Det følgende angiver lederens og socialpædagogernes udtalelser til disse.

På begge teammøder havde personalet nogle uddybende kommentarer til det punkt, som hedder ”Ansæt irriteret eller frustreret”. På det første møde var der en, som sagde, at det ikke er i orden at være irriteret på beboerne. Hertil svarede de andre, at når det forekom, var det ikke fordi det var beboeren, man var irriteret på, og de mente, at det godt kunne skyldes, at man havde en dårlig dag. De tilkendegav herefter, at det dog ikke skulle gå ud over beboeren.

På det andet teammøde talte vi om det samme punkt i forhold til de modstridende informationer, som personalet ofte giver til vikarerne. Her deltog også en ny pædagogstuderende, og derfor blev personalet enige om, at den studerende kunne tage sådanne forskelligartede informationer op på de senere teammøder, hvis det var noget hun oplevede.

På teammødet havde personalet også en kommentar i forhold til punktet ”afgørelser træffes uden beboerens accept”. Her gav personalet udtryk for, at de godt kunne blive bedre til at rette henvendelse til beboerne, og at det er noget, de vil være mere opmærksomme på.

Endelig gav personalet udtryk for, at de var glade for, at de havde set mine overordnede situationstræk ved interaktionerne, da det ifølge dem har givet et mere nuanceret billede af interaktionerne (Bilag 7 og 8).

13.16 Personalets afsluttende kommentarer til forløbet

Som en sidste ting her i analysedel 2 har jeg inddraget nogle af socialpædagogerne og lederens mere generelle afsluttende kommentarer angående forløbet. Disse har jeg anført for at give et indblik i, hvordan personalet har oplevet hele forløbet, hvilket også kan forstås som en overordnet respondentvalidering. Ud fra de afsluttende spørgsmål i bilag 6 var personalets kommentarer følgende:

- Team 1 har udtrykt, at de gerne vil gemme mine eksempler. De har her påpeget, at der er nogle gode diskussionsspørgsmål, som vil være relevante og nødvendige at få diskuteret igennem. De vil eventuelt tage dem mere enkeltvis op. På team 1 talte de også om, at der er to kurser om året, hvilket ifølge personalet er meget lidt. En gav udtryk for, at det som jeg har gjort, burde gøres på stedet en gang om året, for at man ikke kommer til at sidde for fast i rutiner, men får reflekteret over det, som bliver gjort på stedet.
- Til mit spørgsmål angående om forløbet var noget de videre kunne bruge, sagde lederen at det havde været en positiv oplevelse, og at de i personalegruppen skal passe på med at komme med

undskyldninger for det, der bliver gjort. Lederen mente, at de situationstræk, som har vist sig i interaktionerne, er en cadeau til medarbejderne. Endelig talte personalet om, at man ved at lære kun kan blive bedre.

- En medarbejder gav også udtryk for, at det er de samme problematikker der viser sig i min undersøgelse, som der tidligere har været problematiske på stedet. Hertil sagde lederen, at det ikke var helt rigtigt, da der er sket en betydelig udvikling på stedet bare de seneste 5 år, men at der altid vil være ting der kan forbedres.

Det var således de mere overordnede kommentarer, der har været til mit forløb, hvilket som nævnt skal forstås ud fra mit ønske om respondentvalidering.

13.17 Delkonklusion analysedel 2

I analysedel 2 har jeg undersøgt hvordan forskellige interaktionstyper kan analyseres og tolkes som faglige institutionelle betydninger. Til at undersøge dette har jeg anvendt mine 6 dannede idealtyper, konkrete eksempler, personalets kommentarer og forskelligt teori.

Specialets 6 dannede idealtyper kan forstås ved, at de kan gengive det, som er særlig væsentligt i botilbudets interaktioner, og de kan derfor også give nogle fingerpeg om, hvilke handlemåder der anses som ”rigtige” i interaktionerne med beboerne. Idealtyperne og deres tilhørende typiske situationstræk, kan endvidere være med til at give en større indsigt i de holdninger og handlinger, som med tiden er blevet institutionaliseret i botilbudet, hvilket kan forstås ud fra Berger og Luckmanns begreber om den institutionelle orden og sproget som det socialt tilgængelige videnslager.

Ud fra mine dannede idealtyper har jeg tolket, at botilbudets teoretiske og metodiske grundlag bliver forstået meget individuelt. Dette kan også relateres til lederens udtalelser om, at ”gamle” socialpædagoger ikke skal tvinges til at efterleve nye tiltag i botilbudet. Socialpædagogernes udsagn og handlinger har vist, at de har forskellige bud på, hvordan botilbudets tre pædagogiske tilgange skal opfattes og for hvordan disse teorier metodisk hænger sammen. Ud fra Payne kan dette skyldes, at deres anvendte eklektiske tilgang (NUZO, SVKS og Gentle Teaching) ikke er blevet tilstrækkelig gennemarbejdet.

I forhold til Nygrens definition tyder det samtidig på, at botilbudets faglige, metodiske og teoretiske fundering ikke hviler på et fælles fundament men snarere på mere individuelle opfattelser. Dette bevirker, at de metoder og teorier, der i praksis skal omsættes til nogle målsætninger og værdier, er forholdsvis uklare for personalet. Samtidig kan botilbudets forskellige opfattelser muligvis også hænge sammen med, at de endnu ikke har fået implementeret Gentle Teaching i deres daglige praksis.

Endvidere har et eksempel indikeret, at der ikke er enighed om, hvilket fagligt menneskesyn beboerne skal forstås ud fra. På team 1 har socialpædagogerne hævdet, at deres forskellige faglige menneskesyn ikke har nogen betydning, eftersom alle vil tage udgangspunkt i beboernes behov. Jeg har tolket disse udsagn i forhold til, at personalet muligvis har dannet en fælles legitimeringsstrømning, hvor de søger at retfærdiggøre deres individuelle menneskesyn angående forståelsen af beboernes væsen og funktionsniveau. På trods af individuelle forståelser af det metodiske og teoretiske grundlag var socialpædagogerne på team 1 dog godt klar over, at deres overordnede værdibegreber omfatter nærvær, ansvarlighed og respekt.

Mine observationer viser også flere eksempler, som jeg har forstået som sociale kontrolsystemer. Her søger socialpædagoger at opretholde den institutionelle orden ved at kontrollere og sanktionere vikarenes handlinger.

Endvidere kan der ligge nogle kollektive hensyn i socialpædagogernes handlinger, som medfører, at de i visse tilfælde handler, som de gør. Dog har jeg tolket, at visse situationstræk ved den konsekvente og mangelfulde interaktion stadig kan have nogle konsekvenser for den enkelte beboer, hvor det individuelle hensyn til en vis grad bliver overset.

Endelig er det fremgået, at mine konstruktioner af 2. orden ikke skal opfattes som sandheder. Det er mine egne tolkninger, som er dannet ud fra personalets udsagn, og ud fra det der er blevet sagt og gjort i interaktionssituationerne. I den forbindelse har jeg anvendt videnskabsteoretiske metoder herunder respondentvalidering og idealtyper for at gøre mine tolkninger mere valide.

14 Analyse – 3. del: Hvad viser der sig, når botilbudets interaktioner bliver relateret til botilbudets målsætning og Handicapforvaltningens værdigrundlag?

I denne tredje og afsluttende analysedel vil jeg først redegøre for, at det, ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, er nødvendigt at forholde sig til ens forskning. Dernæst vil jeg sammenholde mine 6 dannede idealtyper med botilbudets egen målsætning. Jeg vil samtidig relatere mine 6 idealtyper til det værdigrundlag, som Ældre- og Handicapforvaltningen i Aalborg kommune har udarbejdet, og som omfatter det botilbud, jeg har undersøgt. Jeg afgrænser mig altså til at vurdere om de situationstræk, der kommer til udtryk i interaktionerne, lever op til botilbudets egne målsætninger (s.29) og Handicapforvaltningens opstillede værdier (s. 30).

Jeg har valgt denne tilgang, da det ifølge Nygren er i socialpædagogernes handlinger og interaktioner med beboerne, at målsætninger og værdier skal realiseres. Samtidig kan Handicapforvaltnings værdigrundlag forstås, som nogle ydre rammer botilbudet skal efterleve (Nygren 1999:171).

Jeg kunne også have sammenholdt mine 6 idealtyper med botilbudets teoretiske, metodiske grundlag (NUZO, Gentle Teaching og SVKS- skemaer). Jeg har dog fravalgt dette, da der som fremgået i analysedel 2, umiddelbart er forskellige individuelle holdninger til disse teorier og metoder. Jeg har derfor undladt at sammenholde mine 6 idealtyper med botilbudets teoretiske grundlag, da jeg har vurderet, at stedets individuelle opfattelser af disse ville gøre det svært for mig, at have noget konkret at holde mine idealtyper op imod.

14.1 Ingen generalisering - men socialkonstruktivistisk stillingtagen

Da min tilgang er socialkonstruktivistisk og mine tolkninger er konstruktioner af 2. orden, kan jeg ikke generalisere det, som denne undersøgelse viser, til andre botilbud. Jeg kan således ikke udtale mig om, hvordan interaktioner og institutionelle faglige betydninger viser sig i andre kontekster. Min analyse er som nævnt heller ikke udtryk for ”sandheden” om botilbudet, hvilket skal forstås ud fra min socialkonstruktivistiske forståelsesramme.

Min socialkonstruktivistiske forståelse er som sagt, at institutioner løbende bliver skabt gennem konstruktion. Det er derfor også muligt at ændre socialt skabte institutioner. Ifølge Wenneberg må

den socialkonstruktivistiske forsker derfor tage stilling til det undersøgte (Wenneberg, 2002: 203). Institutioner er således mulige at ændre. Dette bevirker, at jeg vil forholde mig til det, jeg har fundet i mine analyser og konstruktioner af 2. orden.

14.2 Sammenholdning af idealtyperne med målsætninger og værdigrundlag

14.2.1 Den responsive interaktion (s.71)

Den responsive interaktions situationstræk opfylder på nogle punkter botilbudets målsætning og værdigrundlag som er fremgået på side 29-30. Dette kommer til udtryk ved, at interaktionen er kendetegnet ved, at der bliver lyttet til beboerens signaler, hvor beboerens ret til at sige fra, bliver accepteret. Endvidere får beboerne her nærhed opmærksomhed og omsorg, og der kommunikeres på forskellige måder med beboeren. Dette er alle forhold, som fremgår i botilbudets målsætninger. I denne idealtipe har jeg også observeret situationstræk, som stemmer overens med en anerkendende tilgang ud fra Højlund og Juuls forståelser (s. 71). Endvidere er der flere af idealtypens situationstræk som også omfatter Handicapforvaltningens overordnede værdigrundlag som bygger på nærvær, ansvarlighed og respekt.

14.2.2 Den reaktive interaktion (s.72)

De situationstræk, jeg har dannet under den reaktive interaktion, stemmer også på flere punkter overens med botilbudets målsætning. I botilbudets målsætning fremgår det, at botilbudet ønsker at stimulere den enkeltes sanser, og at der skal gives mulighed for at arbejde med spontanitet. I forhold til Handicapforvaltningens værdigrundlag fremgår det, at der skal arbejdes for at forbedre den enkeltes muligheder for livsudfoldelse, gennem kontakt, tilbud om samvær og aktivitet. Endvidere skal medarbejderne udvise engagement i deres arbejde. Disse træk er alle nogle, som er kendetegnende for den reaktive interaktion, og som derfor stemmer godt overens med målsætningerne og værdigrundlaget.

14.2.3 Den konsekvente interaktion (s.74)

Under mine observationer har der også vist sig nogle situationstræk, som ikke direkte fremgår i botilbudets målsætninger og i Handicapforvaltningens værdigrundlag. Nogle af disse situationstræk stammer fra den konsekvente interaktion, hvor der blandt andet tidligere er vist et eksempel, hvor beboeren Sara bliver kørt ned på sit værelse uden at få den køretur, hun er blevet lovet (eksempel

55). Der er også vist eksempler, hvor beboeren som konsekvens af sine handlinger eller lyde bliver bebrejdet, eller hvor socialpædagogen udtrykker irritation (eksempel 43 og 75). Interaktioner, der rummer disse træk, stemmer ikke overens med Handicapforvaltningens værdigrundlag, som blandt andet bygger på nærvær, ansvarlighed og respekt. I den forbindelse har Handicapforvaltningen samtidig anført, at socialpædagogerne blandt andet skal arbejde ud fra brugerens behov og ressourcer samt tage individuelle hensyn til brugerens baggrund. Endvidere skal socialpædagogerne støtte brugerens netværksdannelse, hvilket ikke sker i de tilfælde, hvor beboeren kommer ned på sit værelse.

Denne forståelse kan dog også relateres til det fælles liv i botilbudet, som betyder, at der ikke kun skal tages hensyn til den enkelte beboer, men at fællesstuen udgør et opholdssted, hvor alle beboere skal kunne være. Dette fremgår i botilbudets målsætning ved at de vil:

”tage udgangspunkt i den enkelte beboeres interesser og behov under hensynstagen til det fælles liv på stedet”⁴⁸.

Dog tyder mine observerede interaktionseksempler på, at der er tilfælde, hvor det ikke lykkes for socialpædagogerne at balancere mellem det kollektive hensyn, og den enkelte beboeres interesser. Ud fra disse betragtninger fremstår det umiddelbart som om, at botilbudet ikke har fået diskuteret, hvordan man på en anerkendende og respektfuld måde kan sørge for, at beboerne ikke begrænser hinanden i deres individuelle frihed.

Overordnet lever situationstræk under den konsekvente interaktion altså ikke op til botilbudets målsætning og værdigrundlag. Enkelte af de opstillede eksempler har samtidig vist manglende respekt, hvor der ikke bliver lyttet til beboerens signaler. Jeg vurderer derfor, at der er situationstræk i den konsekvente interaktion, som ikke tager tilstrækkeligt hensyn til den enkelte beboeres individuelle behov for hjælp og støtte. Endvidere er det situationstræk, som ikke lever op til Handicapforvaltningens værdigrundlag - særligt med henblik på, at der ikke bliver taget udgangspunkt i den enkelte beboers behov og ressourcer.

14.2.4 Den mangelfulde interaktion (s.74)

I modsætning til den konsekvente interaktion er det, som er kendetegnende for den mangelfulde interaktion, at der ikke bliver taget kontakt til beboeren i forskellige situationer. Botilbudets

⁴⁸ Jeg kan som nævnt ikke indsætte kilde her pga. botilbudets anonymitet.

målsætninger angiver i den forbindelse, at kommunikation og netværk er et nøgleord for deres kontakt med beboerne. I den mangelfulde interaktion kommer disse målsætninger ikke til udtryk i socialpædagogernes kontakt med beboeren. Under denne idealtipe er der eksempler, hvor beboere sidder alene i lang tid uden kontakt (s. 75), og eksempler hvor beboere bliver kørt ud på terrassen uden, at der først rettes henvendelse til den pågældende beboer (f.eks. eksempel 4). Interaktioner med disse situationstræk er heller ikke overensstemmende med Handicapforvaltnings værdigrundlag med henblik på, at der skal forebygges yderligere problemer gennem samvær aktivitet og kontakt.

14.2.5 Den frustrerende interaktion (s.75)

Idealtypen, den frustrerende interaktion, rummer situationstræk, hvor vikarer eller personale er frustrerede over forskellige ting. Disse frustrationer viser sig blandt andet i deres forskellige opfattelser af beboerens behov og funktionsniveau og i vikarenes usikkerhed angående deres tilgang til beboere, hvor socialpædagogerne i visse tilfælde bryder ind eller overtager interaktionen. I den forbindelse vurderer jeg, at den manglende fælles klarhed, gør det svært for personalegruppen at leve op til deres egne målsætninger om at møde beboerne, der hvor de udviklingsmæssigt befinder sig. Når socialpædagogerne bryder ind eller overtager en vikars interaktion med beboeren (tidligere tolket som et socialt kontrolsystem), stemmer det heller ikke overens med Handicapforvaltningens værdigrundlag, som angiver, at medarbejdere skal udvise vilje til samarbejde.

14.2.6 Den vidensdelende interaktion (s. 76)

De situationstræk, som jeg har dannet under idealtypen, den vidensdelende interaktion, består i udveksling af viden eller information mellem medarbejderne. Det er altså situationstræk, som foregår i interaktionen mellem medarbejderne, men som også kan forstås i forhold til Handicapforvaltningens værdigrundlag og botilbudets egne målsætninger. Når personalet udveksler viden om beboerne eller søger forståelse for en beboers handling, stemmer det godt overens med Handicapforvaltningens værdier om, at medarbejderne skal være engagerede i deres arbejde. I den forbindelse foregår Handicapforvaltningens værdier om, at beboerne skal have omsorg og sikres den fornødne støtte og hjælp, også ofte gennem personalets vidensudveksling. Der er dog også eksempler på at personalet er uenige (f.eks. interaktion nr.51), og i disse tilfælde kan værdier og

målsætninger være svære at efterleve, hvis store uenigheder, der vedrører beboerne, ikke bliver taget op i et fælles forum.

14.2.7 Relatering til problemformuleringen

Når de 6 idealtyper holdes op imod stedets målsætning og Handicapforvaltningens værdigrundlag har jeg vurderet, at der er situationstræk ved idealtyperne, som i høj grad lever op til disse. Det er særligt gældende for idealtyperne; den responsive interaktion og den reaktive interaktion og i visse tilfælde den vidensdelende interaktion, hvor der bliver udvekslet viden om beboerne.

Der er også andre idealtyper, som rummer nogle situationstræk, som på flere områder ikke efterlever de opstillede målsætninger og det gældende værdigrundlag. Disse er den frustrerende interaktion, den mangelfulde interaktion og den konsekvente interaktion. Der er derfor situationstræk under de tre sidstnævnte idealtyper, jeg vurderer som uhensigtsmæssige for beboerne i større eller mindre grad.

I min problemformulering er min opfattelse, at der i det sociale arbejdes forskellige foranstaltningstyper ligger et indbygget formål om social integration og hjælp til forskellige menneskegrupper. Jeg har i problemformuleringen også redegjort for, at foranstaltningstyper samtidig kan rumme nogle mere eller mindre uhensigtsmæssige elementer. Når jeg overfører denne forståelse til min undersøgelse, har der vist sig at være nogle elementer i botilbudets hverdagslivsverden, hvor deres interaktioner med beboerne på visse områder kan forbedres - selvom de på mange områder har nogle hensigtsmæssige interaktioner.

I forhold til stedets mange individuelle tilgange og forståelser vurderer jeg, at stedet vil kunne drage nytte af få diskuteret deres interaktioner i et fælles forum, hvor stedets teoretiske og metodiske grundlag samtidig kan blive konkretiseret og planlagt. Ifølge Payne vil det samtidig bevirke, at beslutninger her kan blive afprøvet overfor et større team af mennesker, som dermed kan være med til at modvirke en for tilfældig og individuel tilgang. Samtidig påpeger Payne, at en sådan tilgang også vil være overensstemmende med et socialkonstruktivistisk perspektiv, som netop anfører, at konstruktioner er fælles snarere end personlige (Payne, 2005: 50).

14.3 Idealtypenes fordeling på de 79 interaktioner

Det er umiddelbart svært at angive, hvor stor en andel af mine konkrete nedskrevne interaktioner, der rummer situationstræk fra de forskellige idealtyper. Det skyldes, at et interaktionsforløb som

nævnt kan rumme situationstræk fra flere forskellige idealtyper (s.53). Dog giver min ramme med overordnede situationstræk (s. 68) et indblik i hvilke situationstræk der er forekommet flest gange under mine observationer. I den forbindelse er der antalsmæssigt flest situationstræk, som kan relateres til den responsive og den reaktive interaktion. Dermed vurderer jeg, at en overvejende del af interaktionerne i botilbudet generelt er hensigtsmæssige og lever op til botilbudets målsætning og Handicapforvaltningens værdigrundlag.

14.4 Delkonklusion på 3. del af analysen

I denne 3. del af analysen har jeg holdt analysens tidligere dannede idealtyper op imod botilbudets målsætning og Handicapforvaltningens værdigrundlag. Da mit perspektiv er socialkonstruktivistisk, har det bevirket, at jeg ser det som muligt at ændre socialt skabte institutioner, hvilket ifølge Wenneberg nødvendiggør, at man må forholde sig til det der bliver undersøgt.

I den forbindelse har jeg vurderet at størstedelen af de analyserede situationstræk er overensstemmende med botilbudets målsætninger og Handicapforvaltningens værdigrundlag. Det gælder især for idealtyperne den reaktive og responsive interaktion.

En mindre del af situationstrækkene har jeg dog vurderet som situationstræk, der generelt ikke er til gavn for målgruppen ud fra de tidligere beskrevne målsætninger og værdier. Disse er den frustrerende interaktion, den mangelfulde interaktion og den konsekvente interaktion. Nogle af de situationstræk, som fremkommer under de tre idealtyper, kan samtidig også skyldes, at de foregår i en fælles kontekst, hvor der skal tages et kollektivt hensyn.

I min problemformulering har jeg redegjort for, at der i det sociale arbejdes støtte og integrationsforanstaltninger også kan ligge nogle mere eller mindre u hensigtsmæssige elementer, som er nødvendige at undersøge. Ud fra min undersøgelse tyder meget på, at botilbudets interaktioner på flere områder er hensigtsmæssige og lever op til målsætninger og værdier, men at der stadig er plads til forbedringer. Det vil sandsynligvis være hensigtsmæssigt for botilbudet at få diskuteret deres metodiske og teoretiske grundlag samt deres interaktioner i et fælles forum.

15 Samlet konklusion

Specialets overordnede emne er interaktioner i socialt arbejde. Jeg har afgrænset mig til at forstå og undersøge interaktioner indenfor en dansk samfundsmæssig kontekst i forhold til det socialpædagogiske praksisfelt. Her har jeg undersøgt socialpædagogernes interaktioner med beboerne i et botilbud for mennesker med multiple udviklingshæmninger.

Med udgangspunkt i mine observationer har jeg undersøgt, hvilke institutionelle faglige betydninger der kan ligge i de interaktioner, som forekommer mellem socialpædagoger og beboere i et konkret botilbud. Min tilgang har været fortrinsvis induktiv, hvilket indebærer, at min analyse er baseret på min empiri. Specialets videnskabsteoretiske grundlag er socialkonstruktivistisk, hvor jeg har anvendt udvalgte begreber fra Berger og Luckmanns teori som en slags analyseapparat for at kunne opfange de institutionelle betydninger i botilbudet. I min analyse har jeg samtidig anvendt Pär Nygrens definition på fagudøvelse for at kunne analysere de faglige betydninger i botilbudet.

Jeg har først undersøgt hvilke typer af interaktioner, der forekommer i botilbudet. I den forbindelse har jeg systematiseret og bearbejdet min empiri ved at komprimere interaktionerne i et oversigtsskema. Ud fra dette oversigtsskema og mine konkrete 79 interaktionsforløb har jeg dannet nogle overordnede situationstræk ved interaktionerne. Disse situationstræk udgør mine konstruktioner af 2. grad, som jeg dernæst har udarbejdet til nogle dækkende idealtyper for mine 79 interaktionsforløb. De forskellige typer af interaktioner jeg har dannet, udgør den responsive interaktion, den reaktive interaktion, den mangelfulde interaktion, den konsekvente interaktion, den frustrerende interaktion og den vidensdelende interaktion.

I anden del af analysen har jeg analyseret og tolket på, hvordan de forskellige situationstræk ved interaktionerne kan forstås som nogle institutionelle faglige betydninger. I den forbindelse har jeg inddraget socialpædagogernes og lederens kommentarer til 11 udvalgte interaktionseksempler, hvor de også har kommenteret de overordnede generelle situationstræk, jeg havde dannet ud fra alle 79 interaktioner. Det har jeg gjort ud fra mit ønske om respondentvalidering, og samtidig har jeg inddraget deres forståelser i min analyse og tolkninger for at få en vis afstand til feltet da jeg selv har været ansat i botilbudet i en anden afdeling.

I forbindelse med analysens 2 del har jeg anvendt mine 6 dannede idealtyper for at præcisere det væsentlige i botilbudets interaktioner. Samtidig kan idealtypenes situationstræk give nogle fingerpeg om, hvilke handlemåder der bliver anset som ”rigtige” i interaktionerne med beboerne. Således har idealtypenes situationstræk været med til at give en større indsigt i de holdninger og handlinger, som med tiden er blevet institutionaliseret i botilbudet, hvilket kan forstås ud fra Berger og Luckmanns begreber om den institutionelle orden og sproget som det socialt tilgængelige videnslager.

På den baggrund har jeg tolket, at der er flere forskellige individuelle holdninger på stedet angående forståelsen af beboeren samt det pædagogiske teoretiske grundlag og dets metode. I forhold til Nygrens definition betyder det, at de metoder og teorier, der i praksis skal omsættes til nogle målsætninger og værdier, er forholdsvis uklare for personalet. De forskellige opfattelser kan også relateres til, at botilbudets institutionelle orden er præget af flere forskellige holdninger.

Ud fra Malcolm Payne har jeg tolket, at personalets individuelle forståelser kan være et udtryk for, at botilbudets anvendelse af deres eklektiske tilgang er for tilfældig. Jeg kan dog ikke udelukke, at deres forvirring kan skyldes, at de først for nylig er blevet præsenteret for Gentle Teaching, og derfor ikke har fået implementeret denne teoretiske metode i deres daglige praksis.

Samtidig indikerer personalets udsagn, at de muligvis har dannet en fælles legitimeringstronhimmel, der viser sig ved, at de søger at retfærdiggøre deres individuelle holdninger angående forståelsen af beboerne.

Endvidere har jeg fundet flere eksempler på det, som Berger og Luckmann kalder for det sociale kontrolsystem. I den forbindelse er der blandt andet eksempler, hvor socialpædagoger bryder ind i vikarernes interaktioner med beboerne. Det har jeg forstået som forsøg på at opretholde den institutionelle orden ved at kontrollere og sanktionere vikarernes handlinger.

I forbindelse med den konsekvente og mangelfulde interaktion har jeg tolket, at deres situationstræk rummer nogle konsekvenser for den enkelte beboer, og der er tilfælde hvor det individuelle hensyn til en vis grad bliver overset. De træk, der viser sig i interaktionerne, kan dog også relateres til at interaktionerne udføres i en fælles kontekst, hvor der skal tages hensyn til alle beboere.

Jeg har i problemformuleringen redegjort for, at et socialpædagogisk botilbud udgør en foranstaltning indenfor socialt arbejde, og denne foranstaltning foregår i en klient-socialarbejder-handlingsarena. Det socialpædagogiske arbejdes formål er her at bidrage til samfundets integration i forhold til de integrationsproblemer, som opstår på grund af sociale og pædagogiske nødsituationer. Det socialpædagogiske arbejde skal derfor forstås i forhold til, at de udviklingshæmmede er dybt afhængige af den socialpædagogiske indsats, såvel forståelse for indsatsen og dens konkrete udmøntning. Dermed er den socialpædagogiske indsats afgørende, blandt andet for de konsekvenser, som funktionsnedsættelserne har for den enkelte. Jeg har i den forbindelse redegjort for, at der kan eksistere nogle mere eller mindre uhensigtsmæssige elementer i forhold til behandlingen af udviklingshæmmede.

I den 3. del af analysen har jeg ud fra mine 6 dannede idealtyper vurderet, at idealtyperne den konsekvente interaktion, den mangelfulde interaktion og den frustrerende interaktion rummer nogle situationstræk, som ikke er hensigtsmæssige for beboerne forstået i forhold til botilbudets egne målsætninger og værdigrundlaget i Ældre- og Handicapforvaltningen i Aalborg Kommune. Samtidig har jeg også vurderet, at de tre idealtyper; den reaktive interaktion, den responsive interaktion og den vidensdelende interaktion, alle rummer situationstræk, som overvejende er overensstemmende med det nævnte værdigrundlag og botilbudets egne målsætninger. På baggrund af min dannede ramme med overordnede situationstræk over samtlige interaktioner, har jeg vurderet at størstedelen af mine observerede interaktioner rummer situationstræk, som stemmer overens med botilbudets målsætninger og Handicapforvaltningens værdigrundlag.

Mit socialkonstruktivistiske perspektiv bevirker, at jeg ikke kan hævde, at mine tolkninger er udtryk for sandheden om botilbudets interaktioner. Det skyldes, at min analyse blandt andet bygger på mine konstruktioner af 2. orden, og samtidig medfører min videnskabsteoretiske positionering, at jeg forstår videnskaben som en social konstrueret institution. Mit konstruktivistiske perspektiv bevirker endvidere, at jeg ikke kan generalisere det, som denne undersøgelse viser til andre botilbud. Jeg kan således ikke udtale mig om, hvordan interaktioner og institutionelle faglige betydninger viser sig i andre kontekster.

16 English Summary

Interactions in Social Work

By Sanne Jespersen

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

March 2008

The overall subject of this thesis is interaction in social work. In this context the thesis focuses on the social pedagogical interactions amongst the profound mentally retarded and the social workers. The societal context is limited to a residential setting under the Danish Social Services Act § 108, where the main emphasis is placed on how social pedagogical interactions can be analyzed and interpreted as institutional professional meanings. The aim of the study is to contribute with knowledge about social workers interaction with the residents and how they construct an institutional order.

The empirical basis of the thesis is data gathered in the course of participant observation that took place during one month in the spring of 2007. The method utilised has therefore been of a qualitative character, using participant observation combined with conversation characterised by the ethnographic interview. The empirical data is systematised and processed through Weber's method called "ideal types", where the ideal type is formed from characteristics and elements of the given phenomena. Respondent validation has also been used within the process, where the social workers opinions have been included in my analysis and interpretations.

The approach has mainly been inductive, entailing that the analysis be based on the empirical data. The scientific inspiration behind the thesis is the social constructivism, where the empirical material is analyzed with a theoretical basis in Berger and Luckmanns social constructive theory and Pär Nygrens understanding of practising professionalism.

In my analysis I have identified six different characteristic "ideal types" from the interactions of my participant observation. They have been termed; the responsive interaction, the active interaction,

the consistent interaction, the insufficient interaction, the frustrating interaction and the knowledge sharing interaction.

The findings in the analysis indicate that the social workers have many individual conducts and attitudes towards the mentally retarded and the pedagogical theoretical foundation of the institution. Furthermore my research indicates that the social workers have established an institutional order, where the substitutes are under the influence of a social control system constructed by the social workers. Some of the interactions show that the social workers try to legitimize their interactions and individual opinions.

In the last part of the analysis the social workers interactions with the residents have been compared to the institutions own objectives and the municipality's indication of values. My interpretation of this indicates that three of the "ideal types" have characteristics, that don't match the standards. The other three "ideal types" are concordant to the overall objectives and values.

As a consequence of my social constructive perspective I can't claim that my research is a declared truth because my findings are constructions in the second degree. Secondly my social constructive perspective causes an understanding of the social science as a social constructed institution.

17 Litteraturliste

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. Den samfundsskabte virkelighed, en videnssociologisk afhandling. Lindhardt og Ringhof, 2. udgave, 3. oplag 1999.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. Den sociale konstruktion af virkeligheden, en videnssociologisk afhandling. Oversat af Morten Visby. Akademisk Forlag 2004.

Bertilsson, Magaretha og Järvinen, Magaretha. Socialkonstruktivisme- Bidrag til en kritisk diskussion. Hans Reitzels Forlag 1998.

Gør 25 år en forskel?: fra særforbuds til omsorg i eget hjem: en artikelsamling om Nordjyllands Amts indsats på handicapområdet fra 1980 og frem til strukturreformen i dag, redaktør: Louise Gammelholm, Handicapkontoret, Nordjyllands Amt, 2006.

Hansen, Mogens, Thomsen, Poul og Varming, Ole. Psykologisk-pædagogisk ordbog. Hans Reitzels Forlag, 15. udgave 1. oplag, 2006

Hansen, Mogens, Thomsen, Poul, Varming Ole. Pædagogisk- psykologisk ordbog 2001, 13. udgave, Gyldendal 2001.

Højlund, Peter og Juul, Søren. Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag, 1. udgave, 1. oplag, 2005.

Kristiansen, Søren og Krogstrup, Hanne Kathrine. Deltagende observation – introduktion til en samfundsvidenskabelig metode. Hans Reitzels Forlag A/S, København 1999.

Krogstrup, Hanne Kathrine. Det handicappede samfund – om brugerinddragelse og medborgerskab, 1. udgave, Systime 1999

Kvale, Steinar, InterView- En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Oversat af Bjørn Nake. Hans Reitzels Forlag a/s, København 1997.

Madsen, Bent. Socialpædagogik – integration og inklusion i det moderne samfund, 1.udgave, 1.oplag. Socialpædagogisk bibliotek. Hans Reitzels Forlag 2005

Nygren, Pär. Udvikling og kvalitet i psykosocialt arbejde. Dansk psykologisk Forlag 1999.

Payne, Malcolm. Teorier i socialt arbejde, 1.udgave, 1.oplag. Hans Reitzels Forlag 2005. Oversat fra engelsk efter Modern Social Work Theory 3rd edition.

Pedersen, Kirsten Bransholm og Nielsen, Lise Drewes (red.). Kvalitative metoder - fra metateori til markarbejde. Roskilde Universitetsforlag, 1.udgave 2001.

Socialt arbejde – en grundbog. Redigeret af Anna Meeuwisse, Sune Sunesson og Hans Swärd. På dansk ved Mone Hvass. Hans Reitzels Forlag, 2. oplag 2004.

Sørensen, Ditte. Omsorgskonstruktioner, socialpædagogik og mennesker med multiple udviklingshæmninger. 1.udgave, 1.oplag 2005, Systime Academic.

Tidsskrift for Socialpædagogik nr.9, 2002. Dansk Forening for Socialpædagogik. Tryk: Vejlø Print.

Tidsskrift for Socialpædagogik nr.10, 2002. Dansk Forening for Socialpædagogik. Tryk: Vejlø Print.

Tidsskrift for Socialpædagogik nr.16, 2005. Dansk Forening for Socialpædagogik. Tryk: Vejlø Print.

Tæt på relationen, Betydningsdannelse i pædagogisk arbejde, 1. udgave, 2.oplag 1999, Socialpædagogisk Bibliotek. Gyldendal. Redaktionsgruppe: Bent Madsen, Janne Hedegaard Hansen, Benedicta Pécseli, Mette Siersted.

Wenneberg, Søren Barlebo. Socialkonstruktivisme -positioner, problemer og perspektiver, 1. udgave, 2. oplag 2002, Samfundslitteratur.

Schutz, Alfred. Hverdagslivets sociologi, Hans Reitzels Forlag, København 2005.

Socialpædagogik og socialpædagogisk praksis i Norden. Nordisk forum for socialpædagoger, April 2001.

<http://www.nufs.dk/NFFS%20afrapportering%20-%20final%203.htm> (16.05.2007).

www.sm.dk(13.11.07)

<http://www.vibamt.dk/Farkiver/ukforeby.nsf/d54740f80a56ad6cc125686d002fa1aa/68c1e255b6d79e46c125683300438982?OpenDocument> (d.06.02.08).

http://www.social.dk/netpublikationer/2002/ds5ins071002/kap3.htm#_Toc22098994 (d.06.02.08)

<http://www.ifsw.org/en/p38000407.html> (04.06.07)

<http://nyhederne-dyn.tv2.dk/baggrund/article.php/id-6101246.html> (d.18.01.08)

<http://nyhederne.tv2.dk/dokumentar/article.php/id-6418236.html> (d.18.01.08)

<http://nyhederne.tv2.dk/article.php/id-9809235.html> (d.18.01.08)

http://www.sl.dk/upload/fag%20og%20uddannelse/pdf-filer/socialpædagogik_dansk.pdf : 6,12 (d.03.03.08).

<http://borger.dk/forside/fakta-om-danmark/strukturen/kommunalreformen-i-tal> (d.18.01.08)

<http://www.rm.dk/Specialsektoren/RegionensTilbud/> (d.15.02.08)

<http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/default.htm> (d.18.02.08)

<http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/Udviklingshaemmede/Default.htm> (d.18.08.08).

http://www.social.dk/ministeriets_omraader/udsatte_grupper/botilbud/midlertidige.html (d.18.01.08)

<http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/Udviklingshaemmede/Stottetilbud/default.htm> (d.18.01.08).

<http://www.sundhedsinformation.dk/readarticle.asp?menuid=175&articleid=1097> (d.15.12.07)

<http://www.aalborgkommune.dk/Borgerportal/Serviceomraader/Handicappede+og+Sindslidende/Om+handicapafdelingen/Afdelings+opgave.htm> (15.12.07)

<http://www.aalborgkommune.dk/NR/rdonlyres/2D62A0F1-0C8C-4AD0-BC88-3F8254F422DF/14704/vorevaerdiertilportal.pdf> (15.12.07)

http://www.solund.dk/Hvem_er_vi/Pædagogik/Faglighed/Metoder.aspx (d.18.02.08).

<http://www.dpf.dk/Item.aspx?Department=19&Category=8&TestCollection=163> (26.11.07)

<http://www.vidensteam.dk/28-29.aspx> (14.01.08)